

HELİN ÖZGÖKÇE

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU YÖNETİMİ
ANABİLİM DALI

YÜKSEK
LİSANS
TEZİ

TÜRK HUKUK SİSTEMİNDE ULUSLARARASI
KORUMA KAPSAMINDAKİ SİĞINMACILARIN
İDARİ GÖZETİMİ: VAN İLİ ÖRNEĞİ

HELİN ÖZGÖKÇE

KAMU YÖNETİMİ
ANABİLİM DALI

EYLÜL 2024

EYLÜL 2024

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

TÜRK HUKUK SİSTEMİNDE ULUSLARARASI
KORUMA KAPSAMINDAKİ SIĞINMACILARIN
İDARİ GÖZETİMİ: VAN İLİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
HELİN ÖZGÖKÇE

DANIŞMAN
DOÇ. DR. YILDIZ ATMACA

VAN – 2024

KABUL VE ONAY

<p>Helin ÖZGÖKÇE tarafından hazırlanan “Türk Hukuk Sisteminde Uluslararası Koruma Kapsamındaki Sığınmacıların İdari Gözetimi: Van İli Örneği” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.</p>	
Jüri Üyeleri	İmza
<p>Danışman: Doç. Dr. Yıldız ATMACA Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi</p> <p>Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.</p>	.....
<p>Başkan: Doç. Dr. Veysel ERAT Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Bitlis Eren Üniversitesi</p> <p>Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.</p>	.....
<p>Üye: Dr. Öğr. Üyesi Gülcan AZİMLİ ÇİLİNGİR Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi</p> <p>Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.</p>	.....
<p>Üye: Unvanı Adı SOYADI Üniversite Adı, Anabilim Dalı</p> <p>Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.</p>	.....
<p>Yedek Üye : Unvanı Adı SOYADI Üniversite Adı, Anabilim Dalı</p> <p>Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.</p>	.....
<p>Yedek Üye : Unvanı Adı SOYADI Üniversite Adı, Anabilim Dalı</p> <p>Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.</p>	.....
	Tez Savunma Tarihi: 09/09/2024
<p>Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum.</p> <p>Prof. Dr. Bekir KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü</p>	

ETİK BEYAN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. (24/09/2024)

Helin ÖZGÖKÇE

Yüksek Lisans Tezi

Helin Özgökçe

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Eylül, 2024

TÜRK HUKUK SİSTEMİNDE ULUSLARARASI KORUMA KAPSAMINDAKİ SIĞINMACILARIN İDARİ GÖZETİMİ: VAN İLİ ÖRNEĞİ

ÖZET

Türkiye, dünya genelinde yaşanan çatışma ve savaş hallerinin sebep olduğu zulümden kaçan sığınmacılara ev sahipliği yapmaktadır. Bu durum, Türk hukuk sistemi açısından mülteci hukuku bağlamında önemli düzenlemelerin yapılmasına sebebiyet vermiştir. Türkiye, 04.04.2013 tarihinde kabul ettiği Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile bu alanda somut ve ciddi adımlar atmıştır.

YUKK'da Uluslararası koruma, ülkelerindeki savaş, işkence veya zulüm gibi nedenlerden dolayı ülkelerini terk etmek zorunda kalan insanların Türkiye'de kalış haklarına ilişkin esasların belirlenmesi amacıyla düzenlenmiştir. YUKK uluslararası korumanın yanında Türkiye'de bulunan sığınmacıların idari gözetimini de tanzim etmiştir. İdari gözetim, yabancıların sınır dışı işlemlerinin veya istisnai olarak uluslararası koruma başvurularına ilişkin işlemlerin sağlıklı yürütülmesi amacıyla özgürlüklerinden yoksun bırakılmaları anlamına gelen bir tedbirdir. Van, sınır ili olması sebebi ile de ülkesinden kaçan sığınmacı yoğunluğunun fazla olduğu bir bölgedir. Bu durum, Van ilindeki idari gözetim faaliyetlerinin artmasına neden

olmuştur. Sığınmacılar idari gözetim süreçlerinde belirli bir süre boyunca izlenmektedirler. Bu sayede, sığınmacıların mevzuat çerçevesinde hareket etmeleri sağlanmaktadır. Uluslararası koruma talebinde bulunan yabancıların alıkonulması, Türkiye’de uzun süredir önemli bir sorun alanı olarak bilinmektedir. Bu durum hem Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda hem de Türkiye’nin taraf olduğu sayısız uluslararası insan hakları metnindeki kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının yerine getirilmediğini göstermektedir. Bu kapsamda, çalışmanın odak noktası, “idari gözetim” konusudur. Bunu yanı sıra çalışmada, idari gözetimin uluslararası koruma talebinde bulunan yabancılar açısından nasıl uygulanması gerektiği yasal düzenlemeler ve emsal içtihatlar çerçevesinde ele alınmaktadır. Son tahlilde, Van ilindeki idari gözetime ilişkin mevcut yasal düzenlemelerin hayata geçirilişi ve uygulamadaki görünümü nitel araştırma yöntemlerinden yapılandırılmış mülakat tekniği ile değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Koruma, İdari Gözetim, Sığınmacı, Van

Sayfa Sayısı : XIV+78

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Yıldız ATMACA

M.Sc. Thesis

VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

September, 2024

**ADMINISTRATIVE OVERSIGHT OF ASYLUM SEEKERS
UNDER INTERNATIONAL PROTECTION IN THE TURKISH
LEGAL SYSTEM: THE CASE OF VAN PROVINCE**

ABSTRACT

Turkey hosts refugees escaping from persecution caused by conflicts and wars around the world. This situation has led to important regulations in the Turkish legal system in the context of refugee law. Turkey has taken concrete and serious steps in this field with the Law on Foreigners and International Protection (YUKK) adopted on 04.04.2013.

International protection in the YUKK is regulated to determine the principles regarding the right to stay in Turkey of people who have to leave their country due to reasons such as war, torture or persecution in their country. In addition to international protection, LFIP also regulated the administrative surveillance of asylum seekers in Turkey. Administrative detention is a measure that means depriving foreigners of their freedom for the purpose of proper conduct of deportation procedures or, exceptionally, procedures regarding international protection applications. Since Van is a border province, it is a region with a high density of refugees escaping from their country. This situation has led to an increase in administrative surveillance activities in Van province. Asylum seekers are monitored for a certain period of time during administrative surveillance processes. In this way, asylum seekers are ensured to act within the framework of the legislation. The detention of foreigners seeking international protection has long been known as an important problem area in Turkey. This situation shows that the right to personal freedom and security, both in the Constitution of the Republic of

Turkey and in numerous international human rights texts to which Turkey is a party, is not fulfilled. In this context, the focus of the study is the issue of "administrative oversight". In addition, the study discusses how administrative detention should be implemented for foreigners seeking international protection within the framework of legal regulations and precedents. In the final analysis, the implementation of the existing legal regulations regarding administrative surveillance in the province of Van and their appearance in practice were evaluated with the structured interview technique, one of the qualitative research methods.

Key Words : International Protection, Administrative Detention, Law, Refugee

Quantity of Page : XIV+78

Supervisor : Asst. Prof. Yıldız ATMACA

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	VI
İÇİNDEKİLER	VIII
KISALTMALAR DİZİNİ.....	X
GÖRSELLER DİZİNİ.....	XIII
ÖNSÖZ.....	XIV
GİRİŞ	1
1. MÜLTECİ HUKUKUNUN TEMEL KAVRAMLARI	3
1.1. Kavramsal Çerçeve	3
1.1.1. Yabancı Kavramı	3
1.1.2. Göç ve Göçmen	4
1.1.3. Sığınmacı	6
1.1.4. Sınır Dışı Kavramı.....	7
1.1.5. Uluslararası Koruma.....	9
1.1.5.1. Mülteci.....	10
1.1.5.2. Şartlı Mülteci.....	12
1.1.5.3. İkincil Koruma	13
1.2. Uluslararası Mevzuatta İdari Gözetim	14
1.2.1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	16
1.2.2. Birleşmiş Milletler İşkence ve İnsanlık Dışı Küçük Düşürücü Mumaele Veya Cezaya Karşı Sözleşme.....	18
1.2.3. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi	19
1.2.4. Çocuk Hakları Sözleşmesi.....	19
1.2.5. Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi	21
1.3. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında İdari Gözetim	21

2. TÜM KURAM VE BOYUTLARI İLE İDARİ GÖZETİM VE ULUSLARARASI KORUMA REJİMİ	28
2.1. İdari Gözetimin Tarihsel Süreci	29
2.2. Türk Hukuk Sisteminde İdari Gözetim	30
2.2.1. 1982 Anayasası	31
2.2.2. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)	32
2.2.3. İdari Gözetime Alternatifler Yönetmeliği	33
2.2.4. Geri Gönderme Merkezleri Yönetmeliği	34
2.3. Türk Hukuk Sisteminde Uluslararası Koruma	35
2.3.1. Uluslararası Koruma Başvuru Sahipleri	36
2.3.2. Uluslararası Koruma Kapsamındaki Yabancıların İdari Gözetimi	38
2.3.3. İdari Gözetim Kararını Almaya Yetkili Makam	42
2.3.4. İdari İşlemlerin Unsurları Bakımından İdari Gözetim	42
2.3.5. İdari Gözetim Kararı Alınmasına Şekil ve Usul Kuralları	45
2.3.6. İdari Gözetim Kararına Karşı Yargı Yolu	46
3. VAN İLİNDE İDARİ GÖZETİM UYGULAMALARI	50
3.1. Van İline Dair Genel Bilgiler	50
3.2. Van Kurubaş Geri Gönderme Merkezine İlişkin Bilgiler ve İdari Gözetim Uygulamaları	53
3.3. Van Sulh Ceza Hakimliği'nin Kararları	57
3.4. Van'daki Sığınmacıların İdari Gözetimi Üzerine Değerlendirmeler	64
SONUÇ	70
KAYNAKÇA	74
ÖZGEÇMİŞ	
TEZ ORJİNALLİK RAPORU	

KISALTMALAR DİZİNİ

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile aşağıda açıklanmıştır.

Kısaltmalar	Açıklamalar
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AYM	Anayasa Mahkemesi
Bkz	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
B.N	Başvuru Numarası
Ç.H.S	Çocuk Hakları Sözleşmesi
ECRI	İrkçilik ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu
E. T	Erişim Tarihi
f.	Fıkra
GGM	Geri Gönderme Merkezi
G.K	Geçici koruma
GİGM	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GİB	Göç İdaresi Başkanlığı
IOM	Uluslararası Göç Örgütü

İGAM	İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi
İHEB	İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
K.N	Karar Numarası
K. T	Karar Tarihi
Md.	Madde
MHM	Mülteci Hakları Merkezi
MSHS	Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi
MÜLTECİ-DER	Mültecilerle Dayanışma Derneği
MÖHUK	Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
No	Numara
RG	Resmî Gazete
RGS	Resmî Gazete Sayısı
s.	Sayı
SGDD	Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
T.C.İ.B	Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı
TİHEK	Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurulu
TVK	Türk Vatandaşlığı Kanunu

U.K	Uluslararası Koruma
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
YUKKY	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik

GÖRSELLER DİZİNİ

Görsel	Sayfa
Görsel 1.	37
Görsel 2.	40

ÖNSÖZ

Van, coğrafi konumu ve tarihi süreç içerisinde yaşanan göç hareketleri nedeniyle Türkiye'de sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı illerden biridir. Bu durum hem Türkiye hem de bölge ülkeleri için önemli bir insani ve sosyal mesele haline gelmiştir. Sığınmacıların temel hak ve özgürlüklerinin korunması, uluslararası hukukun ve insan hakları evrensel bildirgesinin temel bir ilkesidir. Türkiye, bu ilkelere bağlı kalarak sığınmacılara yönelik çeşitli politikalar geliştirmiştir. Ancak, sığınmacıların idari gözetimi süreçlerinde yaşanan bazı sorunlar, bu politikaların etkinliğini ve sığınmacıların yaşam koşullarını olumsuz etkilemektedir.

Bu tez çalışmasında, Van ilindeki sığınmacıların yaşadığı sorunlar, idari gözetim süreçlerindeki eksiklikler ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri detaylı bir şekilde incelenmiş ve hem Türk Hukuk Sistemi'nin genel politikalarının hem de Van ili özelindeki uygulamaların daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamayı amaçlamıştır.

Bu çalışma ile sığınmacıların idari gözetimi konusunda çalışan avukatlara, kamu kurumlarına, sivil toplum kuruluşlarına ve akademik çevrelere yol gösterici olması amaçlanmaktadır. Tez çalışmam boyunca beni destekleyen ve tecrübelerini benden esirgemeyen kıymetli hocam Doç. Dr. Yıldız ATMACA'ya sonsuz minnet ve teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

2013 yılında yürürlüğe giren ve Avrupa Birliği normlarına uygun olarak hazırlanan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK), uluslararası koruma kapsamındaki sığınmacıların haklarını ve korunmalarını sağlamak amacıyla düzenlenmiştir. Uluslararası koruma kapsamındaki sığınmacıların idari gözetimi, sığınmacıların Türkiye'ye giriş yaptığı andan itibaren başlamakta ve yasal düzenlemeler gereği sığınmacıların kimlik bilgileri, barınma, sağlık hizmetleri, eğitim gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli idari işlemlerin tamamlanmasına kadar sürdürülmektedir. Van ili, Türkiye'nin doğu bölgesinde yer alan bir il olup, Türkiye'ye en fazla sığınmacı girişinin olduğu iller arasındadır. Bu nedenle, uluslararası koruma kapsamındaki sığınmacıların idari gözetimi konusunda Van ili, Türkiye'nin sığınmacı politikalarının ve idari gözetim uygulamalarının incelenmesi açısından önemli bir örnektir.

Bu çalışma, uluslararası hukuk ve insan hakları sözleşmeleri, uluslararası koruma kapsamındaki sığınmacıların korunması ve haklarının sağlanması için temel bir zemin oluşturmayı hedeflemektedir. Türk hukuk sistemi de bu sözleşmelere uygun olarak hazırlanmış ve uluslararası koruma kapsamındaki sığınmacıların haklarını güvence altına almıştır. Ancak, uygulamada bazı sorunlar yaşanmaktadır. Özellikle, idari gözetim altında tutulan sığınmacıların yaşam koşullarının zorluğu, sağlık hizmetlerine erişimlerinin sınırlı olması, hukuki destek hizmetlerine erişimlerinin zor olması, barınma koşullarının kötü olması gibi sorunlar sığınmacıların insan haklarının ihlal edilmesine yol açabilmektedir. Bu nedenlerle, idari gözetim altında tutulan sığınmacıların haklarının korunması ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi için çözüm önerilerinin sunulması gerekmektedir.

Çalışmada, Türkiye-İran sınırının coğrafi yapısının düzensiz göçe etkisi, göçmenlerin karşılaştığı temel sorunlar, sınır geçiş yöntemleri, kaynak ülkeler, demografik profil ve göç nedenleri incelenecektir. Araştırma, nitel yöntemler kullanılarak gerçekleştirilecek ve birincil ağızdan veriler toplanacaktır. Ayrıca, daha önce yapılan akademik çalışmalar ve resmî kurumların verilerinin kullanılması hedeflenmektedir.

Bu tez çalışmasının amacı, Van ilinde uluslararası koruma kapsamındaki sığınmacıların idari gözetim süreçlerini derinlemesine analiz etmek, bu süreçteki eksiklikleri, sorunları ve iyileştirme önerilerini ortaya koymaktır. Ayrıca, sığınmacı politikaları ve idari gözetim uygulamaları konusunda bir tartışma başlatarak, insan haklarına uygun bir sığınmacı politikası oluşturulmasına katkı sağlamaktır. Bu amaçlar doğrultusunda, Türk hukuk sistemi ve uluslararası koruma kapsamındaki sığınmacıların idari gözetimi konusunda literatür taraması yapılacak, konuyla ilgili önceki çalışma ve kaynaklar analiz edilecektir. Ek olarak çalışma kapsamında sığınmacıların idari gözetim altında tutuldukları yerlerde gözlem yapılarak hali hazırdaki idari gözetim uygulamaları ve sığınmacıların karşılaştığı sorunlar incelenmeye çalışılacaktır.

Bu bağlamda, “Türk Hukuk Sisteminde Uluslararası Koruma Kapsamındaki Sığınmacıların İdari Gözetimi: Van İli Örneği” başlıklı bu çalışmanın birinci bölümünde, uluslararası koruma ve sığınmacı kavramlarının genel çerçevesi ele alınacaktır. İkinci bölümde idari gözetim uygulaması hem uluslararası hukuk hem de Türk hukuku perspektifinden ele alınacak ve uluslararası korumaya ilişkin detaylı bilgilendirmelere yer verilecektir. Tez çalışmasının sonuç bölümünde ise, sivil toplum örgütleri, avukatlar, kurum yetkilileri, sivil toplum örgütü çalışanları ve ilgili paydaşlar ile yapılandırılmış mülakat yöntemi kullanılarak yapılan görüşmelerden elde edilen sonuçlar ve bulgular analiz edilecektir.

1. MÜLTECİ HUKUKUNUN TEMEL KAVRAMLARI

Türk hukuk sisteminde uluslararası koruma ve idari gözetim kavramlarının yerinin daha iyi tespit edilebilmesi için bazı kavramların açıklanmasında zaruret bulunmaktadır.

1.1 Kavramsal Çerçeve

Türk hukuk sisteminde uluslararası koruma ve idari gözetim kavramlarının yerinin daha iyi tespit edilebilmesi için bazı kavramların açıklanmasında zaruret bulunmaktadır.

1.1.1.Yabancı Kavramı

Yabancı kavramı, uluslararası hukuk ve Türk hukuku açısından ele alınan konularda ve düzenlemelerde önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. En kısa ve net anlamıyla yabancı, farklı olana verilen addır. Bulunduğu habitata uyumluluk göstermeyendir. Çalışma perspektifinden bakıldığında yabancı, bulunduğu ülkenin vatandaşlığını haiz olmayan kişidir. Devletler Hukuku Enstitüsü'nün 1892 yılında Cenevre toplantısında yabancı "*sadece geçici veya mukim ya da yerleşik, mülteci veya ülkeye kendi istekleri ile girmiş olup olmadıkları fark etmeksizin, bir devletin ülkesinde bulunup da halen vatandaşlık hakkı olmayan kimselerdir*" olarak tanımlanmıştır (Ganiyeva,2018: 261). AİHS'in Ek 4 No'lu Protokol'ün hazırlık çalışmaları sırasında yabancı tanımına "*vatansız veya başka bir vatandaşlığı olmayanlar*" terimleri eklenmiştir. Hukuk literatüründe ise yabancı kavramının tanımı yapılırken bireyin psikolojik, kültürel ve sosyolojik bağlılıkları değerlendirilmez, yalnızca devlet ile aralarındaki vatandaşlık bağı nazara alınmaktadır. Farklı kaynaklarda da Yabancı kavramı "*bir devletin ülkesinde bulunup da o devletin vatandaşlığını iddiaya hakkı olmayan kimse*" şeklinde ifade edilmiştir.

Uluslararası Göç Örgütü'nün yayınladığı Göç Terimleri Sözlüğü'nde de yabancı, "*belirli bir devlet açısından o devletin uyruğunda olmayan kişi*" şeklinde tanımlanmıştır. Yabancı kavramı, sadece yabancı devlet vatandaşlığı olan bireyleri kapsayan sınırlı bir kavram değildir. Yabancı, başka bir ülke veya birden fazla ülke vatandaşı olabileceği gibi, vatansız, mülteci ve sığınmacı da olabilir. Böylece yabancı kavramının içine, yabancı devlet vatandaşları, vatansız kişiler, mülteciler,

sığınmacılar, özel statüdeki yabancılar ve birden fazla vatandaşlığı olup o ülkenin vatandaşlığına sahip olmayan kişiler dahil edilebilir.

Türk hukukunda yabancı teriminin terminolojisine bakıldığında ise bu kavram, Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun (TVK) 1.maddesinin d bendinde tanımlanmıştır. Bu kanundaki tanıma göre yabancı; *“Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişiyi ifade etmektedir. Bununla birlikte Türk hukukunda yabancı kavramı Türk vatandaşı olmayanları yani başka ülke vatandaşı veya vatansız kişileri”* ifade etmektedir.

YUKK'nun 3.maddesinin ü bendi de Türkiye Cumhuriyeti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişilerin yabancı olduğunu belirtmiştir. O halde Türk hukukuna göre yabancı kavramı, Türk vatandaşı olmayan ancak Türkiye'de bulunan kişileri ifade etmektedir.

Yabancı kavramının Türk vatandaşlığı hariç birden fazla devletin vatandaşlığını haiz olanları da kapsadığı yukarıda ifade edilmiş idi. Kişinin birden fazla vatandaşlığı haiz olması durumunda ise mahalli vatandaşlığın yabancı vatandaşlığa tercih edileceği kabul edilmektedir. Bu husus, 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un (MÖHUK) 4.maddesinde de yer bulmuştur. Özetle, birden fazla vatandaşlığı bulunan ve bunlardan biri Türk vatandaşlığı olan kişiler, Türkiye'de yaşadıkları sürece yabancı olarak değerlendirilmeyeceklerdir.

1.1.2.Göç ve Göçmen

Göç, literatürde birçok kez tanımı yapılan ancak en temel anlamı ile “yer değiştirme” olarak kabul edilen bir kavramdır. Başka bir ifadeyle, insanların atalarının bir arada yaşadığı ve kendilerinin de doğup büyüdüğü yerlerden ayrılarak başka bölgelere yönelttikleri nüfus hareketi olarak tanımlanabilir (Uslu Ak, 2021: 1750). Uluslararası Göç Örgütü (IOM), 2004 yılında Göç Terimleri Sözlüğünde yayınlamış olduğu kitabında göçü; *“Bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içerisinde yer değiştirmesi. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dahildir”*, şeklinde tanımlamıştır.

6458 sayılı YUKK'un 3.maddesinin 1.fıkrasına göre göç, yabancıların Türkiye'ye girişlerini, Türkiye'de kalış ve çıkışlarını kapsayan düzenli göç ile yabancıların yasadışı yollarla Türkiye'ye giriş yapmasını, Türkiye'de kalışını, çıkışını ve izinsiz çalışmasını içeren düzensiz göçü tanımlamaktadır.

Göç kavramına dair yapılan en geniş tanımlamalardan birini ise Yalçın, “*politik, sosyo-kültürel, ekonomik olaylardan ve kişisel tecrübelerden etkilenen, kısa, orta veya uzun vadeli, geri dönme niyetiyle veya sürekli yerleşme düşüncesiyle yapılan bir bölgeden başka bir bölgeye yer değiştirme hareketi*” olarak tanımlanmaktadır (Yalçın, 2004).

Göçmen, göç eylemini gerçekleştiren uygulamadaki aktörlerdir. Kavram temel olarak, yaşadığı yerden sürekli ya da geçici bir süre ile ayrılarak başka yerde yaşayanları kapsamaktadır. Ancak uygulamada göçmen kavramının göçmen terimi genellikle kendi isteğiyle başka bir yerde yerleşmek için hareket eden kişileri çağrıştırmakta; savaş, çatışmalar ve genelleşmiş insan hakları ihlalleri ve zulüm riski nedeniyle isteği dışında ülkesinden ayrılıp, sınırı geçip başka bir ülkeye gitmek zorunda kalan ve o ülkeden uluslararası koruma talep eden kişilerin ise sığınmacı ve mülteci olarak adlandırıldığı görülmektedir (Buz, 2021) .

IOM göçmen kavramını; “*Uluslararası ölçekte, evrensel olarak kabul edilmiş bir ‘göçmen’ tanımı bulunmamaktadır. Göçmen terimi genellikle, bireyin göç etme kararını, zorlayıcı dış faktörlerin müdahalesi olmaksızın kendi özgür iradesiyle ve ‘kişisel uygunluk’ sebepleriyle aldığı tüm durumları kapsar şekilde anlaşılmıştır. Dolayısıyla bu ifade, maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek ve kendileri ve ailelerine ilişkin beklentilerini geliştirmek amacıyla başka bir ülkeye veya bölgeye hareket eden kişiler ve aile fertleri için geçerli kabul edilmiştir. Birleşmiş Milletler göçmeni, sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bir birey olarak tanımlar. Bu tanım kapsamında, turist veya iş adamı statüsüyle daha kısa sürelerde seyahat eden kişiler göçmen olarak değerlendirilmemektedir. Ancak yaygın kullanım, tarım ürünlerinin ekimi veya hasadı için kısa sürelerde seyahat eden mevsimsel tarım işçileri gibi kısa dönemli göçmenlerin bazı türlerini de kapsar*”, şeklinde tanımlamıştır (Uluslararası Göç Örgütü, 2013).

Göçmen kavramının tanımı 5543 sayılı İskân Kanunu'nda da yapılmış olup ilgili madde hükmünde, Türk soyundan gelen ve Türk kültürüne bağlı olan, kitlesel ve bireysel bir şekilde gelip Türkiye'de kalma amacı güden kimseler göçmen olarak tanımlanmıştır.

1.1.3. Sığınmacı

Sığınmacı, zulüm veya ciddi bir zarar görme korkusuyla kendi ülkesinden ayrılarak başka bir ülkede güvenlik arayan, ulusal ya da uluslararası düzenlemelere göre mülteci statüsü için başvurmuş, ancak başvurusu henüz karara bağlanmamış olan kişidir. Sığınma iki yönlü bir kavramdır. Bir yönü ile hak ihlaline uğrayan veya ihlal edilme tehlikesiyle karşı karşıya kalan bireylerin bu tehlikeden kendilerini korumayan ülkelerinden kaçma unsurunu içermekte iken diğer yönüyle de kaçan kişilerin ihtiyaç duyduğu koruma faaliyetinin başka bir ülke tarafından karşılanması unsurunu ihtiva etmektedir (Oruç, 2023: 9).

Hukuki bir terim olarak sığınmak, bireyin vatandaşı olduğu veya yaşadığı ülkeden çeşitli sebeplerle kaçarak, yabancı olarak kabul edildiği başka bir ülkeden koruma talep etmesiyle gerçekleşir. Kanada Yüksek Mahkemesi, sığınmayı “*yerel başarısızlıklara karşı koruma*” olarak tanımlamıştır. Bu nedenle, sığınma, hukuki açıdan devletler arası bir sorun olarak değerlendirilmiş ve uluslararası hukuk çerçevesinde incelenmiştir. Devletler kendi egemenlik alanlarında sığınma hakkı verip vermemekte özgürdür.

Ezcümle ile sığınmacı ifadesi, sığınmacı terimi, bir ülkeye mülteci olarak kabul edilme talebinde bulunan ve bu statünün sağladığı haklardan yararlanmak amacıyla başvurusunun akıbetini bekleyen kişinin hukuki durumunu ifade etmektedir. Dolayısıyla sığınmacı kavramı hukuki anlamda özel bir korumadan faydalanmayı amaçlayan kişileri ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır (Türkgenç, 2018: 10).

Mülteci ve sığınmacı kavramları birbirlerinden farklı kavramlardır. Birbirlerinin yerine kullanılması yanlış anlaşılmalara ve yanlış anlatıma sebep oluşturmaktadır. Her iki kavramda da zorunlu sebepler karşısında bir hareket eylemi söz konusudur ancak mülteci yasal, sığınmacı ise yasal olmayan bir içeriği oluşturmaktadır. Sığınmacı, mülteci olarak kabul edilmenin bir ön şartıdır (Atmaca, 2019:1057).

1.1.4. Sınır Dışı Kavramı

Sınır dışı etme, devletlere tanınan bir yetki olup, bir yabancının kendi isteği dışında ülkeyi terk etmesinin talep edilmesi veya zorla ülkesinden gönderilmesidir. Sınır dışı etme, bir bireyi mevcut devletin egemenlik alanındaki topraklarını terke zorlayan tedbirlerden oluşmaktadır. Devletler egemenlik alanlarını koruma hakları gereğince, yerleşik uluslararası hukuk ve antlaşmalardan doğan yükümlülüklerine bağlı olarak yabancıların giriş ve çıkışlarını, ikamet izinlerini ve sınır dışı edilmesini kontrol etme hakkına sahiptirler.

Sınır dışı etme kararı idare tarafından ve tek yanlı olarak, kişinin iradesinden bağımsız ve uygulanabilirliği olan bireysel bir idari işlem şeklinde ifade edilebilir. Sınır dışı etme kararı, bir yabancının bir ülkeden diğer bir ülkeye gönderilmesini içeren ve idare tarafından fiilen uygulanan bir işlem olduğundan icraîlik özelliği bulunmaktadır.

Sınır dışı etmenin istisnaları da mevcuttur ki bu istisnalardan biri yasal olarak bir ülkede kalan bir mültecinin kamu düzeni ya da ulusal güvenliği ihlal etmedikçe sınır dışı edilememesi durumudur.¹ Böyle bir mültecinin sınır dışı edilmesi, ancak yürürlükteki yasal mevzuata göre alınmış bir karar uyarınca mümkün olabilecektir. Mecburi ulusal güvenlik sebeplerinin aksine bir uygulamanın gerekli kıldığı haller dışında, mültecinin, durumunu açıklaması için delil sunmasına, yargı yoluna başvurmasına ve bu amaçla yetkili makamların önünde temsil edilmesine izin verilmelidir. Devletler bu durumdaki bir mülteciye, diğer bir ülkeye yasal olarak kabulünün sağlanabilmesi için uygun ve makul bir süre tanımak durumundadırlar.

6458 sayılı YUKK'da hakkında sınır dışı kararı verilebilecek yabancıları ve "sınır dışı sebepleri gerçekleşse bile" haklarında sınır dışı kararı alınamayacak yabancıları ayrı ayrı saymaktadır. YUKK m. 54'e göre hakkında sınır dışı etme kararı alınacaklar: "5237 sayılı Türk Ceza Kanunu m. 59 kapsamında sınır dışı edilmesi gerektiği değerlendirilenler; "terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olanlar; Türkiye'ye giriş, vize ve ikamet izinleri için yapılan işlemlerde gerçek dışı bilgi ve sahte belge kullananlar; Türkiye'de bulunduğu süre zarfında geçimini meşru olmayan yollardan sağlayanlar;

---

¹ 1951 Cenevre Sözleşmesi md. 32 "Taraf devletler, ülkelerinde yasal olarak bulunan bir mülteciyi, ulusal güvenlik veya kamu düzeni ile ilgili sebepler dışında sınır dışı edemeyeceklerdir."

kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar; vize veya vize muafiyeti süresini on günden fazla aşanlar veya vizesi iptal edilenler; ikamet izinleri iptal edilenler; ikamet izni bulunup da süresinin sona ermesinden itibaren kabul edilebilir gerekçesi olmadan ikamet izni süresini on günden fazla ihlal edenler; çalışma izni olmadan çalıştığı tespit edilenler; Türkiye'ye yasal giriş veya Türkiye'den yasal çıkış hükümlerini ihlal edenler; hakkında Türkiye'ye giriş yasağı bulunmasına rağmen Türkiye'ye geldiği tespit edilenler; uluslararası koruma başvurusu reddedilen, uluslararası korumadan hariçte tutulan, başvurusu kabul edilemez olarak değerlendirilen, başvurusunu geri çeken, başvurusu geri çekilmiş sayılan, uluslararası koruma statüleri sona eren veya iptal edilenlerden haklarında verilen son karardan sonra bu Kanunun diğer hükümlerine göre Türkiye'de kalma hakkı bulunmayanlar; ikamet izni uzatma başvuruları reddedilenlerden, on gün içinde Türkiye'den çıkış yapmayanlar”dır.

Uluslararası koruma başvuru sahipleri veya statü sahipleri hakkında, yalnızca ülke güvenliği için ciddi bir tehdit oluşturduklarına dair güçlü kanıtlar bulunması veya kamu düzenini tehlikeye atan bir suçtan kesin bir mahkûmiyet almaları durumunda sınır dışı etme kararı verilebilir. YUKK m. 55'e göre sınır dışı etme sebepleri gerçekleşse bile hakkında sınır dışı kararı alınamayacaklar: “*Sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi emare bulunanlar; ciddi sağlık sorunları, yaş ve hamilelik durumu nedeniyle seyahat etmesi riskli görülenler; hayati tehlike arz eden hastalıkları için tedavisi devam etmekte iken sınır dışı edileceği ülkede tedavi imkânı bulunmayanlar; mağdur destek sürecinden yararlanmakta olan insan ticareti mağdurları; tedavileri tamamlanuncaya kadar, psikolojik, fiziksel veya cinsel şiddet mağdurları”*dır. Sınır dışı kararına ilişkin ya da sınır dışı kararı alınmayacak kişilere ilişkin değerlendirmeler bireysel olarak yapılmaktadır. Sınır dışısına ilişkin esaslar uluslararası sözleşmelerde de düzenleme alanı bulduğundan Türk hukuku ile milletlerarası antlaşmaların çatışması halinde, insan hakları bakımından sığınmacı açısından daha elverişli ve lehe olan hükümlerin uygulanması gerekmektedir.

Sınır dışı kararının içeriği ve tebliğ usulü YUKK'da düzenlenmiştir. Hakkında sınır dışı etme kararı verilen kişinin kendisi ya da yasal temsilcisine tebliğ

edildiğinde, sınır dışı kararının sonuçları, bu karara karşı itiraz süresi ve kararın usulü hakkında bilgilendirme de yapılmalıdır. Kanun uyarınca, Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası antlaşma hükümleri saklı tutulmuş olsa bile, sınır dışı kararının başka bir uluslararası antlaşma gereği alınması halinde, sınır dışı kararına karşı açılacak davada da işlemin yürütmesinin re'sen durması gerekecektir. Zira yukarıda da ifade edildiği gibi kanun hükmü, başvuru durumunu açısından daha lehe düzenlemeler içeriyorsa, lehe olan hükümler uygulanmak durumundadır. Kaldı ki YUKK'da da sınır dışı kararına karşı süresi içerisinde dava açılması durumunda sınır dışı işleminin yürütmesi kendiliğinden durmaktadır.²

Sınır dışı etme işlemi, 1982 Anayasası md. 23 ve AİHS 4 nolu Ek Protokolü md. 3 gereğince sadece yabancıları kapsamaktadır. Yani ülke vatandaşı olan bir birey sınır dışı edilemeyecektir. Birden fazla devlet vatandaşlığı bulunan ve bunlardan biri Türk vatandaşlığı olan kişiler, sınır dışı edilmeme güvencesine sahiptir. Kişinin Türk vatandaşlığının geçerliliği şüpheli olsa bile, kişi sınır dışı etme işlemiyle karşılaşamaz.

1.1.5. Uluslararası Koruma

Uluslararası koruma, devletlerin kendi vatandaşlarının haklarını koruma sorumluluğunu yerine getiremediği ve bu bireyler için ulusal korumanın sağlanamadığı durumlarda gereksinim duyulan bir koruma türüdür. Birtakım kaynaklarda uluslararası koruma bir nevi ikame vatandaşlık olarak da adlandırılmaktadır.

Bir başka anlatımla, kendi devletinin korumasından yararlanamayan bazı kişilerin o ülke dışında bulunmaları halinde uluslararası hukuk temelli olarak koruma altına alınmaları uluslararası koruma kavramına vücut vermektedir. Bu noktada en önemli kaynaklar 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi ve 1967 tarihli Protokolüdür. Uluslararası koruma kapsamında olan yabancılar, kendilerine sağlanan uluslararası korumanın türünden hareketle tespit

---

² YUKK md 53/f.3; “Yabancı veya yasal temsilcisi ya da avukatı, sınır dışı etme kararına karşı, kararın tebliğinden itibaren yedi gün içinde idare mahkemesine başvurabilir. Mahkemeye başvuran kişi, sınır dışı etme kararı veren makama da başvurusunu bildirir. Mahkemeye yapılan başvurular on beş gün içinde sonuçlandırılır. Mahkemenin bu konuda vermiş olduğu karar kesindir. Yabancı rızası saklı kalmak kaydıyla, dava açma süresi içinde veya yargı yoluna başvurulması hâlinde yargılama sonuçlanıncaya kadar yabancı sınır dışı edilmez.”

edilebilecektir. YUKK ise birden fazla uluslararası koruma türü belirlemiş ve bu belirlemeyi de genel olarak 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve 1967 tarihli Protokol ile temellendirilen düzenlemeleri esas alarak gerçekleştirmiştir (Özel, 2018:255).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) 2006 yılında yayınlamış olduğu terimler sözlüğünde ise uluslararası koruma kavramı *“uluslararası toplum tarafından kendi menşe ülkesi dışında bulunan ve ülkesinin korumasından yararlanamayan belli bir kategorideki kişilerin temel hak ve özgürlüklerini korumak amacıyla uluslararası hukuku temel alarak uygulanan eylemler”* şeklinde tanımlanmıştır.

Uluslararası koruma sığınmacıların vatandaşlık bağı ile bağlı oldukları devlet tarafından ya da vatandaşlık bağı bulunmayan bir devletten gelen temel hak ve özgürlüklerine yönelik tehditlere karşı korumaya ihtiyaç duyduğu anlarda vekaleten devreye giren bir araçtır ve ikame vatandaşlık olarak da adlandırılabilir (Turan, 2019).

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, uluslararası korumanın mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statülerini kapsadığını belirtmiş ve uluslararası korumayı düzenleyen 3. bölümünde bu statüleri sıralamıştır. Bu nedenle, Türk hukukuna göre uluslararası korumadan yararlanan kişilerin bu üç statüden birine sahip olmaları gerekmektedir.

1.1.5.1. Mülteci

Mülteci, vatandaşı olduğu ülkesini zorla ya da kendi iradesi ile terk etmek mecburiyetinde kalan ancak başka bir ülkenin ya da ülkelerin korumasından yararlanamamış kişileri ifade etmektedir. Kişilerin ülkelerini terk etmelerine yol açan nedenleri başlıca örneklendirirsek; yaşam hakkına yönelik ciddi tehdit, işkenceye veyahut zulme uğrama, iç karışıklık ve savaş halleri, siyasi düşüncesi ya da belirli bir toplumsal grup ile bağlantılı olması dolayısıyla ülkesine dönememe ya da dönmek istememe halleri olabilmektedir.

6458 sayılı YUKK'un da temelini oluşturan 1951 tarihli Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme bir diğer adı ile Cenevre Sözleşmesi, mülteci sorunlarına ilişkin hazırlanmış uluslararası bir hukuk metnidir ve Sözleşmenin temel dayanağını İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Türkiye'nin 1945 yılında onayladığı Birleşmiş Milletler Antlaşması oluşturmaktadır. Bu

bağlamda, Sözleşme “mülteci kavramı” ve “mülteci hukuku” nezdinde konuya uluslararası bir perspektif getirmiş, mültecilik statüsüne de evrensel olarak kabul gören asgari bir ölçüt kazandırmıştır.

Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan mülteci tanımı, 1951 yılından önce Avrupa'da gerçekleşen olaylar nedeniyle ülkesinden ayrılmak zorunda kalan kişileri kapsamaktaydı. Bir başka ifade ile sözleşme “zaman” ve “yer” bakımından iki kısıtlama öngörmekte idi. Zaman ve yer kısıtlaması, 1951 yılı sonrası Avrupa ülkeleri dışında zulüm gören ve bu zulüm nedeniyle ülkesini terk etmek zoruna kalmış kişileri doğrudan kapsam dışı bırakmış ve uluslararası toplumun ihtiyaçlarına cevap alamamıştır. Bu yüzden 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne taraf olma şartı olmadan, ülkelerin doğrudan dahil olabilecekleri bir ek protokol hazırlanmıştır. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin BM Sözleşmesi'ne Ek 1967 Protokolü ile sözleşmede var olan yer ve zaman sınırlaması sözleşme metninden çıkarılmıştır. Böylece “1951 öncesinde meydana gelmiş olaylar” nedeniyle ve “Avrupa kıtasının dışından gelebilecek sığınmacılara” da mültecilik statüsü tanınmaya başlanmıştır. Ez cümle ile 1951 Cenevre Sözleşmesi bugüne kadar sadece bir kez 1967 Protokolü ile bir tadilata uğramış ve sözleşme alanı evrenselleştirilmiştir.

Türkiye ise 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni 24 Ağustos 1951 tarihinde imzalamış ve 29 Ağustos 1961 tarihinde ise onaylamıştır. Türkiye bu konudaki deklarasyonunu açıklarken, sözleşmenin kapsamını "*Avrupa'da meydana gelen olaylar nedeniyle*" şeklinde anladığını ifade ederek, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni "coğrafi sınırlama" ile kabul ettiğini bildirmiştir. Türkiye buradaki Avrupa sözcüğünü daha sonra Avrupa Konseyine üye olan ülkeler olarak tanımlamıştır. Türkiye deklarasyonda belirttiği coğrafi sınırlamayı hali hazırda da muhafaza etmektedir (Göç Araştırmaları Derneği, 2021).

Türk hukukunda ise mülteci tanımının coğrafi kısıtlaması korunmuş ve 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolüne sadık kalınmıştır. YUKK m. 61'e göre mülteci kavramının tanımı "*Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar*

sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir.” şeklinde yapılmıştır. 61.maddeye göre mülteci statüsüne sahip olabilecek kişiler, sadece Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar sebebiyle zulme uğrayacağından korkan yabancı veya vatansız kişilerdir. Avrupa dışından yani Avrupa Konseyine üye olmayan ülkelere gelen kişilere mülteci statüsü verilmesi mümkün değildir. Zulmün sebebi, madde metninde de belirtildiği gibi ırk, din, tabiiyet, belli bir toplumsal gruba mensubiyet veya siyasi düşünce olabilir. Mülteci statüsü için sağlanması gereken diğer şartlar ise ilgilinin zulme uğrayacağı korkusunun haklı sebeplere dayanması, ülkesi dışında bulunması ve tabii olduğu ülkenin korumasından yararlanamaması halleridir.

1.1.5.2. Şartlı Mülteci

Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesini coğrafi çekince ile onaylamış olduğundan Türkiye'nin yerel mevzuatı olan YUKK'da şartlı mülteci adında yeni bir tanımlama yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur.

YUKK m. 62'de düzenlenen şartlı mülteci, “*Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişi*” olarak tanımlanmaktadır. Madde 61 ve 62 karşılaştırılacak olunursa; Avrupa ülkelerinden gelen kişilere mülteci statüsü verilebilecekken, Avrupa ülkeleri dışından gelen kişilere ise şartlı mülteci statüsü verilmektedir. İki statüyü birbirinden ayıran tek özellik geldikleri ülkenin neresi olduğudur. Bu özellik dışında diğer tüm şartlar aynıdır.

Madde 62'nin son cümlesinde ise şartlı mültecilerin üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye'de kalmasına izin verildiği düzenlenmiştir. Kanunun belirlediği şartlar dahilinde, şartlı mültecilerin üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar Türkiye'de kalmalarına izin verilmesi, insan hakları hukuku ve insancıl hukuk prensiplerine uygun bir çözüm olarak değerlendirilebilir (Oruç, 2023: 16) .

1.1.5.3. İkincil Koruma

Mültecilik veya şartlı mültecilik statüsü için gerekli koşulları karşılamayan, ancak uluslararası korumaya gereksinim duyan bireylerin koruma altına alınması amacıyla oluşturulan tamamlayıcı koruma rejiminin Türk hukukundaki karşılığı ikincil koruma statüsüdür.

İkincil koruma 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nde ve de YUKK'da tanımlanan "mülteci" tanımına uymayan ancak vatandaşı oldukları ülkeye dönmek istemeyen/dönemeyen veya vatansız olup da ikamet ettikleri ülkeye dönemeyen yabancıları kapsamaktadır. İkincil korumayı düzenleyen uluslararası bir sözleşme bulunmamaktadır ancak Avrupa Konseyinin 2004/83/EC ve 2011/95/EU sayılı Yönergelerinde ikincil koruma; "*mülteci olmak için gerekli şartlara sahip olmayan ancak menşe ülkeye ya da vatansızlar için daha önce ikamet ettikleri ülkeye geri gönderilmeleri halinde ciddi bir zarar göreceğine dair gerçek bir risk olan ve bu risk nedeniyle menşe ülkenin ya da vatansızlar için daha önce ikamet ettikleri ülkenin korumasından yararlanamayan veya yararlanmak istemeyen, Yönergenin 17 maddesinin 1. ve 2. fıkrası kapsamı dışında kalan, üçüncü ülke vatandaşları veya vatansız kişiler*" şeklinde kaleme alınmıştır. İlgili Yönergelerde anılan "*ciddi zarar*" kavramı ulusal ya da uluslararası çatışma halleri nedeni ile sivil vatandaşların hayatlarına ya da kişiliklerine yönelik zararları ifade etmektedir. İkincil koruma statüsü Avrupa Birliği hukukundaki bu düzenlemelere paralel olarak ilk olarak Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Türk hukukuna dahil olmuştur.

YUKK' nun ikincil korumayı düzenleyen 63. maddesine göre, mülteci veya şartlı mülteci olarak değerlendirilemeyen, ancak menşe ülkesine geri gönderilmesi durumunda, ölüm cezasına çarptırılacak veya ölüm cezası infaz edilecek, işkence, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak ve uluslararası ya da ülke genelindeki silahlı çatışmalar sırasında ayırım gözetmeksizin uygulanan şiddet nedeniyle ciddi bir tehdit altında olacak olan, bu sebeplerle menşe ülkesinin veya ikamet ettiği ülkenin korumasından faydalanamayan ya da bu tehditler yüzünden korumadan yararlanmak istemeyen yabancı veya vatansız kişilere, statü belirleme işlemlerinin ardından ikincil koruma statüsü verileceği öngörülmektedir.

İkincil koruma, sığınmacı statüsüne sahip olmayan ancak ülkelerine dönmeleri durumunda tehlike veya ciddi zararlarla karşı karşıya kalacak olan

bireyleri kapsamaktadır. İkincil korumaya sahip olan kişilere, ülkede kalma ve kendi toplumlarına entegre olma imkânı verilir. Bu kişiler ile ilgili uygun hukuki süreçler işletilerek değerlendirme yapılır ve belirli bir statü ve koruma düzeyi sağlanır. İkincil koruma statüsüne sahip olan kişilere, ülkelerindeki durum değişene kadar korunma ve destek sağlanması amaçlanmaktadır. Devletler, uluslararası hukukun gerekliliklerine bağlı olarak, ikincil koruma altında olan kişilere uygun hakları sağlamakla yükümlüdürler. Bu haklar; güvenlik, barınma, sağlık hizmetleri, eğitim ve istihdam gibi temel ihtiyaçların karşılanması şeklinde örneklendirilebilir.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda, uluslararası koruma başvurusunun koşulları ve süreci, başvurunun değerlendirilme kriterleri, incelemede izlenecek usuller, karar ve itiraz aşamaları, uluslararası koruma statüsünün sona ermesi ve iptali ile uluslararası koruma başvuru sahiplerinin ve statü sahiplerinin hak ve yükümlülükleri düzenlenmiştir. Böylece, bir uluslararası koruma başvurusunun tüm olası aşamaları net kurallarla belirlenmiştir. Her ne kadar işbu tez çalışmasının konusu ile direkt olarak bağlantısı olmasa da uluslararası koruma başvuru sürecine değinmek faydalı olacağı düşünüldüğünden, aşağıda yer alan bölümlerde uluslararası koruma başvurularının ne şekilde yapılacağı hakkında bilgilendirmelerde bulunulacaktır.

1.2.Uluslararası Mevzuatta İdari Gözetim

İdari gözetim kavramı genel itibariyle, idari gözaltı anlamına da gelen; ancak ceza hukuku anlamında bir yargılama sonucu verilen hükümlerle bir yerde tutulmaktan çok yargı kararı olmadan mülki amirin emri ile belirli yerlerde tutulma anlamına gelmektedir. Bu tutulma belirli haklar doğrultusunda tedbir amaçlı gerçekleştirilen bir tutulmadır. Günümüzde çoğu ülke illegal yollar ile göç eden kişilerin ülkeye girişini kontrol etmek amacıyla idari gözetime başvurmaktadır. Uluslararası kaynaklar, uluslararası sözleşmeler ve AB mevzuatında idari gözetim yerine, alıkoyma ifadesi kullanılmaktadır. Bu alıkoyma ceza hukuku kapsamında bir tutuklama olmayıp, sığınmacıların ülkeye giriş yaptıktan veya çeşitli sebeplerle sınır dışı edilmesine karar verilen yabancıların sınır dışı işlemleri tamamlanıncaya kadar müracaat edilen bir uygulamadır.

Uluslararası hukuk terminolojisinde özgürlükten yoksun bırakılma “*bir kişinin, herhangi bir biçimde alıkonulması ya da hapsedilmesi yahut herhangi bir yargısal, idari ya da başkaca bir makamın emri üzerine bu kişinin tutulduğu yeri dilediği zaman terk etmesine izin verilmediği bir kamusal/kamuya ait ya da özel alıkonulma yerine konulması*” olarak tanımlanmaktadır.

BMMYK’ya göre idari gözetimin tanımı “*Sığınmacının istediği zaman çıkmasına izin verilmeyen kapalı bir alanda (hapishane veya bu amaçla inşa edilmiş gözetim, kapalı kabul veya tutma merkezleri veya tesisleri dâhil olmakla, ancak bunlarla sınırlı olmamakla birlikte) özgürlüğünden mahrum bırakılması veya tahdit edilmesidir*” şeklinde yapılmaktadır. (The UN Refugee Agency, 2014)

Avrupa Birliği (AB) tarafından kabul edilen uluslararası koruma başvurusunda bulunan kişilere yönelik gözetim tedbirinin tanımı ise; “*Üye devlet tarafından başvuru sahibinin hareket özgürlüğünden mahrum olacak şekilde belirli bir yerde çevresini daraltma, sınır koyma, sınırlama, kısıtlama altına alınmasıdır*” şeklindedir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) *Amuur – Fransa* kararında³ kişinin sığınma başvurusu yaptıktan sonra transit alanda beklemek zorunda bırakılmasını fiili idari gözetim olarak tanımlamış ve başvuru sahiplerinin havalimanının transit bölgesinde hareket özgürlüklerinin polis tarafından kati olarak kısıtlanmasının uygulanan tedbirin idari gözetim anlamına geldiğine vurgu yapmıştır. (İnsan Hakları Yürütme Komitesi , 2020)

Çeşitli uluslararası kurumlar sığınmacıların idari gözetim altına alınmasının daima son çare olarak başvurulabilecek istisnai bir tedbir olması gerektiğini vurgulamaktadırlar. Buna göre, idari gözetim tedbiri ancak mevcut yasal bir gerekçeye dayanması ve söz konusu özel durumda özgürlükten yoksun bırakmanın gerekliliğinin ayrıntılı olarak değerlendirilmesi akabinde, idari gözetim altına almadan daha az zorlayıcı tedbirlerin etkili olmadığı tespit edilmesi halinde haklı gerekçelere dayandırılarak uygulanabilmektedir. Aşağıda yer alan başlıklarda idari gözetimin uluslararası sözleşmelerde ne şekilde düzenlendiği ve sözleşmeler ile korunan hangi haklar ile ilişkili olduğu açıklanmaktadır.

---

³ B.N : 199776/92, 25.06.1996

1.2.1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

İdari gözetim kavramı adından da anlaşılacağı üzere idari anlamda gerçekleşen bir “tutma” eylemi olduğundan direkt olarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ile de düzenlenmiş olan özgürlük ve güvenlik hakkı ile ilişkilidir. Bu nedenle, devletler sığınmacıları, mültecileri, vatansızları ve diğer düzensiz göçmenleri tuttukları yerleri çeşitli ve yaratıcı terimlerle (kabul merkezi, barınma merkezi, geri gönderme merkezi gibi) adlandırarak, uluslararası hukuktan doğan sorumluluklarını azaltmayı hedeflemektedirler.

İdari gözetim işleminin uygulandığı merkezlerin koşulları, orada geçirilen süre ile bağlantılı olarak ölçülülük ilkesine dair hususlar AİHS ile korunmuş olan kişi özgürlüğü hakkına hanel getirmemelidir. BMMYK, devletlerin idari gözetim uygulamasını ancak daha az kısıtlayıcı bir alternatif bir tedbir bulunmadığında ve sığınma süreçlerini tamamlamak için son çare olarak kullanmaları gerektiğine dikkat çekmiştir (Konyalı, 2023:167).

Özgürlük ve Güvenlik Hakkı, AİHS md. 5’te şu şekilde düzenlenmiştir; *“Yabancı ve vatandaş ayrımı yapılmaksızın herkes özgürlük ve güvenlik hakkına sahiptir.”* Bu hak mutlak bir hak olmayıp, maddenin 1.fıkrası özgürlük ve güvenlik hakkının istisnalarını sıralamıştır. İstisnalar arasında sınır dışı edilmek üzere idari gözetim altına alınma hali de bulunmaktadır. Bu istisna doğrultusunda kişi, usule aykırı olarak ülke topraklarına girmekten alıkonulma, hakkında devam eden bir sınır dışı etme kararının bulunması ve hakkında uygulanmakta olan bir geri gönderme işleminin bulunması durumlarında, yasal düzenlemeye uygun olarak yakalanıp tutulabilecektir. Yakalanan her kişi yakalanma nedenlerinin ve kendisine itham edilen suçlamalar ve gözetim altına alınma nedenleri ile ilgili mümkün olan en kısa sürede ve anladığı bir dilde bilgilendirilmelidir. Özgürlüğünden mahrum bırakılan herkes, yakalama veya tutma işleminin yasaya uygun olup olmadığını kısa bir süre içinde denetleyebilir ve eğer tutma işlemi mevzuata aykırıysa serbest bırakılması talebiyle mahkemeye başvurabilir.

Kişi güvenliğinin güvence altına alınabilmesi için AİHS md. 5 kapsamında alınacak her karar, uluslararası ve yerel mevzuatta öngörülen koşullara hem şekil hem de esas bakımından uygun olması gerekmektedir. Bunun sonucu olarak ise Kişi

hakkında idari gözetim kararı verilebilmesi için, yasal düzenlemede belirtilmiş olan şartların bulunması gerekmektedir.

AİHS md. 3'te düzenlenen İşkence yasağı, sözleşmenin en temel maddesi olup, mutlak bir hak olarak düzenlenmiştir. Mutlak hak ifadesinden anlaşılması gereken ise, hiçbir koşulda işkence olanağının gündeme getirilemeyecek olmasıdır. İşkence yasağı olağanüstü hâl, savaş ve ulusun varlığını tehdit eden durumlarda dahi kısıtlanamayacak bir haktır ve istisnası bulunmamaktadır.⁴ Sözleşmede yer almamakla beraber bazı uluslararası belgelerde yapılan tanımlara ve İşkencenin Önlenmesine Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin 1.maddesine göre ise işkence şu şekilde tanımlanmıştır: *“Acımasız, insanlık dışı veya küçültücü muamele veya cezanın ağır ve kasıt içeren şeklidir. Kişilerin işlediği veya işlediğinden şüphe edilen bir fiil sebebiyle cezalandırmak amacıyla, bilgi veya itiraf elde etmek için veya ayırım gözetim herhangi bir sebep dolayısıyla; bir kamu görevlisinin veya bu sıfatla hareket eden bir başka şahsın teşviki ve rızası veya muvafakatiyle uygulanan fiziki veya manevi ağır, acı veya ıstırap veren fiildir.”* İşkence veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezanın idari gözetim kapsamında değerlendirilmesi ise tutulma yerlerinin koşullarının insan onuruna aykırı oluşu sebepleri ile AİHS md 3 anlamında ihlali gündeme getirmektedir.

Özel Hayata ve Aile Hayatına Saygı Hakkı başlıklı AİHS md. 8 ile herkesin özel ve aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkı korunmaktadır. Kamu makamları, bu hakkın kullanımına ancak hukuka uygun ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu düzeni, ekonomik refah, düzenin korunması, suçların önlenmesi, halk sağlığı, ahlak veya başkalarının hak ve özgürlüklerini koruma amacıyla müdahale edebilir. Sözleşme ile korunan hakkın amaç bireyleri devlet yetkililerinin keyfi uygulamalarına karşı korunmasıdır. İdari

---

⁴ **AİHS Md 15;** “ 1. Savaş veya ulusun varlığını tehdit eden başka bir genel tehlike halinde her Yüksek Sözleşmeci Taraf, durumun kesinlikle gerektirdiği ölçüde ve uluslararası hukuktan doğan başka yükümlülüklerle ters düşmemek koşuluyla, bu Sözleşme’de öngörülen yükümlülüklerle aykırı tedbirler alabilir.

2. Yukarıdaki hüküm, meşru savaş fiilleri sonucunda meydana gelen ölüm hali dışında 2. maddeye, 3. ve 4. maddeler (fıkra 1) ile 7. maddeye aykırı tedbirlere cevaz vermez.

3. Aykırı tedbirler alma hakkını kullanan her Yüksek Sözleşmeci Taraf, alınan tedbirler ve bunları gerektiren nedenler hakkında Avrupa Konseyi Genel Sekreteri’ne tam bilgi verir. Bu Yüksek Sözleşmeci Taraf, sözü geçen tedbirlerin yürürlükten kalktığı ve Sözleşme hükümlerinin tekrar tamamen geçerli olduğu tarihi de Avrupa Konseyi Genel Sekreteri’ne bildirir.”

gözetim bağlamında ise bu hak ile idari gözetim altında bulunan ailelerin bir arada olması sağlanarak çocukların ve hassas durumda olan bireylerin mağduriyetine engel olunması amaçlanmaktadır. Çocuklu ailelerin idari gözetim altına alınması durumunda idare tarafından değerlendirilmesi gereken en önemli husus çocukların aileden bağımsız olarak düşünülmemeyeceği ve alternatif yöntemlerin tüm aile bakımından uygulanması gereğidir. Birçok uluslararası kuruluş yanında BM Çocuk Hakları Komitesi de çocuklara yönelik uygulanan idari gözetimin çocukların yüksek menfaatine ters düştüğünü sonucuna varmış ve bu durumun başlı başına sözleşmenin ihlali sonucunu doğurduğu sonucuna ulaşmışlardır.

13.maddede düzenlenen Etkili Başvuru Hakkı ise; hakları ihlal edilenlerin bu iddialarını ispatlayacak ve ihlali ortadan kaldıracabilecek ulusal mercilere başvurabilmeleri anlamını taşımaktadır. AİHS md. 13'ün varlığı, Sözleşme 'deki haklarından birinin ihlal edildiğini öne süren kişinin, iç hukukta bu ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için etkili bir başvuru hakkına sahip olmasını sağlamaktadır. Etkili başvuru hakkı ile idari gözetim kararına itiraz ve hukuki yollara başvurunun etkililiği korunmaya sağlanmaktadır. Özellikle idari gözetim kararlarına karşı Sulh Ceza Hâkimliklerine yapılan itirazların matbu gerekçeler ile ve de bireysel değerlendirmeler yapılmadan reddedilmesi sığınmacıların etkili başvuru haklarının ihlal edildiğini göstermektedir.

AİHS ile korunmuş olan işkence yasağı, etkili başvuru hakkı ve özgürlük ve güvenlik hakkı bağlamında idari gözetim keyfi olarak uygulanmamalı ve amacından sapmamalıdır. İdari gözetim yeri ve koşulları uygun ve idari gözetim altına alınma gerekçesi ile bağlantılı olmalıdır. İdari gözetim altında kalma süresi de ulaşılmak amaç göz önüne alınarak makul olmalı ve kişiye idari gözetim altına alınma gerekçeleri açıklanmalı, adli yargıya ve avukata erişimi kolaylaştırılmalıdır. (İnsan Hakları Yönlendirme Komitesi (CDDH), 2020)

1.2.2.Birleşmiş Milletler İşkence ve İnsanlık Dışı Küçük Düşürücü

Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme

Sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1984 tarih ve 39/46 sayılı kararıyla kabul edilmiş ve 26 Haziran 1987 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin Ek Seçmeli Protokolünün 4.maddesinin 2.fıkrasında alıkonulma

kavramına yer verilmiş ve “*ilgilinin kendi rızasıyla ayrılmasına herhangi bir adli, idari veya başka bir yetkilinin talimatıyla izin verilmediği kamusal ya da özel bir yerde tutulması*” şeklinde tanımlanmıştır. İdari gözetim, idarece verilen bir karar uyarınca yerine getirilmektedir. Gözetim merkezinin şartları ve standartları çoğu rapor ve mahkeme kararlarıyla, ilgili yasal mevzuatlarla belirtilmiştir. Ceza hukukundan bağımsız bir idari işlem olan gözetim kararlarının uygulandığı merkezler şüpheli ya da hükümlülerinkinden farklıdır. Kişilere özgü ve ihtiyaçlara yönelik merkezlerde ceza amacının dışında alıkonulma uygulanmaktadır.

1.2.3.İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin (İHEB) 9.maddesi idari gözetim kararının ancak hukuki bir temele dayanabileceğini güvence altına almaktadır. Bu hükümde, hiç kimsenin keyfi olarak yakalanamayacağı, tutulamayacağı ve sürgün edilemeyeceği düzenlenmiştir. Bu durum kanunilik ilkesini de destekler niteliktedir. İdari makamlar ancak belirli şartların varlığı durumunda idari gözetim kararı almalıdırlar, şartlar ortadan kalktığı takdirde de idari gözetim uygulanmasına derhal son verilmelidirler. Bu durumun uluslararası sözleşmeler ile de güvence altına alınmış olması keyfi olarak idari gözetim kararı alınmasının önüne geçecektir.

1.2.4.Çocuk Hakları Sözleşmesi

Türkiye, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi (Ç.H.S) ve diğer uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde, topraklarında bulunan ve yargı yetkisi altındaki tüm çocuklara, refakatsiz sığınmacı çocuklar da dahil olmak üzere, koruma sağlama yükümlülüğüne sahiptir. Bu genel koruma yükümlülüğünün ötesinde, Ç.H.S'de refakatsiz sığınmacı çocukların korunması özel olarak düzenleme altına alınmıştır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi md. 37'de “*Taraf devletler, aşağıdaki hakları güvence altına alacaklardır: (b) Hiçbir çocuk hukuka aykırı / (yasadışı) ya da keyfi olarak özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Bir çocuğun idari gözetim altına alınması, tutuklanması ya da hapsedilmesi hukuka uygun olacaktır ve ancak en son başvurulacak ve gereken en kısa süreyle uygulanacak bir önlem uygulanacaktır.*” Denilerek çocukların idari gözetim altına alınmalarının sınırları çizilmiştir. Genel olarak, göç hukuku bağlamında çocukları idari gözetim altına alınma kriterleri oldukça katıdır. Bu kriterler; sadece çocukların gözetim altında tutulacağı maddi

koşulların uygunluğuna odaklanmaz; gözetimin tek başına, çocuklar üzerinde yaratabileceği etkilere de odaklanır.

Ayrıca bu sözleşmenin 22.maddesi mülteci çocukların iltica sistemine erişim haklarını da güvence altına alarak, sözleşmeye taraf devletlere bu hususta yükümlülükler yüklemiştir. İlgili madde hükmü; “ *Taraf devletler, ister tek başına olsun isterse ana babası veya herhangi bir başka kimse ile birlikte bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da uluslararası veya iç hukuk kural ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu Sözleşmede ve insan haklarına veya insani konulara ilişkin ve söz konusu devletlerin taraf oldukları diğer uluslararası sözleşmelerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri alırlar. 2. Bu nedenle, taraf devletler, uygun gördükleri ölçüde, Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve onunla iş birliği yapan hükümetler arası ve hükümet dışı yetkili başka kuruluşlarla bu durumda olan bir çocuğu korumak, ona yardım etmek, herhangi bir mülteci çocuğun ailesi ile yeniden bir araya gelebilmesi için ana-babası veya ailesinin başka üyeleri hakkında bilgi toplamak amacıyla iş birliğinde bulunurlar. Herhangi bir nedenle kendi aile çevresinden sürekli ya da geçici olarak ayrı düşmüş bir çocuğa bu Sözleşmeye göre tanınan koruma, aynı esaslar içinde, ana-babası ya da ailesinin başkaca üyelerinden hiçbirisi bulunamayan çocuğa da tanınacaktır.*” Şeklindedir (Ekşi, 2016:565).

İdari gözetime uygulamasına maruz kalan tarafın çocuk olması durumunda uygulayıcılar tarafından daha titiz ve çocuğun menfaatine uygun değerlendirmelerin yapılması gerekmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin de sığınmacı statüsünde olan çocukların idari gözetim altına alınmaları hakkında çok sıkı kriterleri bulunmakta olup idari gözetimi çocuklar açısından, ancak çok istisnai ve en son çare olarak geçici bir süre için müracaat edilebilecek bir tedbir olarak değerlendirmektedir.

18 yaş altı bireylerin aynı zamanda refakatsiz olma halleri onları tehlikeli göç yolculuklarında daha da savunmasız ve sömürüye açık hale getirmektedir. Çocukların karşılaşılabileceği vahim durumlardan korunabilmesi için vardıkları ülkelerde özel tedbirlerin alınmasını zorunlu kılmaktadır. Türkiye, uluslararası ve ulusal hukukun getirdiği yükümlülükler doğrultusunda refakatsiz sığınmacı

çocuklara koruma sunmaktadır. Çocuk Hakları Sözleşmesi ise bu anlamda önemli bir metindir.

1.2.5. Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi

Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi (MSHS) md. 9’da ise “*Herkes kişi özgürlüğü ve kişi güvenliği hakkına sahiptir. Hiç kimse keyfi olarak idari gözetim alınamaz ya da tutulamaz. Hiç kimse hukukun öngördüğü sebepler ve usullerle olmadıkça özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.*” denilmiştir. MSHS m. 2’ye göre “*Bu Sözleşmeye Taraf her Devlet, bu Sözleşmede tanınan hakları ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya diğer bir fikir, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğum veya diğer bir statü gibi herhangi bir nedenle ayrımcılık yapılmaksızın, kendi toprakları üzerinde bulunan ve egemenlik yetkisine tabi olan bütün bireyler için güvence altına almayı ve bu haklara saygı göstermeyi taahhüt eder.*” Belirtilen hükümler gereği devletler idari gözetim kararı uygularken bireylerin özgürlüğünü keyfi bir şekilde kısıtlamaktan kaçınmakla yükümlüdürler. Aksi durum hukuka aykırılık teşkil edecektir.

1.3. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında İdari Gözetim

Uluslararası koruma başvurusu yapmak isteyen yabancılar, YUKK’dan önce Avrupa ülkeleri dışında gerçekleşen olaylar nedeniyle müracaat ediyor iseler, başvurularını Emniyet Müdürlüklerine bağlı Yabancılar Şube Müdürlüklerinin İltica-Göç Vatandaşlık ile ilgili birimlere yaparak kaydolmaları gerekiyor idi. Bu kişiler hakkında daha sonra BMMYK süreci başlatılmakta ve mülakata alınmaktaydılar. Mülteci statüsü edinildikten sonra ise BMMYK tarafından ya güvenli bir üçüncü ülkeye yerleştirilmekteydiler ya da güvenli menşe ülkeye gönderilmekteydiler. YUKK’a göre ise uluslararası koruma başvurusu, illerde valiliklere yapılmaktadır. Uluslararası koruma başvuruları, Göç İdaresi Başkanlığına bağlı il müdürlükleri aracılığıyla incelenmekte ve koruma talep eden kişi 30 gün içinde mülakata alınmaktadır. Ek olarak YUKK md.65 ve md.75/f.1 maddelerinde sığınmacıların idari gözetim altında iken de uluslararası koruma başvurusu yapabilmelerine de imkân tanınmaktadır. Uygulamada mülakata alınma ve yapılan değerlendirme sürelerinin oldukça uzadığı görülmektedir.

Uluslararası koruma kapsamında olan ve uluslararası koruma başvurusu yapmak isteyen yabancılar illegal yöntemler ile Türkiye sınırına giriş yapmak isterler iken idari gözetim altına alınabilirler. Uluslararası koruma kapsamındaki bir yabancıyı geri gönderme merkezine alınması sırasında iltica prosedürü ile ilgili yeterince bilgilendirilmemiş olması, avukata erişiminin mümkün olamaması ve taleplerini iletmek noktasında dil bariyerine takılıyor olması uluslararası koruma başvuruları alınmadan sınır dışı tehlikesi ile karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. Uluslararası koruma başvuru sahiplerinin idari gözetim altına alınmaları istisnai olduğundan ve Yasa’da idari gözetim altına alınma sebepleri tahdidi olarak sayılmış olduğundan uygulamada karşılaşılan idari gözetim uygulamaları AİHM nezdinde de kabul görmemiş ve bu hususta uygulayıcılar hakkında ihlal kararlarının verildiği görülmüştür. İşbu tez çalışması için aşağıda sıralanan kararlar inceleme konusu yapılmıştır;

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin İtalya Hükümeti aleyhine vermiş olduğu 5797/17 başvuru numaralı kararı⁵ uluslararası koruma başvurusunda bulunmak istediğini yetkililere ilettiğini belirten 17 yaşındaki bireyin idari gözetim süreci ile ilgili değerlendirmeler içermektedir. Kararda özetle sığınma talebi olan çocuklara vasi atanmak sureti ile sürecin işletileceği, yaş küçüklüğüne dair ise yaş tespit işlemlerinin etkin bir şekilde donanımlı personeller tarafından gerçekleştirilmesi gerektiği ve çocukluk karinesine de riayet edilerek çocuğun yaşı tıbben tespit edilinceye kadar kendisine “çocuk” olarak muamele edilmesi gerektiği konularına vurgu yapılmıştır. AİHM neticeten İtalya hükümeti aleyhine AİHS madde 8, madde 3 ve madde 13’ün ihlal edildiği kanaatine varmıştır. Mahkemenin 8.maddeden ihlale karar verdiği hususlar işbu çalışma konusuna ilişkin olup; “idari gözetim altında tutulan çocuğun İtalya’ya varışından sonra usuli güvencelerden ve sığınma talebinde bulunması için gerekli araçlardan yararlandırılmaması, fazlasıyla kalabalık bir yetişkin kabul merkezinde 4 aydan uzun süre ile tutulması, ivedilikle bir vasi ya da temsilci atanması gerektiği halde bu yükümlülüğün yerine getirilmemesini, çocukluk karinesi ilkesinin hayata geçirilmemesini ve çocuğun yüksek yararı ilkesine uygun bir şekilde bir özel kuruma ya da koruyucu aile yanına yerleştirilmemesini sorunlu

---

⁵ <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22itemid%22:%5B%22001-224790%22%7D> E.T: 30.07.2024

bulmuş ve tüm bu hususlar doğrultusunda İtalya makamlarının gerekli özen dahilinde hareket etmediği” sebeplerine dayanmaktadır.

AİHM’nin Polonya hükümeti aleyhine özgürlük ve güvenlik hakkını düzenleyen AİHS md 5 ihlaline karar verdiği bir başka kararında ise sınır yetkililerine uluslararası koruma talepleri olduğunu belirten beş kişilik bir ailenin idari gözetim altına alınma süreçleri ele alınmıştır. Aile üyelerinin sınırdaki uluslararası koruma başvuruları alınmış ancak bu süreçte idari gözetim altında tutulmuşlardır. İdari gözetim kararlarının gerekçeleri ise uluslararası koruma başvurusunda bulunurken vermiş olduğu beyanlarının gerçeğe aykırı bulunması ve maddi imkanları da bulunmadığından kaçma kaybolma şüphelerinin söz konusu olduğu ve idari gözetime alternatif yükümlülüklerin de yetersiz kalacağı şeklinde belirtilmiştir. Aile haklarında alınan idari gözetim kararına defalarca itiraz etmişse de reddedilmiş, aile ülke mevzuatı gereği azami idari gözetim süreleri dolduktan sonra serbest kalabilmiştir. Mahkeme çocuklu ailelerin idari gözetim altına alınmalarının son çare olduğunu ve ailenin uluslararası koruma başvuruları değerlendirilirken ailenin iddialarının destekleyici belgelerini idari gözetim sürecinin en başından yetkililere ibraz ettiklerini ancak yetkililerin etkin bir değerlendirme yapmadıklarını belirterek 5.maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir (Mülteci Hakları Merkezi, 2023).

AİHM, 21.11.2019 tarihinde vermiş olduğu *Z.A ve Diğerleri/Rusya*⁶ kararında sığınma talep eden başvurucuların 5 ay-2 yıl süreli olarak Rusya’da bulunan Sheremetyevo Havalimanının transit bölgesinde tutulmalarını işkence yasağı ve özgürlük ve güvenlik hakkı bağlamında değerlendirmiş ve ilgili hükümlerin ihlal edildiğine kanaat getirmiştir. İlgili kararda aynı zamanda havalimanının transit bölgesinin uzun tutulmaya elverişli olmadığı, başvurucuların hijyen, sağlık hizmeti ve açık havaya erişimlerinin olmamasının onur kırıcı olduğunu altını çizmiştir (İneli Ciğer, 2020:708).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin, *W.S./Yunanistan*⁷ kararında Yunanistan’dan uluslararası koruma talep eden refakatsiz çocuğun polis karakolunda tutulduğu koşullar irdelenmiş ve polis karakolundaki süreç öncesine kadar evsiz kaldığını, temel ihtiyaçlarına erişemediğini, karakolda ise kendisine uygun olmayan

---

⁶ Bkz; B.N: 61411/15, K.T: 21.11.2019

⁷ Bkz; B.N: 65275/19, K.T.: 23.05.2024

koşullar altında tutulduğunu kaydeden AİHM, AİHS'nin işkence, insanlık dışı ve kötü muamele yasağını düzenleyen 3. maddesinin somut olayda ihlal edildiğini oy birliğiyle tespit etmiştir (Mülteci Hakları Merkezi, 2024).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından oy birliğiyle verilen *B.A./Kıbrıs* kararı⁸, Kıbrıs'a sığınarak uluslararası koruma talep eden Suriye uyruklu başvurucunun ulusal güvenliğe karşı tehdit oluşturduğu gerekçesiyle idari gözetim altına alınmasına ilişkindir. AİHM, başvurucunun idari gözetiminin hukuka aykırı ve keyfi olduğu gerekçesiyle AİHS'nin 5. maddesinin 1. fıkrasının ve ayrıca başvurucu tarafından hakkındaki idari gözetim kararına yapılan itirazların makul sürede sonuçlandırılmaması nedeniyle AİHS'nin 5. maddesinin 4. fıkrasının ihlal edildiğine hükmetmiştir. AİHM mezkûr davaya ilişkin sığınmacıların göç makamlarına müracaat ettiği andan itibaren izinli bir giriş yapmaya çalıştığının ve bu nedenle idari gözetim altına alınmalarının hukuka aykırı olacağını kabul edilemeyeceğini ifade etmiştir. Bunun yanında AİHM, her ne kadar başvurucunun idari gözetiminin ulusal hukuk kapsamında yasal dayanağı bulunsa da hakkında bu tedbirin uygulanmasının, AİHS Madde 5/f.1 ile düzenlenen istisna kapsamındaki ülkeye izinsiz girişini engelleme amacıyla bağlantılı olmadığını tespit etmiştir. AİHM'e göre böyle bir bağlantı olsa bile, başvurucunun 2 yıl 9 ay süren idari gözetimi makul bir uzunlukta değildir ve bu durum tedbirin keyfi olduğu sonucuna varılmasına neden olduğu vurgulanmıştır.

AİHM'in *H.L./Macaristan* kararı⁹, Macaristan'ın uluslararası koruma talebini reddettiği, 9 Temmuz 2019 ile 21 Mayıs 2020 tarihleri arasında Tompa transit bölgesinde tutulan Irak vatandaşı başvurucuya, AİHM tarafından İç Tüzük Kural 39 uyarınca verilen tedbir kararına kadar yiyeceğe erişim imkânı sağlanmamış olmasının AİHS Madde 3 kapsamındaki kötü muamele yasağını ihlal etmesini ve zabıta biriminde 10 aydan fazla süre ile tutulmasının AİHS Madde 5/f.1 ve 5/f.4 hükümlerine aykırı olduğunu belirtilmiştir.

Karara konu olayda başvurucu, transit bölgede kaldığı süre boyunca, zabıta birimindeki 5 yataklı bir konteynerde kaldığını, kendisine silahlı polis veya güvenlik görevlileri eşlik etmediği sürece bulunduğu bölgeden herhangi bir amaçla

---

⁸Bkz ; B.N. 24607/20, K.T: 02.07.2024

⁹Bkz: B.N. 37641/19, K.T: 20.06.2024

ayrılmadığını, BMMYK temsilcileri ve (başka bölümlerde kalan sığınmacılara erişimi olan) diğer insani yardım kuruluşlarının transit bölgedeki bu birime giremediğini ileri sürmüştür.

9-17 Temmuz 2019 tarihleri arasında başvurucuya Macaristan makamları tarafından herhangi bir yiyecek imkânı sağlanmamış, AİHM ise 17 Temmuz 2019 tarihinde İç Tüzük Madde 39 uyarınca verdiği geçici tedbir kararı ile Macaristan'ın transit bölgede kaldığı süre boyunca başvurucuya yiyecek temin etmesine yönelik hüküm kurmuştur. Başvurucu, anılan nedenlerle AİHS Madde 5/f.1 ve 5/f.4 kapsamında özgürlük ve güvenlik hakkı ihlaline yönelik iddialarına ek olarak, gözetim koşullarının AİHS'in özel hayat ve aile hayatına saygı hakkını düzenleyen 8. maddesine aykırı olduğundan ve AİHS'in 3. ve 8. maddeleriyle bağlantılı olarak etkili başvuru hakkını düzenleyen 13. maddesinin de ihlal edildiğinden şikayetçi olmuştur.

AİHM olaya ilişkin hukuki değerlendirmesinde, İç Tüzük Madde 39 kapsamında verilen tedbir kararına kadar transit bölgedeki zabıta biriminde tutulan başvurucuya yiyecek temin edilmemiş olduğunu not ederek, başvurucunun bu süre zarfında içinde bulunduğu bağımlı olma durumunun dikkate alınmadığını belirtmiş, bu nedenle AİHS'in kötü muamele yasağını düzenleyen 3. maddesinin işletilmesi için gereken ciddiyet eşiğinin aşıldığını tespit ederek bu hususta ihlal kararı vermiştir. AİHM ayrıca başvurucunun, hakkındaki sınır dışı kararının infazı için zabıta birimine götürülmüş olmasını, buradaki azami kalış süresini belirleyen herhangi bir iç hukuk hükmünün bulunmamasını, burada 10 aydan fazla süre boyunca tutulmasını ve transit bölgede tutulduğu koşulları göz önünde bulundurarak, AİHS'in 5/f.1. maddesinin ihlal edildiğine kanaat getirmiştir. AİHS'in 5/f.4. maddesiyle bağlantılı olarak ise Mahkeme, başvurucunun bu uygulamalara itiraz edemediği ve kendisine keyfiliğe karşı etkili güvenceler sağlanmadığı gerekçesiyle bu hükmün de ihlal edildiğini, iç hukukun başvurucuya gözetim süresinin yasallığına ve uzunluğuna itiraz etme imkânı vermediğini değerlendirerek, başvurucunun tutulmasına dayanak teşkil eden ulusal yasanın AİHS tarafından belirlenen "yasallık" standardını karşılamadığını tespit etmiştir. (MHM, 2024)

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından verilen M.B. / Hollanda kararında¹⁰ ise 2015 yılında Suriye'den kaçıp Hollanda'ya sığınmak isteyen başvurunun süreci ele alınmıştır. Karara konu olayda Hollanda yetkilileri başvurunun uluslararası koruma başvuru talebini işleme almış, kayıt işlemlerini gerçekleştirmiş ve kendisi barınma merkezine yerleştirilmiştir. Barınma merkezinde başvuruyla beraber kalan diğer iki kişi, başvuru polise ihbar ederek, başvurunun kendilerine Suriye'de bir terör örgütüne katıldığını söylediğini bildirmiştir. Yapılan bu ihbar üzerine ceza soruşturması başlatılmış ve başvuru terör örgütüne katıldığı şüphesiyle 2015 yılının Kasım ayında tutuklanmıştır. Tutuklu yargılanan başvuru, terör örgütüne üye olmak suçundan mahkûm edilmiş ve tutuklulukta geçirdiği sürenin indirilmesi neticesinde 10 ay hapis cezasına çarptırılmıştır. Hapis cezasının süresini dolduran başvuru, 2016 yılının Eylül ayında tahliye edilmiştir. Tahliye edildiği gün, terör suçundan mahkumiyeti nedeniyle kamu düzenine karşı tehdit oluşturduğu gerekçesiyle başvuru hakkında idari gözetim kararı verilmiştir. Başvurunun idari gözetim kararına karşı yaptığı itiraz yetkili ilk derece mahkemesince reddedilmiş, üst derece mahkemesi nezdinde yaptığı temyiz başvurusu da kabul edilmemiştir. İç hukuk yollarını tükettikten sonra dosya başvuru üzerine AİHM önüne gelmiş ve AİHM, öncelikle, dava konusu olayda, başvurunun idari gözetim yeri ve koşullarının uygunsuz olduğuna, idari gözetim süresinin makul olmadığına veya yetkililerin başvurunun idari gözetim işlemini iyi niyetle gerçekleştirmediğine dair herhangi bir emare bulunmadığını ve başvurunun da bu yönde bir iddiası olmadığını tespit etmiş ve sınır dışı işlemleri aktif olarak devam etmediği halde yabancıların kamu düzenine tehdit oluşturma gerekçesiyle idari gözetim altına alınmasının keyfi olduğu sonucuna varmış olduğunu hatırlatmıştır. İlâveten, Kasım 2015 ila Eylül 2016 tarihleri arasındaki tutuklu yargılanma döneminde, başvurunun uluslararası koruma talebi hakkında karar verilmesini sağlamak için yetkililer tarafından herhangi bir adım atılmamış olduğunu kaydeden AİHM, bununla ilgili işlemlerin birçoğunun başvuru idari gözetim altında tutmaya gerek kalmadan tutukluluğu sırasında da gerçekleştirilebileceğini belirtmiştir. Bu bağlamda AİHM, başvurunun idari gözetimini orantısız, hatta gereksiz bulmuştur. Başvurunun Hollanda'ya ilk girişinde ve uluslararası koruma talebinde

---

¹⁰ Bkz: B.N. 71008/16, K.T: 23.04. 2024

bulduğunda idari gözetim altına alınmamış olduğunu da göz önünde bulunduran AİHM, kendisinin tutukluluğundan sonra idari gözetim altına alınması ile ülkeye izinsiz girişinin engellenmesi amacı arasında yeterince yakın bir bağlantı olmadığı kanısına ulaşmıştır.

Tüm bu nedenlerle AİHM, başvurucunun idari gözetiminin keyfi ve hukuka aykırı olduğuna ve dolayısıyla AİHS'nin 5. maddesinin 1. fıkrasının (f) bendinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

Uluslararası koruma kapsamında olan sığınmacıların idari gözetim süreçleri ile ilgili AİHM tarafından hükümetler aleyhine verilen kararlar ile geri gönderme merkezi koşulları, keyfi olarak uygulanmaması gereği, tutulma süreleri, uluslararası koruma taleplerinin ise sunulan belgeler bağlamında etkin bir şekilde değerlendirilmesi gibi hususların altı çizilmiştir.

2. TÜM KURAM VE BOYUTLARI İLE İDARİ GÖZETİM VE ULUSLARARASI KORUMA REJİMİ

İdari gözetim kararları idarenin tek taraflı olarak verdiği ve idare hukuku anlamında idari işlem olarak nitelendirilebilecek kararlardır. Doktrinde idari gözetimin idari bir yaptırım mı yoksa idari bir tedbir mi olduğu hususunda ortak bir kavram altında buluşulmamış olduğundan kısaca ilgili doktrinsel tartışmaya değinmekte fayda vardır. Şöyle ki, idari gözetimin ilk bakışta idari yaptırım olduğu, idari yaptırımların toplumsal düzeni korumak ve de toplumsal düzeni telafi etmek amaçlarının bulunduğu nazara alındığında, idari gözetim kararlarının da bu amaçlarla alındığı söylenebilecektir. Kaldı ki idari gözetim kararları herhangi bir mahkeme kararına dayanmayan, doğrudan idare tarafından re'sen verilen kararlardır.

Bu yorumlar ile doktrinde bir de idari gözetimin idari yaptırım değil tedbir niteliğinde olduğunu kabul eden görüşler ve idari yaptırımlardan farklılaştığını değerlendiren görüşler mevcuttur. Bu görüşü izah ederken ise idari yaptırım ile idari tedbir arasındaki ilişkiye değinmek gerekecektir. İdari yaptırımların tüm çeşitlerini tek tek sıralamak zor olsa da idari yaptırımlar doktrinde genellikle idari para cezaları ve diğer idari yaptırımlar olarak iki ana kategoriye ayrılmaktadır. Bu nedenle, idari gözetim de bu diğer idari yaptırımlar arasında değerlendirilebilir. Ayrıca, öğretide, kamu güvenliği ve genel sağlığı tehlikeye atabilecek durumlara engel olmak amacıyla uygulanan idari yaptırımların kolluk tedbirleri ile idari yaptırımlar arasında bir kategoriye yerleştirildiği anlaşılmaktadır. Bu açıdan, idari gözetimin kolluk tedbirleri ile idari yaptırımlar arasında ortak bir yerde değerlendirilmesi mümkündür (Öztoprak, 2020).

Bu bağlamda İdari gözetim uygulaması, hukuki niteliği bakımından ister idari bir yaptırım isterse idari yaptırım dışı bir tedbir olarak değerlendirilsin, sonuçta idarenin tek taraflı bir idari işlemine dayanmaktadır ve bireyin özgürlüğünü sınırlamaktadır. Bu nedenle, idari işlemler ve idari yaptırımlara ilişkin tüm ilke ve kurallar, idari gözetim için de geçerli olacaktır.

Uluslararası koruma ise esasen “sığınma” kavramına hukuken vücut vermiş olup, devletlere yabancıları, mülteci ya da sığınmacıları koruma yükümlülüğünü yükleyen bir kavramdır. Uluslararası koruma kavramı Türk hukukunda ise mülteci, şartlı

mülteci ve ikincil koruma statülerini ihtiva eden çatı bir kavramdır. Uluslararası korumaya sahip olan yabancıların idari gözetim altına alınmaları ile ilgili uluslararası hukuki bir metin bulunmamakla birlikte herkesin kişi özgürlüğüne sahip olduğu ve bu özgürlüğün ancak kanunda belirtilmiş olan sebep ve usuller ile sınırlandırılabilceği uluslararası sözleşme hükümleri ile sabittir. Bu nedenle, uluslararası koruma başvuru sahiplerinin idari gözetim altına alınmalarının mümkün olduğunca sınırlı ve istisnai olarak başvurulması gereken bir tedbir olduğunu vurgulamak gerekmektedir.

2.1.İdari Gözetimin Tarihsel Süreci

Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş safhasında ele geçirdiği bölgeleri hem Türkleştirmek hem de İslamlaştırmak maksadı ile sürgün yöntemine başvurduğu bilinmektedir. 19. yüzyıla kadar sürgün yöntemin cezai müeyyide olarak kullanıldığına ilişkin bir emare bulunmamakta ise de 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sürgünler ve bölgeden sınır dışı edilme işlemleri uygulandığı bilinmektedir. İlk Anayasa olan 1876 Kanun-i Esasinin 113. Maddesi ile sınır dışı etme yetkisinin sadece padişaha tanındığı görülmektedir. İlgili madde hükmünde sınır dışı edilecek kişinin gözlem veyahut gözetim altında tutulması ile ilgili bir ibare bulunmasa da padişah bu yetkisini kullanırken sınır dışı edeceği kişiyi öncesinde bir süre gözaltında tutma yetkisini de haizdir. Mezkûr düzenlemeler Osmanlı Devleti'nde fiili olarak idari gözetimin uygulandığını göstermektedir.

1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'na eki olarak değerlendirilebilecek Adli Salahiyet Sözleşmesi'nin 7. Maddesi, sınır dışı işlemlerinin insani ve sağlık standartlarına uygun bir şekilde gerçekleştirileceğini öngörmektedir. Bu şekilde sınır dışı edilecek yabancıların gözetim altında tutulmalarının koşulları düzenlenmeye çalışılmıştır.

1937 tarihli Ecnabilerin Seyahat ve İkametleri Hakkındaki Kanunun 5. Maddesine göre İçişleri Bakanı kanundaki ifadeye göre Dâhiliye Vekili, Türkiye'ye seyahat amaçlı giriş yapan veya ikamet eden yabancıyı, kendiliğinden ya da bir meclis kararı ile derhal veya tayin olunacak süre içinde, süreli veya süresiz olarak, bulunduğu il veya bölgeden ayırıp cebr-i icra ile belirli bir yerde ikamet etmeye veya sınır dışı etmekle yükümlüdür. İlgili hükümde zikredilen teb'id ibaresinin idari

gözetimin kaynak bulduğu ilk yasal dayanak olduğu söylenebilecektir. Diğer yandan hem belirli bir yerde ikamet zorunluluğu hem de sınır dışı edilme işleminin bir soruşturma ya da bir mahkeme ilamına bağlı olmadan gerçekleştiriliyor olması bu muamelelerin idari bir tedbir mahiyetinde olduğunu göstermektedir.

İdari gözetim uygulamasına 1950 tarihli Yabancıların İkametleri ve Seyahatleri Hakkında Kanununun 17. Maddesi ve 23. Maddesi dayanak teşkil etmiştir ancak ilgili hükümlerde hukuksal bir terim olarak düzenlenmemiştir. İdari gözetim sadece İçişleri Bakanlığı tarafından sınır dışı etme yetkisine bağlı olarak yabancılara bir yerde ikamet etme zorunluluğu getirmek suretiyle uygulanmıştır. (Aktaş, 2019)

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun yürürlüğe girmesine kadar, idari gözetimin uygulanmasına kaynak olarak 1950 tarihli Kanun kullanılmıştır. YUKK'un yürürlüğe girmesiyle birlikte, idari gözetim ilk kez yasal bir temel kazanmış ve bu konuyla ilgili tüm düzenlemeler bu kanunda belirlenmiştir.

2.2.Türk Hukuk Sisteminde İdari Gözetim

Ulusal ve uluslararası hukuki metinler ile korunan kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkındaki önemli eksiklikler, 30471/08 başvuru numaralı Abdolkhani ve Karimnia adlı AIHM içtihadı ile tespit edilmiştir. AIHM, bu karardan sonra Türkiye'deki düzensiz göç kontrolü ve iltica mevzuatının köklü bir şekilde yeniden düzenlenmesi gerektiğini belirterek, Türkiye'ye karşı art arda ihlal kararları vermiştir. Bu ihlal kararları sonucunda Türkiye, göç mevzuatını kapsamlı bir şekilde gözden geçirmek amacıyla reform sürecine girmiş ve 2013 yılında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nu onaylamıştır.

YUKK'da idari gözetim iki başlık altında tanzim edilmiştir. Kanun'un 57.maddesi sınır dışı etmek üzere idari gözetimi düzenlemiş olup; Türkiye'ye yasal giriş ve çıkış kurallarını ihlal eden, kamu düzenini tehdit eden, Türkiye'den çıkış yapması için kendisine verilen süre içerisinde Türkiye'yi terk etmeyen, sahte belge kullanan yabancılar hakkında sınır dışı etmek üzere idari gözetim kararı alınmaktadır. Uluslararası koruma kapsamındaki yabancıların idari gözetim altına alınmaları ise Kanun'da tahdidi olarak sayılmış olup şu şekildedir¹¹; kamu düzeni ve kamu güvenliği ile ilgili ciddi tehlikenin varlığı, uluslararası koruma başvurusuna dayanak

---

¹¹ Bkz; YUKK Md.68

olan belgelerin belirlenememesi, kimlik ya da vatandaşlık ile ilgili belgelerin doğruluğu ile ilgili ciddi şüphenin var olması gibi hallerde idari gözetim kararı alınabilmektedir.

Türk hukuku uygulamasında da idari gözetim Türkiye'nin tarafı olduğu uluslararası kaynaklara paralel olarak keyfi olmamalı, yerleşik içtihatlar ile belirlenmiş olan genel kriterlere uygun ve iyi niyetli olarak uygulanmalıdır.

2.2.1.1982 Anayasası

İdari gözetim müessesesi T.C Anayasası'nda doğrudan yer almamaktadır ancak Anayasa'nın temel hak ve özgürlüklerin sadece kanun ile sınırlandırılabilirliğini öngören 16.maddesi gözetildiğinde yabancıların idari gözetim altına alınmalarının kanuna ve de Türkiye'nin tabii olduğu uluslararası sözleşmelerle uygun olduğu müddetçe anayasaya da uygun olduğu söylenebilecektir. Kaldı ki Anayasanın 90. Maddesi "*Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir.*" ve "*Kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır.*" şeklindedir. Dolayısıyla Anayasada açık bir şekilde yer almamış olsa da idari gözetim müessesesinin Türkiye'nin imzacı olduğu uluslararası sözleşmelerde düzenlenmiş olması nedeniyle Anayasal dayanağının bulunduğu söylenebilecektir.

Kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı, 1982 Anayasası md. 19'da düzenlenmiştir. Bu maddeye göre "*Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.*" Anayasa md. 19/f.1'de herkesin kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkına sahip olduğu ortaya koyulduktan sonra ikinci ve üçüncü fıkralarında şekil ve şartları kanunda gösterilmek şartıyla kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakılabileceği durumlar tahdidi olarak belirtilmiştir. "*Mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi; bir mahkeme kararının veya kanunda öngörülen bir yükümlülüğün gereği olarak ilgilinin yakalanması veya tutuklanması; bir küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilen bir kararın yerine getirilmesi; toplum için tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu, bir serseri veya hastalık yayabilecek bir kişinin bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirin yerine getirilmesi; usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren,*

ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması” halleri hariç olmak üzere hiçbir birey hürriyetinden yoksun bırakılamayacaktır. Bu nedenle, bir kişinin özgürlük ve güvenlik hakkının kısıtlanması, yalnızca Anayasa'nın ilgili maddelerinde belirtilen durumların mevcut olması halinde mümkün olabilir.

Anayasanın 38. Maddesinde ise “*İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz*” hükmü düzenlenmiştir. İşbu hüküm uyarınca idarenin idari gözetim kararı vermesi olanaklı olmasa da Anayasanın 38. Maddesi ile 19. Maddesi kül halinde değerlendirildiğinde idarenin kanuni şartlar doğrultusunda idari gözetim kurumunu işletebileceği anlaşılmaktadır. Kanunun belirlediği sınırlar içinde ve gereken özen gösterilerek uygulanan idari gözetim tedbiri hukuka uygun olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte, Anayasa'nın 38. Maddesi'nin 10. Fıkrasında idarenin kişi hürriyetini kısıtlayıcı müeyyide uygulama yetkisi olmadığı belirtilmiştir. Ancak, idari gözetim uygulaması kişinin özgürlüğünden mahrum bırakılmasına neden olsa da “müeyyide” değil, “tedbir” niteliğinde bir uygulama olarak kabul edilir (Türkgenç, 2018: 39).

2.2.2.Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)

Türk hukukunda YUKK yürürlüğe girmeden önce, hakkında sınır dışı kararı verilen ve idari gözetim altına alınan yabancıların hak ve yükümlülüklerini, idari gözetim ve sınır dışı kararlarının gerekçeleri ve bu kararlara karşı başvurulabilecek hukuki yolları düzenleyen bir mevzuat bulunmamaktaydı. Türkiye, coğrafi ve stratejik konumu nedeniyle tarih boyunca önemli göç hareketleri ile karşılaşmıştır. Geçmişte daha çok bir 'geçiş ülkesi' olarak rol oynayan Türkiye, son yıllarda artan ekonomik gücü ve istikrarı ile sığınmacılar bakımından ulaşılmaması gereken bir ülke haline gelmiştir. Bu nedendir ki, Türkiye'ye yönelik göç hareketleri artmış, yeni ve güncel bir yasal düzenlemeye ihtiyaç duyulmuştur. Türkiye'nin 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne coğrafi çekince ile şerh düşerek taraf olduğu gözetilerek kanun koyucu YUKK'da uluslararası koruma statülerini; mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma olarak düzenlenmiştir. Kanun'da uluslararası koruma başvurusu yapabilmenin şartları ve usulü, başvuru sahiplerine sağlanan hak ve yükümlülükler, uluslararası koruma başvurularının değerlendirilme kriterleri, mülakat usulü, karar ve

kararlara itiraza ilişkin hukuki yollar detaylı bir şekilde düzenlenerek, uluslararası korumaya ilişkin tüm aşamaları açık bir şekilde hüküm altına alınmıştır.

Türkiye'nin sığınma ve göç mevzuatını Türkiye aleyhine verilen ihlal kararları neticesinde kapsamlı bir şekilde gözden geçirmesi akabinde yürürlüğe giren 6458 sayılı YUKK ile Türkiye'deki yabancıların idari gözetim altına alınmaları hukuki bir düzene kavuşturulmuştur. İlgili Kanunda alıkonulma durumu, "idari gözetim" olarak tanımlanmıştır. YUKK, idari gözetim altında bulunan kişilerin haklarında alınmış olan idari gözetim kararının yasal denetimini sağlamak için hem idari hem de yargısal yollar tanzim etmiştir. YUKK md. 57'ye göre ulusal hukukta idari gözetim iki şekilde düzenlenmiştir. Birincisi; YUKK, md. 57'de düzenlenen sınır dışı etme kararı alınanlardan belli şartlar nedeniyle bir süre gözlem altında tutulması gerekenlere uygulanan sınır dışı etmek üzere idari gözetimdir. İkincisi ise YUKK, md. 68'de düzenlenen Türkiye'ye gelerek uluslararası koruma başvurusunda bulunanlardan başvurusu sonuçlanıncaya kadarki süreçte gözlem altında tutulması uygun görülen kişiler için uygulanacak idari gözetimdir.

2.2.3.İdari Gözetime Alternatifler Yönetmeliği

Bugün birçok devlet tarafından caydırıcı ve cezalandırıcı bir strateji olarak kullanılan idari gözetim uygulaması yerine, daha az mağduriyet yaratan başkaca alternatif yöntemlerin geliştirilmesi gerekmektedir. Zira idari gözetim niteliği itibari ile kişi özgürlüğüne doğrudan bir müdahale içermekte ve kişilerin idari gözetim altında uzun süre tutuluyor olması kamu maliyesi üzerinde ciddi bir külfet haline gelmektedir. Bu açıdan, 2019 yılının aralık ayında kabul edilen mevzuat değişikliği ile idari gözetime alternatif yöntemler YUKK'a dahil edilmiştir. Bu mevzuat değişikliği oldukça olumlu bir gelişmedir. Alternatif yükümlülüklerle ilişkin usul ve esasların da mevzuat ile belirleniyor oluşu ve tutulma halinin insan haklarına uygun hale getirilmiş olması oldukça önemli ve değerlidir. (Mültecilerle Dayanışma Derneği, 2020).

Göç hukuku bağlamında idari gözetim yerine başkaca alternatif yöntemlerin geliştirilmesi ve hayata geçirilmesi uluslararası hukukun gerekliliklerinden biridir. Sığınmacılar hakkında idari gözetimden ziyade alternatif yöntemlerin uygulanmasına

karar verilmesi insan haklarına saygının yanında göç hukukuna uyum ve maliyet verimliliği yönünden de göz önünde bulundurulması gereken bir husustur.

14.09.2022 tarihinde 31953 sayılı Resmî Gazete ile yayınlanan idari gözetime alternatif yükümlülükler adlı yönetmelik hükümleri detaylı düzenlemeler ihtiva etmekle birlikte, hangi alternatif yöntemlere başvurulabileceğini de sıralamıştır. Şöyle ki, ilgili yönetmeliğin 8. ve devamı maddelerine göre alternatif yükümlülükler şu şekildedir; belirli bir adreste ikamet etme, bildirimde bulunma, ses tanıma, aile temelli geri dönüş, gönüllü geri dönüş danışmanlığı, kamu yararına hizmetlerde gönüllülük esasıyla görev alma, teminat, elektronik izleme, mobil uygulama ve elektronik kelepçedir.

Yönetmelikte düzenlenmiş olan alternatif yükümlülüklerin idari gözetim uygulaması ile karşılaştırıldığına hareket özgürlüğüne daha az kısıtlama getirdiği görülmektedir. Asıl olan özgürlük hakkıdır ve devletler ancak yasalar ile uyumlu olmak kaydı ile özgürlük hakkını kısıtlayabileceklerdir. Bu bağlamda, daha insani, daha sağlıklı koşullarda ve daha az maliyetli olan alternatif yükümlülüklerin uygulama alanları genişletilmelidir.

2.2.4.Geri Gönderme Merkezleri Yönetmeliği

Geri gönderme merkezleri, yasadışı olarak ülkeye giriş yapan veya ikamet eden yabancıların sınır dışı edilene kadar geçici olarak barındırıldığı yerlerdir. Bu merkezler, göç ve iltica politikalarının bir parçası olarak kurulmuş olup, çeşitli hukuki düzenlemeler ve uluslararası anlaşmalar çerçevesinde faaliyet göstermektedirler.

22.04.2014 tarihinde 28980 sayılı Resmî Gazetede geri gönderme merkezlerinin kurulması, işletilmesi ve yönetilmesi hususlarını düzenleyen bir yönetmelik yayınlanmış olup, yönetmeliğin 1.maddesinde yönetmeliğin amaç ve kapsamı belirtilmiştir. İlgili madde; *“Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne bağlı kabul ve barınma merkezleri ile geri gönderme merkezlerinin kurulması, yönetimi, işletilmesi, işlettirilmesi, işlettirilmeye ilişkin protokol esaslarının belirlenmesi, bu merkezlerde verilecek hizmetlerin çeşit ve niteliği, denetimi, kurumlar arası iş birliği ile çalışanların görev ve sorumluluklarıyla, mali konulara ilişkin usul ve esasları*

belirlemektir” şeklindedir. İdari gözetim altında bulunan kişilere sağlanacak hizmetler ve güvenceler de bu yönetmelikte yer almıştır.

Yönetmeliğin 3.maddesinde ise sığınmacıların tutulduğu merkezlerin tanımı yapılmıştır. İlgili maddeye göre merkezler; geçici merkez, kabul ve barınma merkezi ve geri gönderme merkezi şeklindedir. Geçici merkez, acil ya da olağanüstü hallerin ortaya çıkması durumunda yabancıların tutuldukları yeri ifade etmektedir. Kabul ve barınma merkezi ise uluslararası koruma kapsamında olan yabancıların barınma, beslenme, sosyal ve sağlık gibi ihtiyaçlarının karşılandığı ve doğrudan göç idaresi başkanlığı tarafından kurulan merkezlerdir. Geri gönderme merkezleri ise idari gözetim altında tutulan yabancıların barındırıldığı yer olarak ifade edilebilir. Kural olarak sınır dışı edilmek üzere idari gözetim altında tutulan yabancılar geri gönderme merkezinde tutulmaktadır.

Türkiye'nin belirli bölgelerinde geri gönderme merkezleri bulunmaktadır. Bunlar; Adana, Ağrı, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bursa, Çanakkale, Çankırı, Edirne, Erzurum, Gaziantep, Iğdır, İstanbul (Binkılıç, Silivri, Tuzla), İzmir, Kayseri, Kırklareli, Kocaeli, Malatya, Muğla, Niğde, Şanlıurfa ve Van illeridir.¹²

2.3.Türk Hukuk Sisteminde Uluslararası Koruma

Uluslararası koruma, ülkesinden belirli zorlayıcı sebepler ile ayrılmak zorunda kalıp vatandaşı olmadığı güvenli ülkelere sığınmak zorunda kalan bireylere verilen bir statü olarak tanımlanmaktadır. Sığınmacılara gittikleri ülkelerde geçici olarak bir nevi vatandaşlık koruması sağlayan uluslararası koruma ilgililerin devlet korumasına ihtiyaç duyduğu anlarda devreye giren bir mekanizma olduğu çalışmanın kavramsal çerçeve bölümünde ifade edilmiştir. Bu başlık altında 6458 sayılı Yasa kapsamında uluslararası koruma başvurusunun ne şekilde yapıldığı, hangi yabancıların uluslararası koruma kapsamında olabileceği ve uluslararası koruma başvuru sahiplerinin ve de bu kapsamda olan yabancıların idari gözetim altına alınmalarının hangi şartlarda gerçekleşebileceği detaylandırılmıştır.

Bu çalışmaya uluslararası koruma kapsamındaki sığınmacıların idari gözetim altına alınmaları konu edildiğinden uluslararası koruma başvuru aşamasına ilişkin kısaca bilgi verilecektir.

¹² <https://www.goc.gov.tr/geri-gonderme-merkezleri-iletisim> Erişim Tarihi : 26.05.2024

2.3.1.Uluslararası Koruma Başvuru Sahipleri

Türkiye’de yasal olarak kalış hakkı sağlayan uluslararası koruma, kapsamında olan yabancılara getirilen hak ve yükümlülüklerin kaynağını uluslararası sözleşmelerden ve 6458 sayılı mevzuattan almaktadır. Yabancıların uluslararası koruma kapsamına alınabilmeleri için gerekli şartlar 6458 sayılı Kanun’da düzenleme alanı bulmuş olup 65.madde uluslararası koruma başvurularına ilişkin detaylı düzenlemeleri şu hâlde düzenlemiştir:

“ (1) Uluslararası koruma başvuruları valiliklere bizzat yapılır. (2) Başvuruların ülke içinde veya sınır kapılarında kolluk birimlerine yapılması hâlinde, bu başvurular derhâl valiliğe bildirilir. Başvuruyla ilgili işlemler valilikçe yürütülür. (3) Her yabancı veya vatansız kişi kendi adına başvuru yapabilir. Başvuru sahibi, başvuruları aynı gerekçeye dayanan ve kendisiyle birlikte gelen aile üyeleri adına başvuru yapabilir. Bu durumda, ergin aile üyelerinin, kendi adlarına başvuruda bulunulmasına yönelik muvafakati alınır. (4) Makul bir süre içinde valiliklere kendiliğinden uluslararası koruma başvurusunda bulunanlar hakkında; yasa dışı girişlerinin veya kalışlarının geçerli nedenlerini açıklamak kaydıyla, Türkiye’ye yasal giriş şartlarını ihlal etmek veya Türkiye’de yasal şekilde bulunmaktan dolayı cezai işlem yapılmaz. (5) Hürriyeti kısıtlanan kişilerin uluslararası koruma başvuruları, valiliğe derhâl bildirilir. Başvuruların alınması ve değerlendirilmesi, diğer adli ve idari işlemlerin ya da tedbir ve yaptırımların uygulanmasını engellemez.”

YUKK ve Yönetmeliğinin 65. Maddelerine göre uluslararası koruma başvuruları şahsen ve bizzat valiliklere yapılacaktır. Vekaleten ya da avukat vasıtası ile uluslararası koruma başvurusu yapılamamakta ise de yasa koyucu tarafından başvuru sahiplerinin ailelerine bir istisna tanınarak başvuru sahiplerinin aileleri adına da başvuru yapabilecekleri düzenlenmiştir. Başvuruların sınır kapılarında veya ülke içindeki kolluk birimlerine yapılması mümkün kılınmış olsa da uluslararası koruma talepleri Valilikler tarafından işleme alınıp değerlendirildiği için, kolluk birimleri bu başvuruları hemen Valiliklere iletmek zorundadır. YUKK'un md.54/f.1-i hükmüne

göre, ülkeye illegal yollar ile giriş yapan veya ülkede kalan yabancılara, makul bir süre içinde valiliklere başvurarak uluslararası koruma talebinde bulunmaları halinde, izinsiz giriş veya izinsiz kalma nedeniyle cezai işlem uygulanmayacağı için ülkeye düzenli ya da düzensiz yollar ile giriş yapan kişilerin direkt olarak Valiliğe başvuru yapabilmelerine imkân tanınmıştır. YUKK, uluslararası koruma başvuru değerlendirilmesi sürecinde İçişleri Bakanlığı'nın BMMYK ve çeşitli uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yapabileceğini düzenleme altına almıştır. Mezkûr düzenlemeye göre BMMYK uluslararası koruma talep eden yabancıya başvurusu ile ilgili olabilecek bilgi belgelere erişebilecek ve bunun yanında yabancının uluslararası koruma başvurusuna ilişkin görüşlerini her safhada yetkililere iletebilecektir. Ayrıca YUKK'un md 98'e göre uluslararası koruma başvurularının değerlendirilmesi safhasında, etkin ve objektif karar verebilmek için ilgili başvuru tarafından ileri sürülen hususların doğruluğunun anlaşılabilmesi menşee ülke bilgileri ile ilgili BMMYK raporlarından ve diğer ulusal ve uluslararası materyallerden yararlanılabilecektir.

Uluslararası koruma başvurusunun değerlendirilmesi aşamasında, başvuru sahibi yabancı ile kayıt tarihinden itibaren otuz gün içinde bireysel mülakat yapılır. Ayrıca, Kanun'un 76. maddesi uyarınca mülakat süreci tamamlanan başvuru sahiplerine ve varsa ailelerine, yabancı kimlik numarasını içeren ve altı ay geçerliliği bulunan Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi verilir. Başvurusu sonuçlandırılmayanların kimlik belgeleri altı aylık sürelerle uzatılır. Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi bulunan kişilere "uluslararası koruma başvurusu sahibi" sıfatıyla birtakım haklar tanınmıştır ki bu haklar YUKK'nun 88 ve devamı maddelerinde düzenlenmiştir.

T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI İZMİR VALİLİĞİ	
ULUSLARARASI KORUMA BAŞVURU SAHİBİ KİMLİK BELGESİ	
Yabancı Kimlik No	
Adı	
Soyadı	
Baba Adı	
Anne Adı	
Doğum Yeri	
Doğum Tarihi	
Medeni Durumu	
Uyruğu	
Uluslararası Koruma Başvuru Tarihi	
Belgenin Geçerlik Tarihi (Başlangıç-Bitiş Tarihi)	

Görsel 1: Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimliği

Uluslararası koruma başvurusuna dair yapılan değerlendirmelerin sonucu yabancı kişiye veya yasal temsilcisine ya da avukatına tebligat yolu ile bildirilmektedir. Başvurusu olumsuz olarak değerlendirilen yabancıya olumsuz karar ile kararın gerekçeleri ve başvurabileceği yasal yollar da bildirilir. Değerlendirme neticesinde uluslararası koruma başvurusu kabul edilen yabancı, mülteci, şartlı mülteci veya ikincil koruma statülerinden birine sahip olur ve kendisine “uluslararası koruma statü sahibi” kimlik belgesi verilir. Bu kimlik belgeleri mevzuata göre ikamet izni yerine de geçmektedir.

Çalışmanın konusu itibari ile, Türkiye’de uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş ancak henüz başvurusu onaylanmamış kişilerin idari gözetim altına alınmaları önem arz etmektedir. Uluslararası koruma başvurusu sahipleri, Türk hukukuna göre genellikle uluslararası koruma kapsamındaki yabancılarla aynı kapsamda değerlendirilmiş ve benzer uygulamalara tabi tutulmuştur. Uluslararası koruma başvurusu sahiplerinin idari gözetim altında tutulma şartları ise aşağıdaki başlıkta incelenmiştir.

2.3.2. Uluslararası Koruma Kapsamındaki Yabancıların İdari Gözetimi

YUKK’un 68.maddesi ve YUKK Uygulama Yönetmeliğinin 96.maddesi uluslararası koruma başvuru sahiplerinin idari gözetim altına alınma usul ve de esaslarını ele almaktadır. Mevzuat hükmüne göre uluslararası koruma kapsamındaki yabancıların idari gözetim altına alınmaları istisnai bir işlemdir. Bu sebeptendir ki bu kapsamdaki yabancıların idari gözetim altına alınmaları bireysel olarak değerlendirilir ve belirli şartların varlığı halinde idari gözetim işlemi uygulanabilir.

YUKK madde 68 şu şekilde tanzim edilmiştir;

“(1) Başvuru sahipleri, sadece uluslararası koruma başvurusunda bulunmalarından dolayı idari gözetim altına alınmaz. (2) Başvuru sahiplerinin idari gözetim altına alınması istisnai bir işlemdir. Başvuru sahibi sadece aşağıdaki hâllerde idari gözetim altına alınabilir: a) Kimlik veya vatandaşlık bilgilerinin doğruluğuyla

ilgili ciddi şüphe varsa, bu bilgilerinin tespiti amacıyla b) Sınır kapılarında usulüne aykırı surette ülkeye girmekten alıkonulması amacıyla c) İdari gözetim altına alınmaması durumunda başvurusuna temel oluşturan unsurların belirlenemeyecek olması hâlinde ç) Kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından ciddi tehlike oluşturması hâlinde(3) İdari gözetimin gerekip gerekmediği bireysel olarak değerlendirilir. İkinci fıkrada belirtilen hâllerde; idari gözetim altına alınmadan önce, 71 inci maddede belirtilen ikamet zorunluluğu ve bildirim yükümlülüğünün yeterli olup olmayacağı öncelikle değerlendirilir. Valilik, idari gözetim yerine başka usuller belirleyebilir. Bu tedbirler yeterli olmadığı takdirde, idari gözetim uygulanır. (4) İdari gözetim kararı, idari gözetim altına alınma gerekçelerini ve gözetimin süresini içerecek şekilde idari gözetim altına alınan kişiye veya yasal temsilcisine ya da avukatına yazılı olarak tebliğ edilir. İdari gözetim altına alınan kişi bir avukat tarafından temsil edilmiyorsa kararın sonucu ve itiraz usulleri hakkında kendisi veya yasal temsilcisi bilgilendirilir. (5) Başvuru sahibinin idari gözetim süresi otuz günü geçemez. İdari gözetim altına alınan kişilerin işlemleri en kısa sürede tamamlanır. İdari gözetim, şartları ortadan kalktığı takdirde derhâl sonlandırılır. (6) İdari gözetimin her aşamasında, kararı alan makam tarafından, idari gözetim sonlandırılarak, 71 inci maddede belirtilen yükümlülüklerin veya başka tedbirlerin yerine getirilmesi istenebilir. (7) İdari gözetim altına alınan kişi veya yasal temsilcisi ya da avukatı, idari gözetime karşı sulh ceza hâkimine başvurabilir. Başvuru idari gözetimi durdurmaz. Dilekçenin idareye verilmesi hâlinde, dilekçe yetkili sulh ceza hâkimine derhâl ulaştırılır. Sulh ceza hâkimi incelemeyi beş gün içinde sonuçlandırır. Sulh ceza hâkiminin kararı kesindir. İdari gözetim altına alınan kişi veya yasal temsilcisi ya da avukatı, idari gözetim şartlarının ortadan kalktığı veya değiştiği iddiasıyla yeniden sulh ceza hâkimine başvurabilir. (8) İkinci fıkra uyarınca idari gözetim altına alınan

kişi, usul ve esasları yönetmelikle belirlenmek üzere ziyaretçi kabul edebilir. İdari gözetim altına alınan kişiye yasal temsilcisi, avukat, noter ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği görevlileriyle görüşme imkânı sağlanır. “

Yukarıda anılan hüküm özetlenecek olunursa, uluslararası koruma başvurusu sahiplerinin hangi hal ve koşullarda idari gözetim altına alınabilecekleri belirtilmiş ve bu kişilerin idari gözetim altında kalma sürelerinin üst sınırı 30 gün olarak belirlenmiştir. Başvuru sahipleri, ancak 68.maddede belirtilen hallerin varlığı halinde idari gözetim altına alınabileceklerdir. Bu haller şu şekilde sıralanabilir; “*Kimlik veya vatandaşlık bilgilerinin doğruluğuyla ilgili ciddi şüphe varsa, bu bilgilerinin tespiti amacıyla, sınır kapılarında usulüne aykırı surette ülkeye girmekten alıkonulması amacıyla, idari gözetim altına alınmaması durumunda başvurusuna temel oluşturan unsurların belirlenemeyecek olması hâlinde, kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından ciddi tehlike oluşturması hâlinde uluslararası koruma başvuru sahipleri idari gözetim tedbirine tabi olacaklardır.*” Aşağıda örnek bir idari gözetim kararına yer verilmiştir.

... Valiliği
İl Göç İdaresi Müdürlüğü

Sayı: _____ Tarih: _____
Konu: İdari Gözetim Kararı

KARAR
(İdari Gözetim)

Yabancıya İlişkin Bilgiler:

Adı	:	
Soyadı	:	
Baba Adı	:	
Doğum Tarihi	:	
Uyruğu	:	
Pasaport No	:	
Yabancı Kimlik No	:	
İletişim Dili	:	

Gerekçe:

Kamu Düzeni Açısından Tehdit

Karar:

Yukarıda açık kimliği yazılı yabancının, 6458 Sy. Kanununun; 54. maddesinin ... bendi/bentleri gereğince hakkında sınır dışı etme kararı alınmış olup, yabancı hakkında yukarıda belirtilen gerekçeler doğrultusunda 6458 sayılı Kanununun 57'nci maddesi kapsamında 6 ay süre ile idari gözetim kararı alınmıştır.

EK: Tebliğ formu

Refakatindekiler:

Adı	Soyadı	Cinsiyeti	Uyruğu	Yakınlık Derecesi

Görsel 2: İdari Gözetim Kararı

Uluslararası koruma başvurusu yapan sığınmacıların idari gözetim altına alınıp alınmayacakları bireysel olarak değerlendirilmektedir. YUKK md. 68/f.2’de belirtilen hâllerde; idari gözetim altına alınmadan önce yabancı hakkında YUKK md. 71 ile belirtilmiş olan belirli bir yerde ikamet zorunluluğu ve bildirim yükümlülüğünün yeterli olup olmayacağı öncelikli olarak değerlendirilmelidir. Bu alternatif tedbirlerin yeterli gelmemesi halinde idari gözetim uygulanmalıdır. İdari gözetim altına alınan kişilerin işlemleri en kısa sürede tamamlanmaktadır. İdari gözetimin her safhasında, kararı alan merci tarafından, idari gözetim takdiren sonlandırılarak, idari gözetime alternatif yükümlülükler yönetmeliğinde sayılmış olan başkaca yükümlülüklerin yerine getirilmesi istenebilir.

Uluslararası koruma talep eden yabancıların, Türkiye’nin tarafı olduğu Uluslararası Sözleşme hükümleri çerçevesinde özgürlüklerinden yoksun bırakılmamaları esastır ancak, Türk hukukunda sınırlardan giriş yapan yabancıların, kimlik bilgilerinin teyit edilmesi, sığınma başvurularının haklılığının ve de geçerliliğinin araştırılması ve kamu düzeni ile kamu güvenliğinin tehdit altına girebileceği gibi nedenlerle, idari gözetim altına alınmaları mümkündür. Ülkeye illegal giriş yapma, kaçma kaybolma şüphesi ve idare tarafından belirlenmiş olan geçici ikamet yerinin izin alındıktan terk edilmesi gibi durumlarda, yabancılar hakkında misafirhanelerde, geri gönderme merkezlerinde, havalimanlarının transit bölgelerinde ve karakollarda idari gözetim uygulaması söz konusu olmaktadır.

6458 sayılı Kanun’un, idari gözetim altına alınan uluslararası koruma başvuru sahibine madde 68 ile düzenlenmiş olan hakları tanımış olması oldukça olumlu bir gelişmedir ancak, haklarında idari gözetim kararı verilen uluslararası koruma başvuru sahiplerinin idari gözetim uygulamalarının nerede gerçekleşeceği konusunda açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Öğretide de başvuru sahiplerinin geri gönderme merkezlerinde mi yoksa kabul ve barınma merkezlerinde mi kalacakları konusunda bir belirsizlik olduğu ve bu konuda net bir düzenlemeye ihtiyaç duyulduğu ifade edilmektedir. Bununla birlikte, öğretide bazı görüşler, idari gözetim kararı alınan uluslararası koruma başvuru sahiplerinin geri gönderme merkezlerinde değil, kabul ve barınma merkezlerinde tutulması gerektiğini belirtmektedir (Özbek, 2015:28). Hali hazırdaki uygulamaya göre ise sınır dışı edilmek üzere idari gözetim

altına alınan yabancıların geri gönderme merkezlerinde, geçici koruma kapsamında olan Suriye uyruklu yabancıların ise daha çok barınma merkezlerinde tutulduğu bilinmektedir.

2.3.3.İdari Gözetim Kararını Almaya Yetkili Makam

6458 sayılı Kanun'un 68. maddesinde, idari gözetim kararı verme yetkisine sahip makam açıkça belirtilmemiş ancak, Kanun'un 68/f.3. maddesinin yorumlanmasıyla, bu yetkinin Valiliklere ait olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim, Yönetmeliğin 96.maddesinin 4.fikrasında da uluslararası koruma başvuru sahiplerinin idari gözetim altına alınmalarına Valilik makamının karar vereceği belirtilmektedir. Ez cümle ile, idari gözetim kararı, Göç İdaresi Başkanlığının talimatı ya da resen Valilikler tarafından alınabilmektedir.

2.3.4.İdari İşlemlerin Unsurları Bakımından İdari Gözetim

İdari işlemin yetki, şekil, sebep, konu ve amaç olmak üzere beş adet unsuru bulunmaktadır. 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun md.2/f.1-a hükmüne göre 2. iptal davası “İdarî işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat (amaç) yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptal edilmeleri için menfaatleri ihlâl edilenler tarafından açılan dava” şeklinde tanımlanmıştır. Buna göre idari işlemler ile ilgili açılacak iptal davaları, idari işlemin yetki, şekil, sebep, konu ve amaç unsurlarından birinin yasaya ve hukuka uygun olmadığı iddiasıyla ve işlemin iptal edilmesi talebi ile idare mahkemelerinde açılabilir. İdari gözetim kararının da idari işlem sıfatı dolayısıyla hukuka uygun olabilmesi için anılan unsurları ihtiva etmesi gerekmektedir. Ancak kural olarak idari gözetim kararlarına karşı gidilebilecek yargı yolu idare mahkemeleri değil sulh ceza hakimlikleridir.

• **İdari Gözetim Bakımından Yetki Unsuru;** Yetki unsuru, bir yabancı hakkında verilen idari gözetim kararının, yetkili merci tarafından alınmış olması gereğini ifade etmektedir. Yetki unsuru ise kişi, konu, yer ve zaman gibi dört başlık altında değerlendirilmektedir. Kişi bakımından yetkiden kasıt idari gözetim kararı alabilecek yetkiyi haiz makamı ya da kişiyi ifade etmektedir. İdari gözetim bakımından ise kişi bakımından yetkili olan makam valiliktir. Konu yönünden yetki;

idari makamların yalnızca kendi görev alanlarına giren ve sadece yetkili kılındıkları konularda karar verebilecekleri anlamına gelmektedir. İdari gözetim bakımından ise konu yönünden yetkinin Valilik olduğu söylenebilecektir. Yer yönünden yetki; yetkili idari merci veya kişilerin hangi coğrafi bölgede karar verme yetkisine sahip olduklarını belirtir. İdari gözetim kararları açısından yer yönünden yetkili makam, yabancının yakalandığı, yabancı hakkında işlemlerin yapıldığı ildeki valiliktir. Zaman yönünden yetki unsuru ise, idari mercilerin yetkilerini göreve başladıkları tarihten itibaren kullanabileceğini ifade etmektedir. Dolayısıyla idari gözetim kararı hali hazırda görevde olan Valilik tarafından alınmış olmalıdır.

• **İdari Gözetim Bakımından Sebep Unsuru;** Sebep unsuru idari işlemin tesis edilme nedeninin ilgili kanunlarda yer alıp almadığı ile ilgilidir. İdari işlemin gerekçesi mevzuatta açıkça belirtilmişse, işlemin hukuka uygun olup olmadığını belirlemek için bu gerekçenin idari işlemde yer alıp almadığına bakılmalıdır. İdari gözetim sebepleri ise ilgili kanunda açıkça düzenlendiğinden, kanunda sayılan sebeplerden en az birinin varlığı, idari gözetim kararının geçerli nedenle alındığını göstermektedir.

Türk İdare Hukukuna göre idari işlemlerin “*kendilerinden önce var olan ve nesnel hukuk kurallarınca belirlenmiş bir sebebe dayanma*” zorunluluğu haizdir. İdari işlemin sebep unsuru, bazen kanun hükmünde açıkça gösterildiği gibi bazen de “kamu düzeni, milli güvenlik, ihtiyaç” gibi muğlak kavramlarla gösterilmektedir. Bir idari işlemin sebep unsuru, ilgili kanunda açıkça yer almışsa, idari işlem mutlaka kanundaki sebebe dayanmalıdır. Sebep unsurunun muğlak ve soyut kavramlarla gösterilmiş olduğu durumlarda ise, idarenin takdir yetkisi devreye girdiği söylenebilecektir (Günday, 2011).

• **İdari Gözetim Bakımından Amaç Unsuru:** Amaç unsuru, idari işlemin tesisi ile amaçlanan sonucu ifade etmektedir ve idare hukukuna göre bütün idari işlemlerin nihai amacı kamu yararadır. Kanunda düzenlenmiş olan idari gözetim altına alınma nedenleri incelendiğinde her biri yabancının kamu düzenini bozacağı ihtimaline dayanmaktadır. Kamu yararına hanel getirebilecek her riskli durum idari gözetim sebebi olarak görülmektedir.

6458 sayılı Kanun md. 68/f.2'ye göre, uluslararası koruma başvuru sahibi ancak sayılan şu hallerde idari gözetim altına alınabilecektir: “a) *Kimlik veya vatandaşlık bilgilerinin doğruluğuyla ilgili ciddi şüphe varsa, bu bilgilerinin tespiti amacıyla* b) *Sınır kapılarında usulüne aykırı surette ülkeye girmekten alıkonulması amacıyla* c) *İdari gözetim altına alınmaması durumunda başvurusuna temel oluşturan unsurların belirlenemeyecek olması halinde* ç) *Kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından ciddi tehlike oluşturması hali*” dir. İdari işlemin sebep ve amaç unsurlarına ilişkin temel bilgiler ışığında 68.maddenin a ve b bentlerinin idari gözetim kararının özel amaçları olduğu, c ve ç bentlerinin ise idari gözetim kararının sebep unsurunu meydana getirdiği söylenebilecektir.

6458 sayılı Kanun md. 68/f.2'de, idari gözetim kararının sebep ve amaç unsurları belirtilmiş olduğu için, ilgili maddede düzenlenmiş olan sebep ya da amaçlardan biri olmadan verilen idari gözetim kararı hukuka aykırı olacaktır. Ayrıca, yukarıda anıldığı gibi soyut ve belirsiz kavramlar ile belirtilen sebeplerde ise örneğin “*kamu düzeni ve kamu güvenliği açısından ciddi tehlike oluşturması*” halinin değerlendirilmesi durumunda ise idarenin takdir yetkisi söz konusudur. Bu sebeplerdir ki, 6458 sayılı Kanun md. 68/f.3 ve Yönetmelik md.96/f.2'de uluslararası koruma başvuru sahibinin idari gözetim altına alınıp alınmayacağı bireysel olarak değerlendirilmesi gerektiği açık bir kurala bağlanmıştır. Her ne kadar idare yapacağı bireysel değerlendirmede de takdir hakkını kullanabilecek ise de takdir yetkisinin sınırsız ve mutlak olmadığı altı çizilmelidir.

Bir kimsenin kamu düzeni ve güvenliği bakımından tehdit oluşturması ve salt bu nedenle idari gözetim altına alınmış olması çok genel bir gerekçe olup, aynı derece ve yoğunlukta olmayan hususları bünyesinde barındıran pek çok sığınmacının kamu düzeni ve güvenliğine tehdit oluşturduğu söylenebilecektir. Böylesi geniş yorumlanabilecek bir gerekçe, uluslararası koruma başvuru sahipleri bakımından idari gözetim uygulamasının istisnai karakterine ve hukukiliğine zarar verebilecek niteliktedir (İspirli Armağan, 2022).

• **İdari Gözetim Bakımından Konu Unsuru:** İdari işlemin hukuk sisteminde yarattığı değişiklik, işlemin konusunu belirlemektedir. İdari gözetim kararının konusu ise açık olup, bu kararın hukuki sonucu, kişinin belirli bir yerde tutulmasını içermektedir.

2.3.5.İdari Gözetim Kararı Alınmasına Şekil ve Usul Kuralları

Her ne kadar YUKK’da sulh ceza hâkiminin idari gözetime ilişkin kararında gerekçe olup olmamasına ilişkin bir düzenleme bulunmasa da 1982 Anayasası md. 141’de belirtilen “*bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır*” hükmünden dolayı idari gözetim kararlarının da gerekçeli olması şarttır. İdari gözetim kararının Valilikler tarafından alınmasında da kararın gerekçesinin belirtilmesi YUKK md.68/f.4 ve Yönetmelik-md.96/f.3 hükümleri ile zorunlu hale getirilmiştir. Bu durumda, gerekçesi belirtilmeyen idari gözetim kararlarının, şekil unsuru yönünden hukuka aykırı olacağı söylenebilecektir.

Uluslararası koruma talep eden sığınmacıların idari gözetim altına alınmalarının istisnai olduğu YUKK’un 68.maddesinde belirtilmiş idi. Bu sebeptendir ki uluslararası koruma talep eden yabancıların idari gözetim altına alınması hususunda birçok şekil şartı öngörülmüştür. Kanunda öngörülen şekil şartlarını özetleyecek olursak; ilk olarak idari gözetime ilişkin sığınmacı özelinde bireysel olarak değerlendirme yapılmalıdır. İkincisi, idari gözetim sebeplerinden birinin varlığının anlaşılması durumunda, alternatif yükümlülüklerin getirilmesinin yeterli olup olmayacağı değerlendirilmelidir. Üçüncüsü, alternatif yükümlülüklerin yeterli gelmeyeceği anlaşılacak olursa valilik tarafından başkaca bir tedbirin uygulanması düşünülmelidir. Dördüncü ve son olarak ise idari gözetim kararının gerekçeli ve idari gözetim süresinin de belirtilmesi gereğidir. İdari gözetim kararının gerekçeli olma zorunluluğu oldukça önemli bir şekil şartıdır. Zira, Kanun’a göre idari gözetim kararı verilirken Kanun’da öngörülen mezkûr şartların idari gözetim kararının gerekçesinde yer alması gerekecek ve bu şartlar yerine getirilmeden verilen idari gözetim kararları şekil unsuru bakımından hukuka aykırı olacaktır.

İdari işlemlerin kural olarak yazılı şekle tabiidir. YUKK md.68/f.4’e göre, İdari gözetim kararının, bu karara tabi tutulan kişiye, yasal temsilcisine veya avukatına yazılı olarak bildirilmesi zorunludur. Eğer başvuru sahibinin avukatı

yoksa, idari gözetim kararının sonuçları ve bu karara itiraz yolları hakkında başvuru sahibine anlayabileceği bir dilde bilgi verilmelidir. Böylelikle, hem açıkça yazılı şekil kuralı benimsenmiş, hem de Anayasa md. 40/f.2¹³'de yer alan kurala uygun düzenleme yapılmıştır. Belirtilen hususlara göre, idari gözetim kararı yazılı şekilde olarak düzenlenmeli ve bu kararda itiraz yolları da yer almalıdır. Aksi hal idari gözetim kararını şekil unsuru yönünden hukuka aykırı hale getirecektir.

2.3.6.İdari Gözetim Kararına Karşı Yargı Yolu

Hem sınır dışı edilmek üzere hem de uluslararası koruma başvuru sahiplerinin idari gözetim altına alınmalarının denetim yolu aynı şekilde yapılmaktadır. İdari gözetim kararlarına karşı gidilebilecek yargı yolu sulh ceza hâkimliğidir. İdari gözetim altına alınan kişi veya yasal temsilcisi ya da avukatı, idari gözetim kararına karşı yetkili sulh ceza hâkimliğine itirazın başvuru hakkı bulunmaktadır. Eğer kişi itirazı bizzat kendisi yapıyor ise dilekçesinin idareye teslimi hâlinde, dilekçe yetkili sulh ceza hâkimine derhâl ulaştırılmakta ve Sulh Ceza Hâkimi itirazı 5 gün içinde karara bağlanmaktadır. Avukat aracılığı ile yapılan itirazlar da 5 gün içinde Sulh Ceza Hakimliği tarafından sonuçlandırılmaktadır. YUKK, md. 57/f.6'ya göre Sulh ceza hâkiminin kararı kesin niteliktedir. İdari gözetim altına alınan kişinin veya yasal temsilcisi ya da avukatının, itiraz başvurusu reddedilse dahi yeni koşulların ortaya çıkması halinde ve idari gözetim şartlarının ortadan kalktığı veya değiştiği iddiasıyla her zaman sulh ceza hâkimine başvuru yapma hakkı bulunmaktadır.

İdari gözetim kararına karşı başkaca olağan itiraz yolu bulunmamaktadır. YUKK md. 80/f.1-a bendinde de sadece yargı yoluna başvurulabileceği düzenlenmiştir. Başvurulan tek yol olan yargı itirazında sulh ceza hâkimliğinin kararının kesin olması nedeniyle bir üst mercie başvurulamayacak ve kanun yolları tüketilmiş sayılacağından, T.C Anayasası md. 148 uyarınca Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yapılabilme hakkı doğacaktır. İdari gözetim kararına karşı bireysel başvuru yoluna idari gözetim sürecinin devam ettiği her aşamada müracaat edilebilmektedir. Anayasa Mahkemesi, bir kararında, uluslararası koruma başvuru sahibinin idari gözetim kararına karşı Sulh Ceza Mahkemesi'ne yaptığı itirazın reddedilmesine rağmen, idari yargıda tam yargı davası açma yolunu kullanmadığı

---

¹³ **Anayasa Md 40/f.2**; “Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır.”

için başvurunun, başvuru yollarının tüketilmemiş olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna hükmetmiştir.¹⁴ Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi her kesin olarak verilmiş olan idari gözetim ret kararlarının bireysel başvuruya konu edilemeyeceğini, öncelikle bu hususta idari yargı yolunun tüketilmesi gereğinin altını çizmiştir.

Yukarıda açıklanan hususlar sebebiyle, idari gözetim kararı hukuken bir idari işlem olmasına rağmen, idari yargıda iptal davasına konu olamamaktadır zira, kanunda görevli mahkeme açıkça belirlemiştir. Ancak öğretilerde, idari gözetim kararına karşı idare mahkemelerinde iptal davası açılabilmesinin mümkün olduğu şeklinde tartışmalar bulunmaktadır. Örneğin, idari gözetim altında bulunan yabancı, hakkında idari davaya konu olacak ve idari gözetime ilişkin bir talebi ile idareye İYUK md.10 doğrultusunda başvuruda bulunulup, idarenin ret ya da zımni ret kararına karşı dava yoluna gidebilir. Her ne kadar YUKK'un yürürlüğe girmesinin ardından bu hususta verilmiş bir mahkeme kararına rastlanılamamış olsa da Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce verilmiş olan bir idari yargı kararı mevcuttur. Şöyle ki; yabancı tarafından Kabul ve Barınma Merkezi'nden serbest bırakılma talebinin idarece zımni olarak reddedilmesi üzerine Ankara 13. İdare Mahkemesinde dava açılmış ve davanın kabulü yönünde karar verilmiştir. Kabul kararı üzerine dosya Danıştay 10. Dairesi tarafından incelenmiş ve netice olarak Danıştay tarafından yerel mahkeme kararı onanmıştır. Kararda her ne kadar "idari gözetim" ifadesi geçmese de kişi özgürlüğünü kısıtlayan ve fiilen tutulma sonucunu doğuran bir idari işlem iptal edilmiştir.¹⁵

Bir başka idari kararda ise; İzmir Bölge İdare Mahkemesi, sınır dışı edilmek üzere idari gözetim altında bulunan bir yabancının, bu süreçte uğradığı zararları tam yargı davası kapsamında inceleyen ilk derece mahkemesi kararını kaldırarak, davacının manevi tazminat talebini kısmi kabul etmiştir. Bu karar, uluslararası koruma başvuru sahibinin idari gözetimiyle doğrudan ilgili olmasa da bu kapsamda değerlendirilmesi mümkün olan bir karardır.¹⁶

Uluslararası koruma talebinde bulunan yabancılarla ilgili olarak vurgulanması gereken bir diğer önemli nokta, yabancıların uluslararası koruma başvuruları anından

¹⁴ AYM, B.N: 2015/10697, K.T. 08.05.2019; www.lexpera.com.tr, E.T. 13.05.2024

¹⁵ Danıştay 10. Dairesi E:2009/10891, K:2014/2015, K.T: 31.03.2014; www.lexpera.com.tr, E.T:13.05.2024

¹⁶ İzmir Bölge İdare Mahkemesi 6. İdari Dava Dairesi, E:2017/306, K:2017/347 K.T: 02.03.2027, www.lexpera.com.tr, E.T: 13.05.2024

itibaren statüleri belirlenene veya başvuruları reddedilene kadar çeşitli idari işlemlerin yapıldığı ve bu işlemlerin kural olarak idari yargı denetimine tabi olduğudur. Bu işlemler içinde, yabancı hakkında alınan idari gözetim kararının denetimi ise, yasal olarak adli yargının (Sulh Ceza Hakimliği) denetimine tabi tutulmuştur. Bu durumda, başvuru sahibinin statüsüne ilişkin tesis edilen idari işlemler idari yargıda denetlenirken, idari gözetim altına alınması durumunda bu karar adli yargının denetimine tabi tutulacaktır.

Haksız idari gözetim altına alınma ile ilgili görülen maddi ve manevi tazminat davalarında ya da getirilen idari gözetime alternatif yükümlülüğün kaldırılması talepli görülen davalara ilişkin görevli yargı yerinin adli yargı mı idari yargı mı olduğu oldukça tartışılmıştır. Uyuşmazlık Mahkemesi 2022 yılında vermiş olduğu kararda¹⁷ görevli yargı yerinin adli yargı olduğunu belirtmiştir. Karar kısaca şu şekildedir; hakkında sınır dışı kararı alınan Suriye vatandaşı olan kişi idare mahkemesinde sınır dışı kararının iptali konulu davayı açmış aynı zamanda hakkında alınan idari gözetim kararına ise itiraz etmiştir. İstanbul 2. Sulh Ceza Hakimliği ise itiraz üzerine idari gözetim kararını kaldırmış, şahıs karar üzerine tutulduğu Malatya Geçici Geri Gönderme Merkezinde salıverilmiştir. Şahsın salıverilmesi sürecinde şahıs hakkında bu kez de Malatya İl Göç İdaresi tarafından YUKK md. 57/A uyarınca imza yükümlülüğü getirilmiştir. Şahıs hakkında alınan idari gözetim kararı yanında ayrıca hakkında başkaca bir dava dosyasından adli kontrol kararı söz konusu olduğundan, hakkında en son takdir edilen imza yükümlülüğünün kendisinin zaten adli kontrol altında olduğu, kaçma ve kaybolma şüphesinin olmadığı nedenleri ile kaldırılmasını, bu kararın alınmasında hukuki bir yarar olmadığını adli yargıda dava konusu etmiştir. Adli yargı bu davanın çözümünün idari yargıda yapılması gerektiğini, imza yükümlülüğüne dair alınan kararın ise idari işlem olduğunu belirterek görevsizlik kararı verilmiştir. Şahıs görevsizlik kararı üzerine aynı talepler ile idari yargıda da dava açmış ve idari yargı ise dava dosyasının YUKK md 57 uyarınca çözümlenmesini ve çözüm yerinin de sulh ceza hakimliği olduğunu belirterek adli yargının görevli olduğunu belirtmiştir. Her iki yargı kararı hasıl olunca ise dava dosyası uyuşmazlık mahkemesine intikal etmiştir. Uyuşmazlık mahkemesi ise özete YUKK uyarınca verilen imza yükümlülüğüne dair kararın YUKK uyarınca

---

¹⁷ Uyuşmazlık Mahkemesi E: 2022/285, K.N:2022/387, K.T: 20/06/2022

verilen idari gözetim kararının devamı niteliğinde ve aynı amaçla verildiği göz önüne alınarak, bu işlemin kaldırılmasına dair başvuruların da adli yargı olan sulh ceza hakimliklerine yapılması gerektiğini işaret etmiştir.

Özetle, bahsedilen yasal düzenlemeler ve içtihatlardan da anlaşılacağı gibi, hem sınır dışı amacıyla uygulanan idari gözetim hem de uluslararası koruma başvurusu sahiplerine yönelik idari gözetim uygulaması için başvurulması gereken idari ve yargısal mekanizmalar, sadece idari gözetim kararlarının hukuka uygunluğuna ilişkin olup Anayasa'nın md.40'ın¹⁸ de bir gereğidir.

---

¹⁸ **T.C Anayasası Md. 40;** “Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlal edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkanının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/16 md.) Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır.

Kişinin, Resmî görevliler tarafından vaki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da, kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır.”

3. VAN İLİNDE İDARİ GÖZETİM UYGULAMALARI

3.1. Van İline Dair Genel Bilgiler

Türkiye, Güneydoğu Asya'dan İskandinavya'ya kadar uzanan, dünyanın en uzun ve en eski göç güzergâhlarından birinin üzerinde bulunmaktadır. Bu göç güzergahı, son yıllarda sayıları yüzbinleri aşan göçmen kitlelerinin Türkiye'ye giriş yapmasına ve Avrupa'ya geçmeye çalışmasına tanıklık etmiştir. Bu hareketliliğin önemli geçiş noktalarından biri olan Türkiye-İran sınırı, özellikle son yıllarda hem akademik çevrelerde hem de basında daha fazla dikkat çekmeye başlamıştır. Asya ve Ortadoğu'dan gelen göçmenlerin önemli bir kısmı, Türkiye'ye Van ili sınırlarından giriş yapmaktadır. Van ili Türkiye'nin doğu Anadolu bölgesinde bulunan, doğuda İran, kuzeyde Ağrı ve Bitlis, batıda Muş ve güneyde Hakkâri illeri ile komşudur. Nüfusu ise 2024 yılı itibarıyla yaklaşık 1,5 milyonun üzerindedir.

Van ili, Asya ve Ortadoğu'dan gelen düzensiz göçmenler için stratejik bir geçiş noktasıdır. Tarih boyunca göç hareketliliği açısından önemli bir yer tutmuştur. Göç hikayelerinin ve bu süreçteki dinamiklerin anlaşılması, göçün nasıl gerçekleştiği ve alınan önlemlere karşı göçmenlerin geliştirdiği stratejileri anlamak açısından büyük önem taşımaktadır.

Türkiye, göç akışını kontrol altına almak için sınır bölgelerinde çeşitli önlemler almış olsa da bu tedbirler tamamen etkili olamamıştır. Hatta bu önlemler, göçmenlerin daha tehlikeli ve zor geçiş noktalarına yönelmesine yol açmaktadır. Son yıllarda sınır bölgelerinde yaşanan ve çoğu trajik sonuçlanan göç olayları medyada geniş yer bulmuştur. Bu olaylar, göçmenlerin geçiş sırasında karşılaştıkları zorlukları gözler önüne sermektedir.

Göçmenler, kaynak ülkelerden hedef ülkelere ulaşana kadar çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Afgan göçmenlerin göç süreçlerini inceleyen bir çalışmada, göçmenlerin büyük kısmının siyasi ve ekonomik nedenlerle göç ettiği belirtilmektedir (Işığışok ve Kariman, 2022). Göçmenlerin çoğu kaçakçılar aracılığıyla Türkiye'ye gelmekte ve bu süreçte kötü muameleye maruz kalmaktadır. Göçmenlerin barınma, sağlık, eğitim ve istihdam gibi temel ihtiyaçlara erişimde ciddi zorluklar yaşadıkları gözlemlenmiştir. Van ili, sınır kenti olması ve coğrafi yapısı nedeniyle düzensiz göçmenlerin en yoğun geçiş yaptığı bölgelerden biridir. Türkiye-İran sınırı, coğrafi olarak farklı özelliklere sahip arazilerden geçmekte olup,

yüksek dağlar ve platolar nedeniyle kontrolü zor bir bölgedir. Bu zor coğrafi şartlar, güvenlik güçlerinin işini zorlaştırmakta, ancak göçmenler ve kaçakçılar için fırsatlar sunmaktadır. Yoğun kar yağışı ve tipi gibi doğal koşullar, sınır geçişlerini daha tehlikeli hale getirmektedir.

Her yıl bahar aylarında karlar erimeye başladığında, Türkiye sınırında birçok göçmenin cansız bedenine rastlanmakta ve bu cesetler genellikle Van'ın merkez ilçesinde bulunan Seyrantepe kimsesizler mezarlığına defnedilmektedir. 2021 yılında Van'da 68 göçmen hayatını kaybetmiştir. Göçmen ölümleri genellikle donma, kazalar ve hastalıklar nedeniyle gerçekleşmektedir. Göçmenlerin sınır geçişleri sırasında yaşadıkları zorluklar ve ölüm riski, bu bölgenin coğrafi ve iklimsel koşullarının ne kadar zorlu olduğunu göstermektedir.

Van ve çevresindeki sınır köyleri, geçmişte mal ve eşya kaçakçılığı nedeniyle ekonomik olarak daha canlı iken, günümüzde göçmen kaçakçılığına sahne olmaktadır. Göçmen kaçakçılığı, bölgeyi iyi bilen, güçlü yerel bağları olan ve kaçakçılık ağı içinde kabul gören kişiler tarafından yapılmaktadır. Sınırın iki tarafındaki etnik ve kültürel benzerlikler, kaçakçılıkta güvenin sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Van ili, Türkiye-İran sınırındaki stratejik konumu ve zor coğrafi şartları ile düzensiz göçmenlerin önemli geçiş noktalarından biridir. Göçmenlerin karşılaştığı zorluklar, göç yollarındaki tehlikeler ve yerel halkın deneyimleri, bu bölgedeki göç dinamiklerinin karmaşıklığını ortaya koymaktadır. Bu çalışmanın amacı, düzensiz göç akışının nasıl gerçekleştiğini, göçmenlerin karşılaştığı sorunları ve bu süreçte geliştirdikleri stratejileri anlamak ve bu konudaki farkındalığı artırmaktır. Göç olgusunun çok boyutlu yapısı göz önüne alındığında, bu tür araştırmaların göç yönetimi ve politika yapım süreçlerinde önemli katkılar sağlayacağı açıktır.

Türkiye'nin düzensiz göçü kontrol altına almak ve sınır güvenliğini artırmak amacıyla çeşitli stratejiler geliştirdiği bilinmektedir. Bu stratejilerden biri, İran sınırında özellikle Van ili boyunca uzanan sınır hattına yapılan güvenlik duvarıdır. Bu duvar, düzensiz göçmen akışını ve kaçakçılığı engellemeyi amaçlamaktadır. Türkiye-İran sınırına inşa edilen güvenlik duvarı, yaklaşık 3 metre yüksekliğinde ve 2 metre genişliğinde beton bloklardan oluşmaktadır. Duvarın tepesinde tel örgüler

bulunmakta ve bazı bölümlerde hareket sensörleri, termal kameralar ve gözetleme kuleleri ile desteklenmektedir (Çelik, 2022).

Duvarın temel özellikleri yapı malzemesi, yükseklik ve genişlik, ek güvenlik önlemleri ve uzunluk olarak özetlenebilir. Beton bloklar, dayanıklılık ve uzun ömürlülük sağlamak amacıyla kullanılmıştır ve bu bloklar, olası fiziksel müdahalelere karşı dirençlidir. Duvar, yaklaşık 3 metre yüksekliğinde ve 2 metre genişliğinde olup, göçmenlerin ve kaçakçıların geçişini fiziksel olarak zorlaştırmaktadır. Tel örgüler, hareket sensörleri, termal kameralar ve gözetleme kuleleri gibi teknolojik güvenlik önlemleri, duvarın etkinliğini artırmak amacıyla entegre edilmiştir (Çelik et al., 2022). Türkiye-İran sınırı boyunca belirli stratejik noktalarda uzanan bu duvarın toplam uzunluğu, Van ilindeki sınır hattında en yoğun geçişlerin yaşandığı yaklaşık 295 km'lik bölgeyi kapsamaktadır (Deniz, 2009).

Van-İran sınırına yapılan duvar, 2017 yılında inşa edilmeye başlanmış ve 2019 yılında büyük ölçüde tamamlanmıştır. Bu duvarın inşasının temel amaçları düzensiz göçü önlemek, kaçakçılığı engellemek, güvenlik sağlamak ve gözetim ile kontrolü artırmaktır. İran üzerinden gelen düzensiz göçmenlerin Türkiye'ye girişini engellemek ve sınır kontrolünü artırmak, sınır hattında sıkça yaşanan insan, mal ve uyuşturucu kaçakçılığını önlemek, sınır bölgelerinde güvenliği artırmak ve yerel halkın güvenlik endişelerini azaltmak, teknolojik güvenlik sistemleriyle sınırın gözetim ve kontrol kapasitesini artırmak bu amaçlar arasında yer almaktadır (Biner, 2016).

Van-İran sınırına yapılan duvarın inşası, kısa vadede belirli olumlu sonuçlar doğurmuş olsa da uzun vadeli etkileri karmaşık ve çok boyutludur. Duvarın inşasının bazı sonuçları, göçmen akışında azalma, kaçakçılıkta değişiklikler, yerel halk üzerindeki etkiler ve göçmenler üzerindeki etkiler olarak özetlenebilir. Duvar, düzensiz göçmenlerin belirli geçiş noktalarını kullanmasını zorlaştırmış ve göç akışında azalma sağlamıştır (Çelik et al., 2022). Mal ve insan kaçakçılığı rotalarında değişiklikler meydana gelmiş, kaçakçılar daha zor ve tehlikeli rotalara yönelmiştir. Sınır köylerindeki yerel halk, duvarın inşasıyla birlikte kaçakçılık faaliyetlerinin azalması nedeniyle ekonomik olarak etkilenmiştir. Ayrıca, göçmenlerin geçiş girişimleri sırasında yaşanan olaylar ve güvenlik önlemleri, yerel halkın günlük yaşamını etkilemektedir. Göçmenler, duvar nedeniyle daha tehlikeli ve riskli rotaları

tercih etmek zorunda kalmaktadır. Bu da göçmenlerin hayatını tehlikeye atan ve ölümlerine neden olan zorlu şartlara yol açmaktadır (Mixed Migration Centre, 2020).

Van-İran sınırına yapılan güvenlik duvarı, Türkiye'nin sınır güvenliğini artırma ve düzensiz göçü kontrol altına alma çabalarının önemli bir parçasıdır. Duvar, kısa vadede belirli başarılar elde etmiş olsa da uzun vadeli etkileri ve göçmenler üzerindeki olumsuz sonuçları dikkate alınmalıdır. Göçmenlerin karşılaştıkları zorluklar ve kaçakçılık faaliyetlerindeki değişiklikler, bu tür güvenlik önlemlerinin karmaşıklığını ve çok boyutlu etkilerini ortaya koymaktadır. Duvarın etkilerini daha iyi anlamak ve yönetmek için kapsamlı ve çok boyutlu yaklaşımlar geliştirilmesi gerekmektedir.

3.2. Van Kurubaş Geri Gönderme Merkezine İlişkin Bilgiler ve İdari Gözetim Uygulamaları

Geri Gönderme Merkezleri Türkiye’de legal olarak kalış hakları bulunmayan sığınmacıların ülkelerine gönderilinceye kadar tutuldukları, haklarında idari gözetim kararı alınan yabancıların geçici süre ile barındırıldığı yerlerdir. YUKK’un yürürlükte bulunmadığı süreçte yabancılar sınır dışı edilmek üzere polis merkezlerinde veyahut yakalandıkları yerlerdeki jandarma karakollarında bekletilmekteydiler. Bu dönemde Polis veyahut jandarma karakollarında tutulmayan, legal ya da illegal olarak Türkiye’ye giriş yapan ve Türkiye’ye iltica etmiş olan yabancıların işlemleri sonuçlanıncaya kadar bekletilen yabancılar ise misafirhanelerde tutulmaktaydılar. Mezkûr misafirhaneler Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği¹⁹ ile faaliyet göstermekte idi.

Yabancıların tutuldukları yerler ile ilgili yeknesaklaşmış hukuki düzenlemelerin bulunmayışı Türkiye’nin uluslararası alanda eleştirilmesine sebebiyet vermiş, Avrupa Komisyonuna bağlı Irkçılık ve Hoşgörüsüzlük Komisyonu’nun (ECRI) raporlarına konu edilmiştir (Akbulut, 2019:9). Bu husustaki belirsizliklerin giderilmesi adına İçişleri Bakanlığı tarafından 19.3.2010 tarihli ve 2010/18 sayılı Genelge yayınlanmış ve yabancıların geri gönderme merkezlerinde tutulacakları belirtilmiştir.

---

¹⁹ <https://www.lexpera.com.tr/mevzuat/yonetmelikler/multeci-misafirhaneleri-yonetmeli> E.T: 09.09.2024

6458 sayılı Yasa yürürlüğe girdikten sonra ise yabancıların barındırıldıkları ve gözetim altında tutuldukları yerler ile ilgili yaşanan muallak durumlar çözüme kavuşturulmuş ve geri gönderme merkezlerinin kurulması yoluna gidilmiştir. 6458 sayılı Yasa'nın uygulama yönetmeliğinde geri gönderme merkezleri, idari gözetim altında bulunan yabancıların geçici olarak tutulduğu ve bu süre zarfında temel insani ihtiyaçlarının karşılandığı merkezler olarak tanımlanmıştır. Kanun'un 58.maddesinde ise hem sınır dışı edilmek üzere idari gözetim altına alınan hem de uluslararası koruma kapsamında olup da idari gözetim altına alınan yabancıların geri gönderme merkezlerine gönderilecekleri hüküm altına alınmıştır. 22.04.2014 tarihinde ise Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi, İşletilmesi, İşlettirilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik yürürlüğe girmiş ve geri gönderme merkezlerinin işleyişi, amacı ve sağlanan hizmetler belirlenmiştir.

6458 sayılı YUKK md. 109 uyarınca; 14.11.2013 tarih ve 28821 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Taşra Teşkilatı Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği kapsamında 18.05.2015 tarihi itibariyle Van ilinde İl Göç İdaresi Müdürlüğü kurulmuştur.²⁰ Van ili Şemsibey mahallesi Erciş ilçe yolunun 7.kilometresinde kurulmuş olan Van İl Göç İdaresi Müdürlüğü hem idari işlerin yürütüldüğü hem de yabancıların tutulduğu bir merkez olarak hizmet vermiştir. 2012 yılında Van ilinin Kurubaş mevkiinde Geçici Barınma Merkezi inşa edilmeye başlanmıştır. Kurubaş'ta yer alan Geçici Barınma Merkezi 2017 yılından günümüze kadar geri gönderme merkezi olarak faaliyetini sürdürmektedir. 18.05.2015 tarihinde ise Erciş yolu üzerinde bulunan bina ise yalnızca idari birim olarak hizmet vermektedir.

Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumu'nun (TİHEK) 2020 tarihli Raporu²¹'na göre Van Kurubaş Geri Gönderme Merkezi 750 adet yatak kapasiteli, Ortak kullanım alanları arasında revir, spor salonu, yemekhane, televizyon odası, çocuk oyun odası, kütüphane, derslikler, çok amaçlı salon, ibadet odaları ve berber salonu bulunan bir merkezdir.

---

²⁰ Bkz; <http://www.van.gov.tr/il-goc-idaresi-mudurlugu>, E.T : 18.07.2024

²¹ <https://www.tiheke.gov.tr/public/images/kararlar/10B0E9.pdf>, E.T : 09.09.2024

Merkez yetkilileri ile yapılan şifahi görüşmeler neticesinde 2024 yılında hali hazırda 1500'e yakın kişinin idari gözetim altında bulunduğu, uyruk dağılımlarının ise genel olarak Afganistan, İran, Pakistan olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Kadın ve ailelerin merkezin ayrı bir katında tutuldukları, refakatsiz çocukların ise tercihen merkez bünyesinde barındırılmamaya çalışıldığı ancak Van ilinde faaliyet gösteren çocuk destek merkezlerindeki kapasite aşımı nedeni ile çocukların merkez içerisinde yetişkinlerin bulunmadığı odalarda barındırıldıkları bilgisi edinilmiştir.

Kurubaş Geri Gönderme Merkezinde müvekkillerini ziyaret eden avukatlar; avukat görüşme oda sayısının üç olduğunu, avukat görüşme odalarında kameraların bulunduğu ancak kameraların ses kaydetmediğini yalnızca görüntü aldığını, yabancıların katlarda bulunan ankesörlü telefonları kullanabildiğini belirtmişlerdir. Avukat görüşme odalarında Türkiye Barolar Birliği tercüman hattının numarasının yazılı olarak bulunduğu bilgisini vermişlerdir.

İdari gözetim altına alınan yabancıların geri gönderme merkezinde tutulan dosyaları incelendiğinde ise, idari gözetim kararlarının aylık değerlendirme formlarının matbu olarak tanzim edildiği, hatta bazen dosya içerisinde dahi bulunmadığı gözlenmiştir. Uluslararası koruma başvuru sahiplerinin idari gözetim kararlarının ve kendileri hakkında yapılan değerlendirmelerin bireysel ve kişinin durumuna özel bir şekilde gerçekleştirilmesi gerekmekte iken, usulüne uygun tebliğ yapılmadan ve hukuki gerekçeler söz konusu olmadan "idari gözetimin devamına" şeklinde kararlar alındığı görülmektedir. Mezkûr hususlar idari gözetim kararını şekli anlamda hukuka aykırı hale getirmekle birlikte Türkiye'nin tarafı olduğu uluslararası sözleşmeler ile korunan hakların ihlalini gündeme getirmektedir.

İdari gözetim altında tutulan yabancılar ile yapılan şifahi görüşmelerde geri gönderme merkezi koşullarının tutulmaya elverişli olmadığı, yeterince hijyenik olmadığı, sıcak suya erişimin güç olduğu ve sağlık hizmetlerinin yeterli olmadığı bilgilerine erişilmiştir. TİHEK'in 2020 yılı Raporu'nda merkez koşullarının hijyenik olmadığına dikkat çekilmiş, merkezde genel bir temizlik sorunu olduğunun gözlemlendiğini ancak bunun da temizlik personeli sayısının yetersiz oluşundan kaynaklandığı belirtilmiştir. (Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, 2020) 2020 yılında gözlemlenmiş olan hijyen sıkıntısının hali hazırda da devam ediyor oluşu bu konuda somut adımların atılmadığını göstermektedir.

Geri Gönderme Merkezleri ve Barınma Merkezlerinin koşullarının işkence ve kötü muamele yasağının ihlaline varacak kadar kötü olduğu hem Anayasa Mahkemesi hem de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi nezdinde de tespit edilmiştir. Türkiye'ye sığınan yabancıların tutuldukları yerlerin koşullarına ilişkin denetimlerin yetersizliği ilk kez Anayasa Mahkemesi'nin 2014/13044 başvuru numaralı kararı ile ortaya konulmuştur. Şöyle ki; İstanbul'daki Kumkapı Geri Gönderme Merkezi'nde yaklaşık 9 ay süreyle idari gözetim altında tutulan Suriye vatandaşı K.A.'nın başvurusu sonucunda görülen davada, K.A. idari gözetim altında kaldığı süre boyunca, bu kararın kaldırılması amacıyla çeşitli tarihlerde toplam dört kez Sulh Ceza Hakimliği'ne başvuruda bulunmuştur. K.A bu başvurusunda tutulma koşullarının bedensel ve ruhsal yönden ıstırap çekmesine sebep olduğunu belirtmiş ancak yaptığı itirazları ret kararları ile sonuçlanmıştır. Anayasa Mahkemesine intikal eden bu dava dosyasında başvuru hakkının Anayasa'nın 17. ve 19. Maddeleri ile güvence altına alınmış olan yaşam hakkı, işkence ve eziyet yasağı, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı ve bu haklarla bağlantılı olarak Anayasa'nın 40. maddesinde güvence altına alınan etkili başvuru hakkı kapsamında olduğu belirterek değerlendirmesi yapılarak ihlal kararı verilmiştir.

Anayasa Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin ilgili kararlarına atıfta bulunarak verdiği kararında, ihlal iddialarının konusu olan hakkın, hem Anayasa'nın 17. Maddesi hem de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. Maddesi ile korunan mutlak bir hak olduğunu vurgulamıştır. Anayasa Mahkemesi, kararında ihlal edilmiş olan mutlak hakların etkililiğinden söz edebilmek için “*devlet tarafından tazmin edici bir hukuk yoluna ilaveten bu tür muamelelerin tamamını süratle sona erdirecek etkili bir mekanizma kurulmasını gerektirdiğini*” vurgulamıştır.

Anayasa Mahkemesi, K.A. başvurusu aracılığıyla Türkiye'deki yabancıların tutulma şartlarının kriterlerini belirleyen ve bu şartları kontrol eden özel bir idari veya yargısal başvuru mekanizmasının mevcut olmadığını belirtmiştir. Bu ihlalin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi çerçevesindeki yansıması ise, Sözleşme'nin 3. maddesinin 13. madde ile bağlantılı olarak ihlal edilmesidir.

3.3. Van Sulh Ceza Hakimliği'nin Kararları

İdari gözetim kararlarının sona erdirilmesine dair değerlendirmeler Göç İdaresi İl Müdürlükleri tarafından yapılabildiği gibi aynı zamanda Sulh Ceza hakimliği eli ile de yapılabilmektedir. İdare, idari gözetime alternatif yükümlülüklerle ilişkin yönetmelik hükümleri uyarınca sığınmacılara belirli bir adreste ikamet etme ya da bildirimde bulunma gibi yükümlülükler getirerek serbest bırakma kararı verebilmektedir.

İdari gözetim kararlarını itirazın değerlendiren Sulh Ceza Hakimliklerinin kararlarının ise neredeyse %90'ının olumsuz yönde verildiği gözlenmektedir. Olumsuz kararların gerekçelerinin ise genel itibari ile yabancıların Türkiye'ye illegal giriş – çıkış yaptıkları, kaçma kaybolma şüphelerinin olduğu gibi matbu ifadeler olduğu ve sığınmacılar özelinde değerlendirme yapılmadığı görülmektedir. Van 2. Sulh Ceza Hakimliği, Afganistan vatandaşı olan ve Taliban öncesi cumhuriyet döneminde yüzbaşı olarak görev yapan bir sığınmacı hakkında; “ ... *İtiraz edenin Afganistan vatandaşı olduğu, sınır dışı etme kararına karşı İdare Mahkemesi nezdinde itiraz edilebileceği, sınır dışı kararı alınamayacaklar hakkında değerlendirmenin yine İdare Mahkemesince yapılması gerektiği, Sulh Ceza Hakimliği'nin idari gözetim kararına ilişkin başvuruları inceleme görevinin bulunduğu ve itiraz başvurusunu beş gün içinde dosyaya sunulan deliller kapsamında sonuçlandırması gerektiği, hakkında sınır dışı kararı alınanlardan kaçma ve kaybolma riski bulunan, Türkiye'ye giriş veya çıkış kurallarını ihlal eden, sahte ya da asılsız belge kullanan, kabul edilebilir bir mazereti olmaksızın Türkiye'den çıkmaları için tanınan sürede çıkmayan, kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar hakkında valilik tarafından idari gözetim kararı alınacağının 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 57/2. Maddesinde açıkça belirtildiği, muterizin illegal yollarla Türkiye'ye giriş yaptığı, bu suretle ülkeye giriş ve çıkış kurallarını ihlal ettiği, hakkında sınır dışı etme kararı verildiği ve sınır dışı etme kararının devam ettiği dosya kapsamından anlaşılmacla, bu haliyle muterizin kaçma ve kaybolma riski bulunduğundan sınır dışı işlemlerinin gerçekleştirilmesi, hakkında yeterli bilgi ve*

belgenin elde edilebilmesi ve gerekli tahkikatın yapılabilmesi amacıyla idari gözetim kararı alınmasının hukuka uygun olduğu kanaatine varılarak” ret kararı vermiştir. ²²

Van 2. Sulh Ceza Hakimliği, sığınmacı idari gözetim altında iken geri gönderme merkezi yetkililerine uluslararası koruma başvurusunda bulunduğunu açık bir şekilde belirtmesine rağmen ve yazılı olarak da uluslararası koruma talep ettiğini bildirdiğini ispat etmesine rağmen; “ *İtiraz edenin İran vatandaşı olduğu, sınır dışı etme kararına karşı İdare Mahkemesi nezdinde itiraz edilebileceği, sınır dışı kararı alınamayacaklar hakkında değerlendirmenin yine İdare Mahkemesince yapılması gerektiği, Sulh Ceza Hakimliği'nin idari gözetim kararına ilişkin başvuruları inceleme görevinin bulunduğu ve itiraz başvurusunu beş gün içinde dosyaya sunulan deliller kapsamında sonuçlandırması gerektiği, hakkında sınır dışı kararı alınanlardan kaçma ve kaybolma riski bulunan, Türkiye'ye giriş veya çıkış kurallarını ihlal eden, sahte ya da asılsız belge kullanan, kabul edilebilir bir mazereti olmaksızın Türkiye'den çıkmaları için tanınan sürede çıkmayan, kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar hakkında valilik tarafından idari gözetim kararı alınacağına 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 57/2. Maddesinde açıkça belirtildiği, muterizin sahte pasaport kullanmak suretiyle illegal yollarla Türkiye'ye giriş yaptığı, bu suretle ülkeye giriş ve çıkış kurallarını ihlal ettiği, hakkında sınır dışı etme kararı verildiği ve sınır dışı etme kararının devam ettiği dosya kapsamından anlaşılacakla, bu haliyle muterizin kaçma ve kaybolma riski bulunduğundan sınır dışı işlemlerinin gerçekleştirilmesi, hakkında gerekli tahkikatın yapılabilmesi amacıyla idari gözetim kararı alınmasının hukuka uygun olduğu kanaatine varılarak itirazın reddine dair” şeklinde karar vermiştir. ²³ İdari gözetim kararına itiraza konu olan olay şu şekildedir; İran uyruklu sığınmacı Suriye'de başlayan iç savaşın Irak'a yayılması ve Irak- Şam İslam Devleti isimli örgütün Suriye ve Irak'ta ciddi bir tehdit unsuru hâline gelmesi üzerine Irak'a gidip bu örgüte karşı koalisyon güçlerinin gözetimindeki bomba imha ekibine katılmış, 2017'de ise Irak'ın Hawija şehrinde, bomba imha operasyonu sırasında yaralanmış ve sol kolunun %33'ünü kaybetmiştir. Sığınmacı bu ciddi sağlık problemlerine rağmen oldukça uzun bir süre idari gözetim altında tutulmuştur.*

²² Van 2. Sulh Ceza Hakimliği'nin 2024/1719 Değişik İş Sayılı Kararı

²³ Van 2. Sulh Ceza Hakimliği'nin 2024/3259 Değişik İş Sayılı Kararı

Hakimlikçe uluslararası koruma başvurusunda bulunarak Türkiye'ye sığınma iradesi göstermiş olan sığınmacı hakkında soyut ve matbu gerekçeler ile ret kararı verilmiş olması yasa hükümleri ile bağdaşmamaktadır.

Van 2. Sulh Ceza Hakimliği'nin yabancı hakkında salt sınır dışı kararı olmasına işaret ederek kaçma kaybolma riski olduğunu değerlendirdiği başka bir kararının gerekçesi ise ; “ ... İtiraz edenin sınırdışı etme kararına karşı kararın tebliğinden itibaren 15 gün içinde idare mahkemesine başvurularak itiraz edilebileceği, sınırdışı kararı alınamayacaklar hakkında değerlendirmenin yine İdare Mahkemesince yapılması gerektiği, Sulh Ceza Hakimliği'nin idari gözetim kararına ilişkin başvuruları inceleme görevinin bulunduğu ve itiraz başvurusunu beş gün içinde dosyaya sunulan deliller kapsamında sonuçlandırması gerektiği, hakkında sınırdışı kararı alınanlardan kaçma ve kaybolma riski bulunan, Türkiye'ye giriş veya çıkış kurallarını ihlal eden, sahte ya da asılsız belge kullanan, kabul edilebilir bir mazereti olmaksızın Türkiye'den çıkmaları için tanınan sürede çıkmayan, kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar hakkında valilik tarafından idari gözetim kararı alınacağına 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 57/2. Maddesinde açıkça belirtildiği, muterizin ülkeye giriş ve çıkış kurallarını ihlal ettiği dosya kapsamından anlaşılmalı, bu haliyle muterizin kaçma ve kaybolma riski bulunduğundan sınır dışı işlemlerinin gerçekleştirilmesi, hakkında yeterli bilgi ve belgenin elde edilebilmesi ve gerekli tahkikatın yapılabilmesi amacıyla idari gözetim kararı alınmasının hukuka uygun olduğu kanaatine varılarak itirazın reddine” şeklinde olmuştur.²⁴ Uluslararası koruma kapsamına alınabilecek, ülkesinden gördüğü zulümden korkup Türkiye'ye düzensiz yollardan giriş yapan yabancılar hakkında elbette ki sınır dışı kararı alınabilecektir. Ancak, sınır dışı kararına karşın idare mahkemesinde dava açılması durumunda yabancı hakkında alınan sınır dışı kararının icrası otomatik olarak durduğundan, dava sonuçlanıncaya kadar yabancı sınır dışı edilemeyecektir. İdari gözetim kararlarına yapılan itirazlar incelenirken ise kişi hakkında sınır dışı kararı alınmış olması değil, idari gözetim şartlarının oluşup oluşmadığı, Türkiye'den uluslararası koruma talep edip etmediği, sabit bir adresinin bulunup bulunmadığı, kamu düzenini ihlal edip etmediği veyahut

---

²⁴ Van 2. Sulh Ceza Hakimliği'nin 2023/6073 Değişik İş Sayılı Kararı

gerçekten kaçma kaybolma riski olup olmadığı yabancıların mültecilik iddiaları da dikkate alınarak değerlendirme yapılmalıdır.

Van 2. Sulh Ceza Hakimliği 12.12.2023 tarihinde vermiş olduğu bir kararında ise, karara itiraz eden yabancının Afganistan uyruklu, ülkesine dönmesi mümkün olmayan ve uluslararası koruma kapsamında oluşunu dikkate almadan; “ *İtiraz edenin Afganistan vatandaşı olduğu, sınır dışı etme kararına karşı İdare Mahkemesi nezdinde itiraz edilebileceği, sınırdışı kararı alınamayacaklar hakkında değerlendirmenin yine İdare Mahkemesince yapılması gerektiği, Sulh Ceza Hakimliği'nin idari gözetim kararına ilişkin başvuruları inceleme görevinin bulunduğu ve itiraz başvurusunu beş gün içinde dosyaya sunulan deliller kapsamında sonuçlandırması gerektiği, hakkında sınır dışı kararı alınanlardan kaçma ve kaybolma riski bulunan, Türkiye'ye giriş veya çıkış kurallarını ihlal eden, sahte ya da asılsız belge kullanan, kabul edilebilir bir mazereti olmaksızın Türkiye'den çıkmaları için tanınan sürede çıkmayan, kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar hakkında valilik tarafından idari gözetim kararı alınacağına 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 57/2. Maddesinde açıkça belirtildiği, mütterizin illegal yollarla Türkiye'den çıkış yapmaya çalışırken yakalandığı, bu suretle ülkeye giriş ve çıkış kurallarını ihlal ettiği, hakkında sınır dışı etme kararı verildiği ve sınır dışı etme kararının devam ettiği dosya kapsamından anlaşılmalı, bu haliyle mütterizin kaçma ve kaybolma riski bulunduğundan sınır dışı işlemlerinin gerçekleştirilmesi, hakkında yeterli bilgi ve belgenin elde edilebilmesi ve gerekli tahkikatın yapılabilmesi amacıyla idari gözetim kararı alınmasının hukuka uygun olduğu kanaatine varılarak itirazın reddine” şeklinde karar tesis etmiştir.²⁵ Sulh ceza hakimliklerince sığınmacılar hakkındaki değerlendirmeler oldukça sınırlı bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Yakalanarak idari gözetim altına alınan yabancılar kayıtlı olsalar ve sabit ikametgâh sahibi olsalar dahi idari gözetim altında tutulmaya devam ettirilebilmektedirler. Düzensiz göçmenlerin tamamını geri gönderme merkezlerinde barındırmak kamu maliyesi üzerinde ciddi bir yükü meydana getireceğinden bu yükü hafifletmek ve yasanın yürürlüğe girmesinden sonra yaşanan gelişmeleri ve uygulamadaki sorunları gidermek amacıyla, idari gözetime alternatif yükümlülükleri*

---

²⁵ Van 2. Sulh Ceza Hakimliği'nin 2023/6707 Değişik İş Sayılı Kararı

düzenleyen bir yönetmelik hazırlanmıştır. Kanun koyucunun amacı, hakkında sınır dışı kararı olan tüm yabancıları idari gözetim altında tutmak değil, düzensiz göç olgusunu kişilerin temel hak ve özgürlüklerini ihlal etmeksizin ve kamu üzerinde mali yük oluşturmaksızın yönetebilmektir.

Sığınmacıların bir yıla varan süre ile idari gözetim altında tutulmaları, idarece her ay değerlendirme yapılmasına rağmen idari gözetime alternatif yükümlülüklerin uygulanıp uygulanmayacağına dikkate alınmaması, sığınmacıların haksız yere özgürlüğünden mahrum bırakılmasına ve ayrıca bunun için kamu kaynaklarının boş yere kullanılmasına sebebiyet vermektedir. Bu sonuç ise ne yasanın ruhuyla ne de kanun koyucunun iradesi ile örtüşmektedir. Nitekim göç idarelerince belirli bir adreste ikamet veya imza yükümlülüğü gibi alternatif tedbirler zaten uygulanmaktadır. İdari gözetime alternatif yükümlülükler ilişkin yönetmeliğin daha etkin bir şekilde uygulanması gerekmektedir. Nitekim, uluslararası alanda 90'dan fazla ülkede faaliyet gösteren The International Detention Coalition (IDC) uzman kuruluşu da idari gözetime alternatif yolların tercih edilmesi gerektiğini belirtmektedir. İdari gözetimin son çare olarak uygulanması halinde de tutulma koşullarının ve gözetim altındaki kişilerin durumlarının sürekli olarak gözlemlenmesi gerektiği ve insan hakları bağlamında asgari standartların sağlanması gerektiği konusunda görüş bildirmektedir (International Detention Coalition , 2021).

Van 2. Sulh Ceza Hakimliği'nin idari gözetim yerine idarenin alternatif yükümlülüklerin de takdir edilebileceğini değerlendirdiği bir kararında şu gerekçelere dayanılmıştır; “ her ne kadar muteriz hakkında kaçma ve kaybolma riski bulunduğu, kamu düzeni ve kamu güvenliği açısından tehdit oluşturduğu belirtilerek idari gözetim kararı alınmış ise de muterizin giriş kuralını ihlal ettiği ve yanında kalacağı yakınının açık adresini belirttiğinin anlaşıldığı, kişilerin özgürlüklerinden gereksiz yere yoksun bırakılamayacağı, 6458 Sayılı Kanuna 06/12/2019 tarihi itibarıyla 57/A maddesinin eklendiği ve idari gözetime alternatif yükümlülükler getirilmiş olduğu, kanunun 57/2 maddesinde "Valilik kararı ile idari gözetim kararı verilir yada 57/A maddesi uyarınca idari gözetime alternatif yükümlülükler getirilir" şeklinde düzenleme yapıldığı, dosyadaki deliller değerlendirildiğinde kanunun 57/2. Maddesinde belirtildiği üzere 57/A maddesi uyarınca idari gözetime alternatif yükümlülükler getirilmesinin dosya kapsamına daha uygun ve ölçülü olduğu

değerlendirilerek itirazın kabulü ile 6458 sayılı kanunun 57/A maddesinde belirtilen idari gözetime alternatif yükümlülükler getirilmesi hususu idarenin takdirine bırakılmak üzere idari gözetim kararının kaldırılmasına karar verilmiştir.”²⁶

Uluslararası koruma başvuru sahibi kimliği bulunan bir yabancının idari gözetim altına alınması üzerine sulh ceza hakimliğine yapılan itiraz kabul görmüş ve hakimlik kararını; “ ... her ne kadar muteriz hakkında Türkiye'ye giriş kurallarını ihlal ettiği belirtilerek idari gözetim kararı alınmış ise de dosyaya ibraz edilen belgelerden muteriz hakkında 2017 yılında sınır dışı kararı alındığı, ancak daha sonra Van Valiliği tarafından muterize 05/07/2022 - 04/07/2023 tarihleri arasında geçerli olan Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi'nin verildiğinin anlaşıldığı, bu anlamda idari gözetim kararının gerekçesinde belirtilen Türkiye'ye giriş kurallarını ihlal ettiği yönündeki gerekçenin soyut ve genel nitelikli olduğunun anlaşıldığı, kişilerin özgürlüklerinden gereksiz yere yoksun bırakılamayacağı, 6458 Sayılı Kanuna 06/12/2019 tarihi itibarıyla 57/A maddesinin eklendiği ve idari gözetime alternatif yükümlülükler getirilmiş olduğu, kanunun 57/2 maddesinde "Valilik kararı ile idari gözetim kararı verilir yada 57/A maddesi uyarınca idari gözetime alternatif yükümlülükler getirilir" şeklinde düzenleme yapıldığı, dosyadaki deliller değerlendirildiğinde kanunun 57/2. Maddesinde belirtildiği üzere 57/A maddesi uyarınca idari gözetime alternatif yükümlülükler getirilmesinin dosya kapsamına daha uygun ve ölçülü olduğu değerlendirilerek itirazın kabulü ile 6458 sayılı kanunun 57/A maddesinde belirtilen idari gözetime alternatif yükümlülükler getirilmesi hususu idarenin takdirine bırakılmak üzere idari gözetim kararının kaldırılmasına karar verilmiştir.”²⁷ Şeklinde gerekçelendirmiş olup, makul ve hukuka uygun bir karar verilmiştir.

Van 2. Sulh Ceza Hakimliği'nin bir başka olumlu kararında ise, uzun dönem ikamet izni ile kalan bir yabancının idari gözetim altına alınması ile ilgili olarak hakkında kamu düzenini ihlal ettiğine dair somut delillerin bulunmaması yanında özgürlüğünden gereksiz yere mahrum kalmamasına vurgu yapılarak yapılan itirazın kabulüne karar verilmiştir.²⁸ Hakimliğin mezkûr kararı kişi özgürlüğüne vurgu yapılması bakımından önemlidir.

²⁶ Van 2. Sulh Ceza Hakimliği'nin 2023/482 Değişik İş Sayılı Kararı

²⁷ Van 2. Sulh Ceza hakimliği 2023/1684 Değişik İş Sayılı Kararı

²⁸ Van 2. Sulh Ceza Hakimliği 2023/6504 Değişik İş Sayılı Kararı

Afganistan uyruklu olan ve Taliban'ın bireysel ve genelleşmiş şiddetinden kaçıp Türkiye'ye sığınmak isteyen uluslararası koruma kapsamında olan bir yabancı açısından yapılan değerlendirmede, hakimlik tarafından matbu gerekçelere dayanılarak ret kararı verilmiştir. Kararın gerekçesi; “ ... *İtiraz edenin Afganistan vatandaşı olduğu, sınır dışı etme kararına karşı İdare Mahkemesi nezdinde itiraz edilebileceği, sınır dışı kararı alınamayacaklar hakkında değerlendirmenin yine İdare Mahkemesince yapılması gerektiği, Sulh Ceza Hakimliği'nin idari gözetim kararına ilişkin başvuruları inceleme görevinin bulunduğu ve itiraz başvurusunu beş gün içinde dosyaya sunulan deliller kapsamında sonuçlandırması gerektiği, hakkında sınır dışı kararı alınanlardan kaçma ve kaybolma riski bulunan, Türkiye'ye giriş veya çıkış kurallarını ihlal eden, sahte ya da asılsız belge kullanan, kabul edilebilir bir mazereti olmaksızın Türkiye'den çıkmaları için tanınan sürede çıkmayan, kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar hakkında valilik tarafından idari gözetim kararı alınacağına 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 57/2. Maddesinde açıkça belirtildiği, muterizin illegal yollarla Türkiye'den çıkış yapmaya çalışırken yakalandığı, bu suretle ülkeye giriş ve çıkış kurallarını ihlal ettiği, hakkında sınır dışı etme kararı verildiği ve sınır dışı etme kararının devam ettiği dosya kapsamından anlaşılınca, bu haliyle muterizin kaçma ve kaybolma riski bulunduğundan sınır dışı işlemlerinin gerçekleştirilmesi, hakkında yeterli bilgi ve belgenin elde edilebilmesi ve gerekli tahkikatın yapılabilmesi amacıyla idari gözetim kararı alınmasının hukuka uygun olduğu kanaatine varılarak itirazın reddine dair karar verilmiştir.” Şeklinde dir. Yine uluslararası koruma kapsamında olan Afganistan vatandaşı hakkında verilen başka bir kararda da benzer bir gerekçe ile ret kararı verilmiş olup gerekçe; “ ... *İtiraz edenin Afganistan vatandaşı olduğu, sınır dışı etme kararına karşı İdare Mahkemesi nezdinde itiraz edilebileceği, sınır dışı kararı alınamayacaklar hakkında değerlendirmenin yine İdare Mahkemesince yapılması gerektiği, Sulh Ceza Hakimliği'nin idari gözetim kararına ilişkin başvuruları inceleme görevinin bulunduğu ve itiraz başvurusunu beş gün içinde dosyaya sunulan deliller kapsamında sonuçlandırması gerektiği, hakkında sınır dışı kararı alınanlardan kaçma ve kaybolma riski bulunan, Türkiye'ye giriş veya çıkış kurallarını ihlal eden, sahte ya da asılsız belge kullanan, kabul edilebilir bir mazereti olmaksızın**

Türkiye’den çıkmaları için tanınan sürede çıkmayan, kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar hakkında valilik tarafından idari gözetim kararı alınacağıının 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 57/2. Maddesinde açıkça belirtildiği, muterizin Türkiye’ye illegal yollardan giriş yaptığı, bu suretle ülkeye giriş ve çıkış kurallarını ihlal ettiği dosya kapsamından anlaşılma, bu haliyle muterizin kaçma ve kaybolma riski bulunduğundan sınır dışı işlemlerinin gerçekleştirilmesi, hakkında yeterli bilgi ve belgenin elde edilebilmesi ve gerekli tahkikatın yapılabilmesi amacıyla idari gözetim kararı alınmasının hukuka uygun olduğu kanaatine varılarak itirazın reddine” şeklinde oluşturulmuştur. ²⁹ (Benzer nitelikte karar örnekleri; Van 2. Sulh Ceza Hakimliği’nin 2024/14 - 2024/355 – 2024/2154 – 2023/171 Değişik İş Sayılı Kararları)

Yukarıda bahsedilen olumsuz kararların, idari gözetim kararlarının somut olayın şartları dikkate alınmaksızın yalnızca genel gerekçelere dayandırılarak veya yabancıların karşı karşıya olduğu risklerin ne olduğu hakkında yeterli değerlendirme yapılmadan verildiğini gözler önüne sermektedir.

3.4. Van’daki Sığınmacıların İdari Gözetimi Üzerine Değerlendirmeler

Uluslararası koruma altındaki sığınmacıların idari gözetim sürecini değerlendirmek, bu süreçte karşılaşılan zorlukları ve eksiklikleri tespit etmek ve sürecin daha etkili hale getirilmesi için getirilen öneriler göç çalışmaları için önem arz etmektedir. Özellikle, coğrafi konumu sebebi ile sınır kenti olan Van ilindeki sığınmacıların idari gözetim sürecinde yaşadığı zorlukları değerlendirmek önemlidir. Bu bağlamda Van’daki Sığınmacıların idari gözetimi üzerine yapılacak değerlendirmelerin taşıdığı önem ve ilgili önem perspektifinde kullanılan yöntem şöyledir;

- Van’daki sığınmacıların idari gözetimi sürecinde görev alan kamu görevlileri, sivil toplum örgütü çalışanları ve avukatların deneyimlerini ve görüşlerini toplamak, bu süreçte yaşanan zorluklar ve eksiklikler üzerine durum analizi yapmak,

---

²⁹ Van 2. Sulh Ceza Hakimliği 2023/6720 Değişik İş Sayılı Kararı

- Sığınmacıların idari gözetim sürecinin ne kadar etkili olduğunu değerlendirmek ve farklı paydaşların bu süreç hakkındaki görüşlerini karşılaştırarak mevcut uygulamaların güçlü ve zayıf yönlerini ortaya koymak,
- İdari gözetim sürecinde en sık karşılaşılan sorunları tespit etmek (örneğin, yetersiz kaynaklar, dil engeli, kültürel farklılıklar), bu sorunların çözümüne yönelik olarak, uygulayıcıların iş birliği ve koordinasyonunu nasıl artırılabileceğini araştırmak,
- Sığınmacıların idari gözetimi sürecinde karşılaşılan sorunları çözmeye yönelik mevcut politikalar ve uygulamalar hakkında bilgi toplamak, bu süreçte çalışan personelin kapasitesini artırmak için gerekli önlemleri belirlemek ve önerilerde bulunmak (örneğin, eğitim ve kapasite geliştirme programları, idari işlemlerin basitleştirilmesi, dil ve kültürel farklılıklara yönelik çalışmalar),
- Sığınmacıların idari gözetimi sürecinde sahada aktif olarak görev yapan kamu personeli, sivil toplum kuruluşu çalışanları ve avukatların görüşlerini toplamak, Kişisel Verileri Koruma Kanunu hükümleri doğrultusunda, katılımcıların gizliliğini koruyarak verileri güvenli bir şekilde almak ve analiz etmek.

01.04.2024- 15.06.2024 tarihleri arasında yapılan görüşmelerle birlikte elde edilen veriler, resmi inceleme raporları ile değerlendirilmiştir. Raporlar, çalışmanın bulgularını destekleyen önemli kaynaklardır. Bu anlamda gözlerden uzakta tutulmamalıdır. Van ilinde mukim, Geri Gönderme Merkezi ile İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nün düzenli/düzensiz göç ile ilgilenen taşra teşkilatlarında istihdam edilen personelleri ile çeşitli sivil toplum kuruluşlarında aktif görev yapan saha çalışanları ve avukatlar ile münhasıran göç hukuku çalışan sahadaki avukatlardan oluşan 40 kişilik çalışma grubu örneklem grubunu oluşturmuştur. Örneklem

grubunda yer alanlara Kişisel Verileri Koruma Kanunu hükümleri ve mahiyetine uygun tarzda bulunan, sorular aşağıda belirtildiği üzeredir:

- Hangi kurumda çalışıyorsunuz ve sığınmacıların idari gözetim rejimi konusundaki mesleki tecrübeniz nedir?
- Türkiye'deki uluslararası koruma kapsamındaki sığınmacıların idari gözetim konusundaki sürecini ne derece etkili ve verimli buluyorsunuz?
- Van'daki sığınmacıların idari gözetimi ve yaşadıkları zorluklar üzerine ne düşünüyorsunuz?
- Sığınmacıların idari gözetimi sürecinde uygulayan birimlerin iş birliği ve koordinasyon sürecini nasıl değerlendiriyorsunuz?
- Sığınmacıların idari gözetimi sürecinde uygulayan birimlerle iletişimi daha da arttırmak ve kapasitelerini arttırmak için hangi türde önlemler alınmalıdır?
- Sığınmacıların idari gözetimi süresi içinde yaşanan sorunları çözmeye yönelik sizin ya da çalıştığınız kurumun önerdiği herhangi bir politika veya uygulama söz konusu mudur?

Sorulan sorular sonrasında gelen cevaplar aşağıda şöyle özetlenmiştir:

- Sivil toplum kuruluşunda görev yapan ve mülteci hukuku alanında çalışan serbest avukatların çoğunluğu uluslararası koruma kapsamındaki sığınmacıların idari gözetim süreçlerinin etkili olup olmadığı sorusuna etkisiz olduğu yönünde yorum getirmişlerdir. İdari gözetim kararını veren makamın özellikle de sınır illerinde idari gözetim süresinin 1 yıla kadar uzatılma eğiliminin olmasının idari gözetim altına alma amacı ile bağdaşmadığını, kamu maliyesi üzerinde yük oluşturduğunun altını çizmişlerdir.

- Sığınmacıların idari gözetim sürecinde yaşadığı zorluklar ile ilgili mülakat katılımcıları; yetkililer tarafından idari gözetim süreci ve idari gözetim kararları ile ilgili bilgilendirme yapılmaması, idari gözetimin cezalandırma amaçlı olarak kullanılma eğilimi, yetersiz kaynak, idari işlerdeki karmaşıklık ve dil engelinin bulunmasının altını çizmişlerdir.
- Sığınmacıların idari gözetimi sürecinde uygulayıcıların iş birliği ve koordinasyonu bazı mülakat katılımcıları tarafından uygulayıcılar yerelde etkin bir destek vermek isteseler de kararların Göç İdaresi Başkanlığı'na alınıyor oluşunun süreci yavaşlattığı şeklinde yorumlanmış, kimi katılımcılar ise uygulayıcıların iş birliği ve koordinasyonun kötü olduğu yorumunu getirmişlerdir.
- Sığınmacıların idari gözetimi sürecinde uygulayıcıların kapasitelerinin artırılması için ne gibi yöntemler uygulanmalı sorusuna ise katılımcılardan bazıları, uygulayıcıların sahada görev yapan sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yapmalarının sürece oldukça katkı sağlayabileceğini ifade etmiş, yereldeki uygulayıcıların özellikle hassas vakalar özelinde inisiyatif almalarının sağlanması gerektiğini ifade etmişlerdir. Mülakata katılım sağlayan bir kısım avukatlar tarafından da eğitim ve kapasite geliştirme programlarının uygulanmasını, idari işlemlerinin taraflar açısından basitleştirilmesini, dil ve kültürel farklılıkların giderilmesine yönelik çalışmalara yoğunluk verilmesini ve personel sayısının artırımı yoluna gidilmesi gibi öneriler getirilmiştir.
- Uygulayıcıların kapasite artırımına dair bazı katılımcılar; uygulayıcılara yönelik kapsamlı eğitim programlarının düzenlenebileceğini, bu eğitimlerin ise sığınmacı hakları, uluslararası ve ulusal hukuk, travma bilinci ve kültürel duyarlılık konularını içermelidir. Eğitimler hem teorik bilgileri hem de pratik becerileri kapsayarak uygulayıcıların karşılaşılabilecekleri durumlara hazırlıklı olmalarını sağlamalıdır. Ayrıca, düzenli aralıklarla hizmet içi eğitim ve bilgilendirme toplantıları yapılmalıdır. İdari gözetim süreçlerinde çalışan

personelin iş yükünün azaltılması için yeterli sayıda personel istihdam edilmeli ve mevcut personelin iş koşulları iyileştirilmelidir. Psikolojik destek hizmetleri sunularak personelin mesleki tükenmişlikten korunması sağlanmalıdır. Teknolojik altyapının güçlendirilmesi de önemlidir; bu kapsamda, sığınmacıların durumlarını takip edebilecek ve yönetebilecek modern veri yönetim sistemleri kullanılmalıdır. Son olarak, uluslararası iyi uygulama örneklerinden yararlanılarak sürekli bir gelişim süreci benimsenmeli ve bu alanda çalışan kuruluşlar arasında iş birliği ve bilgi paylaşımı teşvik edilmelidir. Bu önlemlerin uygulayıcıların kapasitesini artırarak sığınmacıların idari gözetimi sürecinin daha etkili ve insan haklarına saygılı bir şekilde yürütülmesini sağlayacağını vurgulamışlardır.

- Mülakat katılımcıları ile genel olarak idari gözetim sürecinde yaşanan zorluklara dair katılımcıların ve de bağlı oldukları kurumlarının çözüme dair uyguladıkları politikaların neler olduğu ile ilgili yapılan istişarede; 2022 yılında yürürlüğe giren idari gözetime alternatifler yönetmeliği ile ilgili idare nezdinde farkındalık kazandırmak, yönetmelik hükümlerinin daha etkin uygulanmasını ve idari gözetim yerine idari gözetime alternatif yükümlülüklerin değerlendirilmesini sağlamak olduğu ve de adli yardıma erişimin kolaylaştırılması gerektiği belirtilmiştir. Kimi katılımcılar ise İdari Gözetim uygulamasının genel olarak sığınmacı ve mültecilerin cezalandırılması aracı olarak görüldüğünü, idari gözetimin son çare olarak başvurulması gereken ve daha çok bütün hukuksal yol ve prosedürler tamamlandıktan sonra yasal sınır dışı prosedürleri yerine en baştan özgürlük ve güvenlik hakkına müdahale edilecek şekilde başvuru idari gözetim uygulamasının keyfiliğe yol açtığı tartışmasız olduğu ifade etmişlerdir. İdari Gözetim süreçlerinde yer alan personel ve uygulayıcıların insan hakları eğitimi almış ve bu konuda özel hassasiyeti olan kişiler arasından seçilmesinin oldukça isabetli olacağı, özellikle idari gözetime alternatif yükümlülüklerin yaygın ve sistematik olarak kullanılması elzem olduğunun altı çizilmiştir. Sivil toplum kuruluşunda çalışan avukatlar ise genel olarak geri gönderme merkezlerindeki personel eksikliği sorununun giderilmesi,

haklara erişim ve özellikle dilekçe hakkı konusunda şeffaf yönetim anlayışının geliştirilmesi, yabancıların idari gözetim sürecinin başlangıcında Türkiye’deki yasal mevzuat ve hukuki sürecin ilerleyişi hakkında anlaşılır ve açık biçimde bilgilendirilmesi ve bu bağlamda kurum içinde hukuki danışman barındırılması, kurum bünyesinde ise tercüman sayısının artırılması ve tercümanların yabancı için her an erişilebilir olması, idari gözetim kararı hakkındaki aylık değerlendirilme süreçlerinin halihazırdaki işlevsiz durumu yerine daha etkin inceleme ve değerlendirme yapılarak yürütülmesi gerektiği şeklinde önerilerde bulunulmuştur.

- Sivil toplum bünyesinde görev yapan bazı saha çalışanları kendi kurumlarının politikalarına ve kendi önerilerine dair; sığınmacıların idari gözetimi sürecinde yaşanan sorunların çözümüne yönelik olarak kurumlarının önerdiği politika ve uygulamalar arasında idari gözetime alternatif yükümlülüklerin uygulanması, hukuki destek ve bilgilendirme, gözetim koşullarının iyileştirilmesi, psikososyal yardım gibi desteklerinin yer aldığı belirtilmiştir. Ayrıca bazı dernekler ücretsiz tercüman ve ücretsiz hukuki yardımda bulunulduğunu ifade etmiştir.
- Mahkemeye erişim hakkının oldukça güç olduğu geri gönderme merkezlerinde hukuki destek ve bilgilendirme kapsamında, sığınmacılara hukuki yardım hizmetleri sunulmalı ve dil engellerini aşmak için çeviri hizmetleri sağlanmalıdır. İdari gözetim koşullarının iyileştirilmesi için geri gönderme merkezlerinin insan hakları standartlarına uygun hale getirilmesi ve merkezlerde sağlık, hijyen, beslenme gibi temel ihtiyaçların karşılanması gereklidir. Psikososyal destek, sığınmacılara psikolojik danışmanlık ve toplumsal entegrasyon programları sunulmasını içerir. Şeffaflık ve hesap verebilirlik, düzenli veri toplama ve raporlama ile hesap verebilirlik mekanizmalarının oluşturulmasını gerektirir. Bu yaklaşımlar, sığınmacıların insan haklarına saygılı bir şekilde gözetim altında tutulmalarını ve idari süreçlerin daha etkili ve insani bir şekilde yürütülmesini sağlayacaktır.

SONUÇ

Türkiye, jeopolitik konumu itibarıyla tarih boyunca göç ve iltica hareketlerinin kesişim noktasında yer almış ve son yıllarda özellikle Suriye krizi başta olmak üzere, birçok uluslararası göç dalgasına ev sahipliği yapmıştır. Türk hukuk sisteminde uluslararası koruma kapsamındaki sığınmacılar için geliştirilen yasal düzenlemeler hem ulusal mevzuata hem de Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalara dayanmakta olup, bu bağlamda idari gözetim uygulamaları da büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışmada, Van ili özelinde uluslararası koruma kapsamındaki sığınmacıların idari gözetim süreçleri incelenmiş, bu süreçlerin hukuki ve idari altyapısı ile uygulamadaki karşılıkları ele alınmıştır. Ek olarak Çalışmada, idari gözetim altındayken uluslararası koruma başvurusu yapmış ya da uluslararası koruma statüsü bulunan yabancıların idari gözetim altına alınma süreçleri hem ulusal hem de uluslararası yargı kararları ışığında ele alınmaya çalışılmıştır. Çalışmanın en önemli bulgularından biri, Türkiye'nin göç yönetimi politikasının merkezinde yer alan idari gözetim uygulamalarının, sığınmacıların hakları ve devletin güvenlik kaygıları arasında denge kurmaya çalıştığıdır. Ancak, bu uygulamaların bazen sığınmacıların temel haklarıyla çatıştığı ve özellikle uzun süreli idari gözetimlerin hem ulusal hem de uluslararası hukuka aykırı olabileceği gözlemlenmiştir.

Uluslararası koruma altındaki sığınmacılara yönelik idari gözetim uygulamalarının hukukiliğini zedeleyen birçok sorun mevcuttur. Çalışmada da vurgulandığı gibi, idari gözetim kararlarının gerekli bilgileri içermeyen standart formlar kullanılarak yabancılara bildirilmesi, hukuki bir dayanak olmaksızın soyut gerekçelerle gözetim süresinin uzatılması ve yabancıların itiraz hakkına erişimde yaşadıkları zorluklar başlıca problemlerdendir. Bunun yanında, idari gözetim altına alınmaması gereken kişiler hakkında gözetim kararı verilmesi, sulh ceza hakimliklerinin sığınmacıların iddialarını yeterince incelememesi, valilikler tarafından verilen idari gözetim devam kararlarının gözetim altındaki yabancıların durumundaki değişiklikler dikkate alınmadan ve gerekçesiz bir şekilde verilmesi gibi durumlar hukuka aykırılık teşkil etmektedir. Ayrıca, bu süreçlerde yabancılara yeterli bilgilendirmenin yapılmaması da ciddi bir hukuki sorun olarak öne çıkmaktadır.

İdari işlemlerin doğası gereği cezalandırıcı bir amaca hizmet etmemesi gerektiği açıktır. Aksi bir durumda, idarenin bu yetkiyi kötüye kullanma riski ortaya çıkmaktadır. Çalışmada incelenen örnekler de idarenin bu istismarını gözler önüne sermektedir. Yabancıların bu tür kötüye kullanımlardan korunması ise, cezalandırma amacı güdülmeden, yalnızca Anayasa'nın 19. maddesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5. maddesi çerçevesinde öngörülen hukuki sebepler doğrultusunda ve bu maddelerde belirtilen usuli güvencelere uygun bir şekilde idari gözetim uygulamalarının yürütülmesine bağlıdır.

Uluslararası koruma altındaki sığınmacıların geri gönderme merkezlerinde idari gözetim altına alınmasının istisnai bir durum olduğu, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun (YUKK) 68. maddesinde açıkça belirtilmiştir. Bu maddeye göre, sığınmacıların sadece uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olmaları, idari gözetim tedbirinin uygulanması için yeterli bir gerekçe oluşturmaz. İdari gözetim tedbiri yalnızca kanunda belirtilen belirli durumlar çerçevesinde uygulanabilir. Bu sebeple, Van ilinin sınır kenti olması ve çok sayıda sığınmacı için geçiş noktası konumunda bulunması, çalışmanın Van ili özelinde gerçekleştirilmesi için uygun bir zemin hazırlamıştır.

Uluslararası Koruma Kapsamındaki Sığınmacıların İdari Gözetimi: Van İli Örneği adlı çalışma kapsamında mülteci hukuku alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşu üyeleri ile sahada çalışan avukatlarla ve geri gönderme merkezinde çalışan göç uzmanları ile yapılandırılmış mülakat yöntemi ile görüşmeler yapılmış ve idari gözetim uygulamalarına dair gözlemlerini aktarmaları talep edilmiştir. Yapılan mülakat kapsamında alanda çalışanlara çeşitli sorular yöneltilmiştir. Mülakatta öncelikle bu alanda ne kadar deneyim sahibi oldukları sorulmuş, akabinde ise idari gözetim sürecinin ne kadar etkin olduğu, idari gözetim altındaki sığınmacıların karşılaştıkları zorlukların neler olduğu, uygulayıcıların idari gözetim sürecinde işbirliği ve koordinasyonlarının nasıl değerlendirildiği, idari gözetim sürecinde uygulayıcıların kapasitelerini artırmak için neler yapılabileceği, idari gözetim safhasında yaşanan zorlukların çözümünde bağlı oldukları kurumlarının ya da kendilerinin ne gibi çözüm önerileri getirdikleri ve genel olarak geri gönderme merkezinde yabancılarla görüşülürken yaşanan zorluklar, hukuki danışmanlık verirken karşılaşılan engeller ile ilgili görüşler alınmıştır.

Bu bağlamda, gerçekleştirilen bir dizi görüşmeler sonucunda, çalışmanın ana hedefi analiz edilerek, sığınmacıların idari gözetim sürecinde karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri derinlemesine incelenmiştir.

Sığınmacıların idari gözetim sürecinde karşılaştıkları zorluklar, katılımcılar tarafından farklı açılardan dile getirilmiştir. En sık vurgulanan sorunlar arasında idari gözetimin cezalandırma amacıyla kullanılması, yetersiz kaynaklar, idari süreçlerin karmaşıklığı ve dil bariyerleri yer almaktadır. Ayrıca, idari gözetim kararlarının usule aykırı şekilde sığınmacılara tebliğ edilmesi, yabancılarla ilgili belgelerin incelenememesi, dosyalarda eksik ya da yetersiz bilgi bulunması ve idari gözetimin devamı yönünde alınan kararların standart gerekçelere dayanması, katılımcıların sıklıkla ifade ettiği temel problemlerdir. Bu sorunlar, sığınmacıların haklarına erişimlerini zorlaştıran ve adil yargılanma haklarını ihlal edebilecek ciddi engeller olarak öne çıkmıştır.

İş birliği ve koordinasyon konusundaki katılımcı görüşleri ise farklılık göstermektedir. Bazı katılımcılar, yerel düzeydeki uygulayıcıların destek verme isteği bulunmasına rağmen, Göç İdaresi Başkanlığı'nın kararları almasının süreci yavaşlattığını belirtmiştir. Bu durum, yerel kurumların yetkilerini etkin şekilde kullanamamalarına ve bürokratik engellerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Katılımcılar ayrıca, idarenin sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yapmasının sürece olumlu katkı sağlayacağını ve hassas vakalarda yerel uygulayıcıların inisiyatif almasının önemli olduğunu ifade etmişlerdir.

Çözüm önerileri arasında, 2022 yılında yürürlüğe giren idari gözetime alternatifler yönetmeliğinin farkındalığının artırılması ve bu yönetmeliğin etkin bir şekilde uygulanması gerektiği vurgulanmıştır. Adli yardıma erişimin kolaylaştırılması, idari gözetim süreçlerinde insan hakları eğitimi almış ve bu konuda duyarlılığı olan personelin görevlendirilmesi gibi öneriler de sunulmuştur.

Mahkemeye erişim hakkının oldukça güç olduğu geri gönderme merkezlerinde, hukuki destek ve bilgilendirme hizmetlerinin sunulması, dil engellerinin aşılması için çeviri hizmetlerinin sağlanması, idari gözetim koşullarının insan hakları standartlarına uygun hale getirilmesi ve temel ihtiyaçların karşılanması gerekliliği vurgulanmıştır. Ayrıca, psikososyal destek, sığınmacılara psikolojik danışmanlık ve toplumsal entegrasyon programları sunulmasını içermelidir.

Bu analiz sığınmacıların idari gözetimi sürecinde karşılaşılan zorlukları ve bu zorluklara yönelik çözüm önerilerini detaylı bir şekilde ortaya koymaktadır. Katılımcılar, idari gözetim süreçlerinin mevcut haliyle etkisiz olduğunu ve birçok yapısal sorun içerdiğini belirtmiştir. Bu süreçte yaşanan bilgilendirme eksiklikleri, cezalandırma amaçlı gözetim kullanımı, yetersiz kaynaklar ve dil engeli gibi zorluklar, sığınmacıların haklarına erişimini engelleyen önemli faktörlerdir. İş birliği ve koordinasyon konusundaki karmaşık durum, yerel düzeydeki uygulayıcıların destek verme isteği ile merkezi karar alma mekanizmalarının süreci yavaşlatma eğilimi arasındaki çelişkiyi göstermektedir. Uygulayıcıların kapasitelerinin artırılması için önerilen eğitim programları, dil ve kültürel farklılıkların giderilmesi, personel ve kaynak artırımı gibi önlemler, sürecin daha etkili ve insan haklarına saygılı bir şekilde yürütülmesini sağlayabilir. Politika ve uygulama alanında, idari gözetime alternatif yükümlülüklerin yaygınlaştırılması, insan hakları eğitimi ve hassasiyeti, hukuki destek ve bilgilendirme gibi öneriler, sığınmacıların idari gözetim süreçlerinde daha iyi korunmasını ve haklarına daha etkin erişimini sağlayacak önemli adımlardır. Bu önerilerin hayata geçirilmesi, sığınmacıların daha adil ve insan haklarına uygun bir şekilde gözetim altında tutulmalarını mümkün kılacaktır.

KAYNAKÇA

- Biner, Z. O. (2016). *Göç ve Güvenlik: Türkiye'nin Sınır Politikaları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akbulut, M. (2019). *Geri Gönderme Merkezlerindeki Fiziki Koşullara Karşı Başvuru Yolları. Public and Private International Law Bulletin, 1(39)*. İstanbul : İstanbul Üniversitesi Yayın Evi .
- Aktaş, M. (2019). Geri Gönderme Merkezlerinde Uygulanan İdari Gözetimin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin "Özgürlük Ve Güvenlik Hakkı" Başlıklı 5 İnci Madde Perspektifinden Değerlendirilmesi, *Türkiye İnsan Hakları Ve Eşitlik Kurumu*, (2).61-78
- Atmaca, Y. (2019). Türkiye'deki Göç Yönetimi Politikalarının Avrupa Birliği Müktesebatına Uyum Sürecinde Değerlendirilmesi, *Route Educational and Social Science Journal* V6(7).1054-1066.
- Buz, S. (2021). Göç Alanında Temel Kavramlar, Kuramlar ve Uygulamalar, *Göç Düşünce ve Araştırma Bakış Açısıyla*, Nobel Yayıncılık
- Çelik Baran, N. (2015). Türk Hukukunda Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan veya Uluslararası Korumadan Yararlanan Yabancıların Hak ve Yükümlülükleri. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* , 1, 67-148.
- Ekşi, N. (2016). Mevzuat ve Antlaşmalar Kapsamında Çocukların Uluslararası Korunması, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, s. 559-574.
- Ganiyeva, S. (2018). Türk Soylu Yabancıların Türkiye'de Çalışma Hakkı ve Uygulamada Karşılaştıkları Sorunlar, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 257-285.
- Göç Araştırmaları Derneği. (2021). *70. Yılında 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi*. İstanbul .
- Günday, M. (2011). *İdare Hukuku*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- İneli Ciğer, M. (2020). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda Aralık 2019'da Yapılan Bazı Değişikliklerin Değerlendirilmesi. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* , 699-725.
- İnsan Hakları Yönlendirme Komitesi. (2020). *Göçmenlerin İdari Gözetim Altına Alınmasına Alternatifler : Etkili Sonuçların Desteklenmesi*. Stasbourg: Avrupa Konseyi
- İnsan Hakları Yürütme Komitesi. (2020). *Göç Bağlamında Etkin İdari Gözetim Alternatiflerinin Hukuki ve Uygulama Boyutu*. Strasbourg : Avrupa Konseyi

İspirli Armağan, M. (2022). *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi İçtihadı Işığında Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkı Bakımından İdari Gözetim Tedbirinin Cezalandırıcı Yönü*. Public and Private International Law Bulletin, 42(2), 913-945

International Detention Coalition . (2021). *İdari Gözetime Alternatifler*. İstanbul .

Işığışok, Ö., & Kariman, S. (2022, Aralık 22). Afganistan'da Yaşanan Göç Hareketleri ve Türkiye'deki Afganların Durumunun İncelenmesi. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 2(6), 455-486.

Konyalı, G. (2023). Avrupa Birliği Hukukunda Özgürlük ve Güvenlik Hakkı Çerçevesinde Avrupa Tutuklama Müzekkeresi ve Sığınmacıların İdari Gözetimi Tedbirlerinin Değerlendirilmesi. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 22(1), 147-180.

Kuşcu, D. (2017). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hükümleri Uyarınca Sınır Dışı Edilmelerine Karar Verilen Yabancıların İdari Gözetim Altına Alınmaları. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 22(37), s. 241-284.

Mülteci Hakları Merkezi. (2023). *Hassas Durumdaki Kişilerin İdari Gözetimine Dair AİHM Kararları Derlemesi*, İstanbul.

Mülteci Hakları Merkezi. (2024, Haziran). *Sığınma Hukuku Bülteni*, İstanbul

Mülteci Hakları Merkezi. (2024, Temmuz). *Sığınma Hukuku Bülteni*, İstanbul.

Mültecilerle Dayanışma Derneği . (2020). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Kapsamında İdari Gözetime Alternatif Yöntemlerin Değerlendirilmesi*. İzmir

Oruç, H. (2023). *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Mülteci, Sığınmacı ve Göçmenlerin İdari Gözetimi*. (Yüksek Lisans Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özbek, N. (2015). AİHM Kararları Işığında YUKK'nda İdari Gözetimin Uygulandığı Mekanlar Hakkında Ortak Sorunlar. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, s. 15-50.

Özel, S. (2018, Aralık). Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi, Uluslararası Koruma Sahibi ile Geçici Koruma Altına Alınanların Hukuki Statülerinin Sığınmacı ve Göçmen Kavramları Özelinde Değerlendirilmesi. *B.U.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 37(2), s. 249-295.

Öztoprak, S. (2020). İdarenin Uluslararası Koruma Başvuru Sahiplerini İdari Gözetim Altına Alma Yetkisine İlişkin Kısa Bir Değerlendirme, *International Marmara Social Sciences Congress Proceedings Book*, 111-120

The UN Refugee Agency. (2014). *Vatansız Kişilerin Korunmasına İlişkin El Kitabı*. Cenevre

Turan, A. Y. (2019). *Uluslararası Koruma ve Geçici Koruma Kapsamındaki Yabancıların Türkiye'de Çalışma Hakkı*. İstanbul: Oniki Levha Yayınları

Türkgenç, B. (2018). *Türkiye'de İdari Gözetim Kurumu: Hukuki Rejim ve Uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu. (2020). *Van Kurubaş Geri Gönderme Merkezi Ziyareti*.

Perruchoud , P. (2013). *Göç Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Uluslararası Göç Örgütü.

Uslu Ak, B. (2021). Göç Kavramı ve Kuramları. *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 8(72), 1749-1758.

Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Ani Yayıncılık .

Yılmaz, Mehmet. (2018). *Türkiye'de Yabancıların İdari Gözetimi ve İnsan Hakları Bağlamında Değerlendirilmesi*. (Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü

Elektronik Kaynaklar

<http://www.refworld.org/docid/3dca73274.html>, E.T:18.03.2024

<https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22itemid%22:%5B%22001-224790%22%5D%7D>,E.T: 30.07.2024

<https://www.goc.gov.tr/geri-gonderme-merkezleri-iletisim> Erişim Tarihi : 26.05.2024

www.lexpera.com.tr; E.T. 13.05.2024

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2577-20130701.pdf> E.T: 12.08.2024

www.lexpera.com.tr; E.T. 12.10.2020

www.lexpera.com.tr; E.T. 13.05.2024

[http://madde14.org/index.php?title=M%C3%BCltesi_Misafirhaneleri_Y%C3%B6netmeli%C4%9Fi_\(1983\)](http://madde14.org/index.php?title=M%C3%BCltesi_Misafirhaneleri_Y%C3%B6netmeli%C4%9Fi_(1983)) E.T:12.08.2024

<https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/turkey> E.T : 18.07.2024

<http://www.van.gov.tr/il-goc-idaresi-mudurlugu>, E.T : 18.07.2024

<https://multeci.org.tr/wp-content/uploads/2023/12/Annex-22-TURKIYEDE-IDARI-GOZETIM-DUZENLEME-VE-UYGULAMALARINA-ILISKIN-GENEL-BIR-HUKUKI-DEGERLENDIRME-1.pdf> E.T : 12.08.2024

https://www.mhd.org.tr/images/yayinlar/Mhm_Idari_Gozetime_Alternatifler_2021.pdf E.T : 11.08.2024

<https://rm.coe.int/goc-baglam-nda-etkin-idari-gozetim-alternatiflerinin-hukuki-ve-uygulam/1680a1d0f3>. E.T : 10.08.2024

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm> E.T : 11.05.2024

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/09/20220914-3.htm> E.T: 11.05.2024

<https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=19614&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonemligi&mevzuatTertip=5> E.T : 13.08.2024

ÖZGEÇMİŞ

Soyadı, Adı : Helin Özgökçe

Uyruğu : T.C

ORCID : 0000-0003-3098-3063

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Lisans	İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi	2015
Ön Lisans	Anadolu Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık	2020
Yüksek Lisans	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı	2024

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2016 - 2022	Van Barosu	Avukat
2022 -	Mülteci Hakları Derneği	Avukat

Yabancı Dil

...

Yayınlar

Bitlis Eren Üniversitesi
Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu
I.Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi (Usbk-2022)
I. International Social Sciences Congress (Icss-2022)

Hobiler

...